

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

BOŞANMIŞ VE EVLİ EBEVEYNLERE SAHİP
ERGENLERİN SİBER ZORBALIK SOSYAL DIŞLANMA
VE UMUTSUZLUK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ercan GÜR

İstanbul
Kasım-2019

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

BOŞANMIŞ VE EVLİ EBEVEYNLERE SAHİP ERGENLERİN
SİBER ZORBALIK SOSYAL DIŞLANMA VE UMUTSUZLUK
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ercan GÜR

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ

İstanbul
Kasım-2019

TEZ ONAYI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ

Üye Dr. Öğr. Üyesi İbrahim TAŞ

Üye Doç. Dr. Ülkü TOSUN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Boşanmış ve Evli Ebeveynlere Sahip Ergenlerin Siber Zorbalık Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Ercan GÜR

ÖNSÖZ

Hayatlarımızın en zor dönemeçlerinden olan ergenlik dönemi, çeşitli sorunlarla baş etme becerisi geliştirilen bir süreçtir. Ergenlik döneminde bireyler, aile fertlerine oldukça fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Ebeveyn boşanması, ergenlik dönemindeki gençlerin üstesinden gelmekte zorlandıkları konular arasındadır. Bu çerçevede yapmış olduğum araştırmalar, siber zorbalık ve sosyal dışlanma gibi kavramların ebeveyn boşanması ile birlikte ergenler üzerinde çalışılmadığını göstermiştir. Ergenlik dönemi sorunlarına ebeveyn boşanması perspektifiyle dikkat çekmenin yanı sıra daha önce çalışılmamış bir alanda araştırma yaparak literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Öğrenim hayatımda bakış açımın değişmesine oldukça fazla katkısı olan, hayat görüşü ve bilgisiyle tez araştırmamda elinden gelen tüm yardımlarını benden esirgemeyen tez danışmanım Dr. Besra TAŞ'a çok teşekkür ederim.

Yapmış olduğu çalışmalarla ve paylaşımlarla bana desteğini sunan ve cesaretlendiren hocam Dr. İbrahim TAŞ'a çok teşekkür ederim.

Yapmış olduğu çalışmalarla alana önemli katkılar sunan ve benden desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Ülkü TOSUN hocama çok teşekkür ederim.

Tüm süreç boyunca destek olan ve anlayış gösteren sevgili eşim Ayşe GÜR'e, çok değerli anneme ve kızkardeşime özellikle bu süreç boyunca esnek çalışma saatleri sunan babam Celal GÜR'e çok teşekkür ederim.

Tüm çalışmalarım boyunca ve anket sırasında yardımcı olan Mustafa Bey, Taner Bey Oğuzhan Bey'e çok teşekkür ederim.

Son olarak aramıza bu süreçte katılan sevgili kızım Elif Sare'ye ve Said Hamza'ya bu tezi armağan ediyorum.

Ercan GÜR

Kasım, 2019

ÖZET

BOŞANMIŞ VE EVLİ EBEVEYNLERE SAHİP ERGENLERİN SİBER ZORBALIK, SOSYAL DIŞLANMA VE UMUTSUZLUK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Ercan GÜR

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışma

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Besra Taş

Kasım-2019, 105+XIII Sayfa

Bu araştırmada boşanmış ve evli ebeveynlere sahip ergenlerin siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma lisede öğrenim görmekte olan 123'ü kız 219'u erkek olmak üzere 342 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ergenlerden 152'si boşanmış ebeveyne, 190'ı ise evli ebeveyne sahiptir. Ergenlerin siber zorbalık düzeylerini belirlemek için Sanal Zorbalık Ölçeği, sosyal dışlanma düzeyleri belirlemek için Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesinde Beck Umutsuzluk Ölçeği ve katılımcıların kişisel özelliklerine ait veriler elde etmek için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 17.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber zorbalık ve sosyal dışlanma düzeyleri, ebeveynleri evli olan ergenlere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ebeveynleri boşanmış ergenler arasında kız öğrencilerin sosyal dışlanma ve siber zorbalık düzeylerinin erkek öğrencilere göre yüksek olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelime: Boşanma, Ergen, Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma, Umutsuzluk

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE LEVELS OF CYBER BULLING, SOCIAL EXCLUSION AND HOPELESSNESS OF ADOLESCENTS WHO HAVE DIVORCED AND MARRIED PARENTS

Ercan GÜR

Master, Instiute of Social Sciences

Supervisor: Dr. Besra Taş

November-2019, 105+XIII Page

The aim of the study is to analyse the relationship between the levels of cyber bullying, social exclusion and hopelessness of adolescents who have divorced or married parents.

The research has been conducted with 342 high school adolescents which out of 123 is female and 219 is male. Of these adolescents, 152 was having divorced parents while other 190 was having married parents. In order to determine the level of cyber bullying of adolescents “Cyberbullying Awareness Scale”, to determine the level of social exclusion of adolescents “Ostracism Experience Scale For Adolescents”, to determine the level of hopelessness of adolescents “Beck Hopelessness Scale” and to collect the personal data of the participants “Personal Information Form” which is prepared by researcher were used. The collected information was analysed by using the software SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 17.0.

According to the results of the research, cyberbullying and social exclusion levels of individuals whose parents are divorced were found to be higher than the adolescents whose parents were married. Among the adolescents whose parents are divorced, social exclusion and cyber bullying levels of female students were found higher than male students.

Keywords: Divorce, Adolescent, Cyber Bullying, Social Exclusion, Hopelessness

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	2
1.2.Araştırmanın Amacı	4
1.3.Araştırmanın Önemi	5
1.4.Varsayımlar	6
1.5.Sınırlılıklar.....	6
1.6.Tanımlar	6

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Aile	8
2.1.1.Ailenin Tanımı ve İşlevi	8
2.1.2. Aile Türleri	9
2.1.2.1. Geleneksel Geniş Aile.....	9
2.1.2.2. Modern Çekirdek Aile.....	10

2.1.2.3. Tek Ebeveynli Aile	11
2.2. Ergenlik	11
2.2.1 Ergenlik Dönemi Tanımı	11
2.2.2. Ergenlik Dönemi Değişimleri ve Psikolojik Boyutları.....	12
2.2.3. Ebeveyn-Ergen Çatışmaları	13
2.2.5. Ergenlik Dönemi ve Okul Hayatı	16
2.3.Boşanma	18
2.3.1.Boşanmanın Tanımı.....	18
2.3.2.Türkiye’de Boşanma.....	19
2.3.3.Boşanma Süreçleri	21
2.3.4.Boşanma Nedenleri.....	22
2.3.5.Ebeveyn Boşanması ve Ergen	24
2.3.6.Ebeveyn Ayrılma Süreci ve Ergen Psikolojisi.....	26
2.3.7.Boşanma süreci ve Ergen Psikolojisi.....	27
2.3.8.Boşanma Sonrası Ergen Psikolojisi	28
2.3.9.Ergenlerde Ebeveyn Boşanması ve Siber Zorbalık	29
2.3.10.Ergenlerde Ebeveyn Boşanması ve Sosyal Dışlanma	30
2.3.11.Ergenlerde Ebeveyn Boşanması ve Umutsuzluk.....	32
2.3.12.Ebeveyn Boşanması Sonrası Ergenlerin Yaşadıkları Zorluklar	33
2.4. Siber Zorbalık.....	34
2.4.1. Siber Zorbalık Tanımı.....	34
2.4.2. Siber Zorbalık ve Ergen Psikolojisi	35
2.4.3. Siber Zorbalık ve Akademik Başarı	36
2.5.Sosyal Dışlanma	37
2.5.1.Sosyal Dışlanmanın Tanımı.....	37
2.5.2.Sosyal Dışlanma ve Ergen Psikolojisi	38

2.5.3. Sosyal Dışlanmanın Davranışsal Etkileri	41
2.6.Umutsuzluk	41
2.6.1.Umut ve Umutsuzluk Tanımı	41
2.6.2.Beck'in Umutsuzluk Modeli.....	42
2.6.3.Umutsuzluk ve Ergen Psikolojisi.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM	46
3.1.Araştırmanın Modeli	46
3.2.Çalışma Grubu.....	46
3.3.Veritoplama Araçları.....	47
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu.....	47
3.3.2.Sanal Zorbalık Ölçeği (SZÖ).....	47
3.3.3.Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği (SDYÖ)	48
3.3.4.Beck Umutsuzluk Ölçeği.....	48
3.4.Veritoplama İşlemi.....	48
3.5.Verilerin Analizi.....	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR	50
-----------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA	75
-----------------------	----

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER	82
--------------------------------	----

6.1. Sonuçlar.....	82
6.2. neriler.....	88
KAYNAKÇA.....	89
EKLER.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	105

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Evlilik Süreleri Ve Yıllara Göre Boşanma Oranları.....	19
Tablo 3.2.1: Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri.....	46
Tablo 3.5.1: Değişkenlere Ait Betimsel İstatistikler.....	49
Tablo 4.1: Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Ebeveyn Medeni Durumlarına Yönelik t Testi Sonuçları.....	50
Tablo 4.2.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Cinsiyete Yönelik t Testi Sonuçları	51
Tablo 4.2.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Cinsiyete Yönelik t Testi Sonuçları	52
Tablo 4.2.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları	52
Tablo 4.3.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	53
Tablo 4.3.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	54
Tablo 4.3.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	55
Tablo 4.4.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Kardeş Sayısına Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	56
Tablo 4.4.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Kardeş Sayısına Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	56
Tablo 4.4.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Kardeş Sayısına Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	57
Tablo 4.5.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	58
Tablo 4.5.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	58
Tablo 4.5.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	59

Tablo 4.6.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	60
Tablo 4.6.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	60
Tablo 4.6.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	61
Tablo 4.7.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Yetiştirildiği Eğitim Stiline Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	62
Tablo 4.7.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Yetiştirildiği Eğitim Stiline Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	63
Tablo 4.7.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Yetiştirildiği Eğitim Stiline Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	64
Tablo 4.8.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Günlük Sosyal Medya Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 4.8.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Günlük Sosyal Medya Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	66
Tablo 4.8.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Günlük Sosyal Medya Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları.....	67
Tablo 4.9.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Günlük İnternet Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları.....	68
Tablo 4.9.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Günlük İnternet Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları.....	69
Tablo 4.9.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Günlük İnternet Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları.....	70
Tablo 4.10.1: Ergenlerin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma Ve Umutsuzluk Düzeyleri İle Yaşları Arasında İlişki	71
Tablo 4.11.1: Ergenlerin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma Ve Umutsuzluk Düzeyleri İle Ebeveynleri Boşandıklarındaki Ergenlerin Yaşları Arasında İlişki	71

Tablo 4.12.1: Ebeveynleri Evli Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi.....	72
Tablo 4.13.1: Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi.....	73
Tablo 4.14.1: Görmezden Gelinme, Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Düzeyini Yordayıp Yordamadığına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	74

KISALTMALAR

Akt	: Aktaran
Çev	: Çeviren
Der	: Derleyen
Eds	: Editor
TDK	: Türk Dil Kurumu
TUIK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vd	: Ve Diğerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Aile toplum üzerindeki işlevleri itibariyle önemi yadsınamaz bir kurumdur. Ailenin en önemli görevi insan neslinin devamını sağlayarak toplumları ayakta tutmaktır. Sağlıklı ve mutlu bir toplumun oluşması için bireylerin ailelerinden psikolojik doyum sağlamaları gerekmektedir. Böylelikle temeli sağlam bir toplum oluşması aile kurumunun işlevini yerine getirmesine bağlıdır (Çağan, 2009).

Aileler, ergenlerin yaşamlarının önemli ve zorlu bir dönemi olan ergenlik döneminde oldukça fazla bir öneme sahiptir. Herkes tarafından zorlukların başladığı bir dönem olarak adlandırılan ergenlik dönemi, ailelerin çocuklarıyla olan ilişkilerinin değişmeye başladığı bir evredir. Beklentileri artan ergenler ailelerinden daha fazla anlaşılma ve ilgi beklemektedirler. Ailelerinden doyum sağlayamayan ergenlerde sorunlu davranışlar gözlenmektedir. Bağımsızlıkları çocuklarına veren ebeveynlerin daha uyumlu ve düzenli ergenler yetiştirdikleri görülmüştür (Barber, 1997).

Ebeveyn boşanması ergenlik döneminde gençler için daha zor bir hal almaktadır. Wallerstein ve Lewis'e (2004) göre ebeveynleri boşanmış ergenlerin duygusal ve sosyal gelişimlerinde uzun ya da kalıcı bir takım olumsuzluklara yol açtığı bilinmektedir. Ergenlerin en çok güven duygularını etkileyen ebeveyn boşanması, gençlerde karmaşa ya da incinme hislerine neden olmaktadır. Bu dönemde yaşadıkları güvensizlik duygusu bütün hayatları boyunca ergenlere eşlik edebildiği görülmüştür.

Bireylerin boşanma aşamalarında ve sonrasında en çok ihmal edilen unsurları çocukları olması, ergenlerde psikolojik sorunların ve uyumsuzlukların başlamasına yol açabilmektedir (Öngider, 2006). İhmal edilen ergenlerin doyumları internet ortamlarından sağlamaya çalışmaları çok yaygın olarak görülmektedir. İhmal edilen çocukların yaygınlaşan internet kullanımıyla birlikte ortaya çıkan siber zorbalık gibi güncel bir problemle karşılaşmaları ve siber zorbalık yapma ya da maruz kalma ihtimallerinin arttığı bilinmektedir. Peker, Eroğlu, ve Adalı'ya (2012) göre, ebeveynleri tarafından desteklenmek ergenleri siber zorbalıktan uzaklaştıran bir faktör olarak saptanmıştır. Siber zorbalık gibi güncel problemin ebeveyn boşanması

sırasında ihmal edilen gençler üzerinde oluşturabileceği negatif etki ebeveyn desteğiyle ortadan kaldırılabilmektedir.

Ebeveyn boşanması kendi başına bir problem olarak ergenler tarafından algılanırken bir yandan çevre etkisi de kendini hissettirmeye başlamaktadır. Akranlarının ebeveynlerinin boşanmalarıyla dalga geçmeleri ergenler arasında çoğunlukla görülebilen bir durumdur. Akranları tarafından dışlanan ergenler, ebeveyn boşanmasının etkilerinin yanında maruz kaldıkları sosyal dışlanma yüzünden çevrelerinden uzaklaşarak yalnız almayı tercih ettikleri görülmüştür. Bu süreci bir başına götüremeyen ergenlerin suç işlemeye meyilli bir hale gelerek hem ebeveynleri açısından hem de toplum açısından dikkat edilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Ümit, 2007: 179).

Bu bölümde, araştırmanın problemi ve problemin göz önünde bulundurulmasıyla kuramsal çerçeve, araştırmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve araştırmayla birlikte ihtiyaç duyulan tanımlamalara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Hayata ergen bakış açısıyla bakıldığında hayat üstesinden gelinmesi zor sorunları içerisinde barındıran ve geleceğin nasıl şekilleneceğinin belirsizliğiyle bireyi umutsuzluğa iten bir yer olarak görülebilmektedir. Ebeveynlerinin yardımlarıyla bu süreci daha kolay atlatabilen ergenler, ebeveyn boşanması yaşadıklarında hem bu süreci daha karmaşık olarak algılamakta hem de ebeveynleri tarafından ihmal edildikleri görülmektedir. Ebeveynleri boşanmış olan ergenlerle ilgili ülkemizde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Ayrıca internet kullanımının artmasıyla ortaya çıkan siber zorbalık gibi güncel bir sorun üzerinde ebeveyn boşanması çalışılmadığı saptanmıştır.

Bireyi oluşturan, ona kimlik kazandıran ve toplumu inşa eden yapı ailedir. Sağlıklı bireylerin oluşması toplum için hayati öneme sahip bulunmaktadır. Aileler, bireylerin olayları anlamlandırmasında ve bireysel eğilimlerinin oluşmasında doğrudan etkilidirler (Patterson, 2005). Aile toplum için bu denli önemliken TUIK (2019) verilerine bakıldığında dünyada olduğu gibi ülkemizde de boşanma ve boşanma hızı her geçen yıl arttığı görülmektedir.

Bireyin toplumla etkileşim içerine girmesi UNESCO'ya göre ergenlik dönemiyle birlikte aktif şekilde başlamaktadır. Ergenlik dönemi, kişinin fiziksel gelişimiyle birlikte psikolojik ve sosyal değişimler yaşadığı süreçtir. Çevresinde neler olup bittiğini anlamlandırma çabasında olan ergen, anlam veremediği durumlar karşısında psikolojik ve sosyal açıdan sorunlar yaşayabilmektedir (Santrock, 2012: 255).

Artan boşanma vakalarının en çok ihmal edilen tarafı olan çocuklar, ergenlik dönemi gibi zorlu bir dönemde ebeveyn boşanmasının üstesinden gelmekte zorlanabilmektedirler. Ebeveynlerinin ayrılması, yeni ev, yeni okul ve değişen arkadaşlar gibi belirsizler barındırmasından dolayı ergenlerde psikolojik açıdan yıpranmalara neden olabilmektedir. Bu dönemde yaşadıkları sorunların sonuçları hayatlarının ileriki dönemlerinde karşılıklarına çıkabilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998: 92).

Ebeveyn boşanması ergenlerin daha fazla internet ortamında zaman geçirmelerine neden olabilmektedir. Günümüzde internete kolay erişim sağlanıyor olması internet ortamının güncel sorunlar oluşturarak ergenler için sosyal ve psikolojik açıdan tehlikeli bir yer olmasına yol açmaktadır. Ergenlerin siber zorbalık gibi güncel bir problemle karşılaşma ihtimalleri artmakta ve ergenler siber zorbalığın olumsuz etkilerine maruz kalmaktadırlar (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Bu etkileri inceleyen Büyükyıldırım ve Dilmaç (2015), gelişim süreçlerinde ergenleri psikolojik ve sosyal açıdan yıpratarak ergenlerin insancıl değerlerinin değişmesine yol açabilmektedir. Siber zorbalık, ergenleri yalan söylemlere ve diğer bireylere saygısız davranışlarda bulunmaya ittiği bilinmektedir.

Siber zorbalığın yanında ebeveyn boşanması, ergenlerin sosyal dışlanma yaşamalarına da sebep olabilmektedir. Sosyal dışlanma, ergende çok ciddi psikolojik ve sosyal sorunlar oluşturmaktadır. Akranları tarafından ebeveynlerinin boşanmalarıyla dalga geçilmesi ergenlerin bu durumu utanç verici bir durum olarak algılamalarıyla ve ailelerini suçlu bulmalarıyla sonuçlanmaktadır (Kiernan, 2002: 84-85).

Sorunların dışında ebeveyn boşanması ergenlerde belirsizleri barındırdığı için umutsuzluk duygusuna yol açmaktadır. Yeni hayat kurmak zorunda olan ergenlerin Wood, Repetti ve Roesch'nin (2004) yaptığı bir çalışmaya göre umutsuzluk

düzelelerinin arttığı görülmüştür. Umutsuzluk duygusunun yanı sıra öfke ve kin gibi psikolojik açıdan yıpratıcı duygular ergenlerde görülebilmektedir.

Bu araştırmada oldukça zor bir süreç olan ergenlik döneminde ebeveyni evli olan ve ebeveynleri boşanmış olan ergenlerdeki siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeylerinin nasıl değişkenlik göstereceğinin incelenmesi hedeflenmektedir. Araştırma konusu boşanmış ve evli ebeveynlere sahip ergenlerin siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Yapılan çalışmanın amacı; boşanmış ve evli ebeveynlere sahip ergenlerin siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu araştırmanın amacına katkı sağlaması için aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
2. Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri;
 - a. Cinsiyete göre,
 - b. Ailelerinin algılanan ekonomik durumlarına göre,
 - c. Kardeş sayılarına göre,
 - d. Anne eğitim durumuna göre,
 - e. Baba eğitim durumuna göre,
 - f. Yetiştirildiği eğitim stiline göre
 - g. Günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre,
 - e. Günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
3. Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri ile ;

- a. Yaşları arasında,
 - b. Anne baba boşandığındaki yaşları arasında ilişki var mıdır?
4. Evli ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
 5. Boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
 6. Görmezden Gelinme, Dışlanma ve Umutsuzluk düzeyleri Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık düzeyini yordamakta mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Ebeveyn boşaması ve ergenler üzerinde yurt dışında yapılan çalışmalar (Wallerstein ve Lemis, 2004; Dolgin, 2008; Burns ve Dunlop, 1999; Wallerstein, 1991; Amato ve Gilbreth, 1999; Gatins, Kinlaw ve Dunlap, 2013; Walzer ve Oles, 2003) incelendiğinde çeşitli değişkenler ve yaş gruplarıyla birçok çalışma olduğu görülmüştür. Ülkemizde yapılan çalışmalara (Kulaksızoğlu, 1998; Taş, 2017; Kahraman, 2016; Öngider, 2006; Şentürk, 2012; Yusufoglu ve Kızmaz, 2016; Ümit, 2007) bakıldığında boşanma ve ergenler üzerinde çeşitli çalışmaların olduğu görülmüş olmasına rağmen özellikle siber zorbalık değişkeniyle ilgili çalışmanın olmadığı ve sosyal dışlanma ile umutsuzluk düzeyleri değişkenleriyle de sınırlı sayıda çalışmanın olduğu saptanmıştır.

Ergenlik dönemi bireydeki değişikliklerin yaşandığı zor bir dönem olmasının yanı sıra bu dönemde ebeveyn boşanmasının yaşanması ergende uzun ve kalıcı sorunlara sebebiyet vermektedir. Özellikle ergenlerin güven duygusuna zarar veren ebeveyn boşanması üstesinden gelmesi zor bir durum olarak görülmektedir (Wallerstein ve Lewis, 2004). Ergenlik dönemindeki ergenlerde ebeveyn boşanmasının etkisinin tahmin edilenden daha fazla olduğunun düşünülmesi, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri değişkenlerinin ebeveyn boşanmasıyla ilişkilerinin daha önceden çalışılmamış olması, bu çalışmanın yapılarak alan çalışmalarına katkı sağlamak ve alan çalışmalarında bulunan uzmanlar için önemli bir boşluğun doldurulması istenmektedir.

1.4.Varsayımlar

1.Araştırma çerçevesinde tercih edilen ölçüm araçlarından elde edilen verilere katılımcıların içtenlik ve samimi bir şekilde cevap vererek katkıda buldukları varsayılmıştır.

2. Veri toplama araçlarının ilgili özellikleri ölçülebilir ve mevcut durumu ortaya çıkarıcı nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.5.Sınırlılıklar

1. Yapılan araştırma tercih edilen çalışma grubu ile sınırlıdır.

2. Yapılan çalışma Siber Zorbalık Ölçeği, Sosyal Dışlanma Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Boşanma: Eşler evliliklerini anlayış, sevgi, saygı, güven ve bağlılık gibi temel beklentilerle kurarken bu durum çeşitli nedenlerle bekledikleri gibi gitmediği takdirde yasal başvurularla evlilik birliklerini sonlandırmak istemeleri sonucunda ortaya çıkan durumdur (Sucu, 2007).

Ergenlik Dönemi: . Bu evrede fiziksel ve ruhsal değişiklikleri farklı olmakla beraber, çocukluk evresinin sonlanması ile yetişkinlik evresi arasında geçen süreye ergenlik dönemi adı verilmektedir. Ergenlik döneminin başlıca konuları arasında fiziksel değişim, toplumla olan etkileşimde görülen farklılıklar, bireyin ekonomik boyutları düşünmeye başlaması ve duygusal süreçler sayılabilir (Koç, 2004).

Siber Zorbalık: Bir diğer adıyla sanal zorbalık, internet ya da telefon, bilgisayar gibi dijital araçlar kullanarak, mail, elektronik mesaj, video veya chat odaları yoluyla, isteyerek ve düzenli olarak uygulanan ve karşı bireyler tarafın olumsuz ve zarar verici olarak algılanan tüm eylemleri içermektedir (Sticca ve Perren, 2013).

Sosyal Dışlanma: Bireyin çevresiyle kurduğu pozitif ilişkilerin, bir gruba ya da topluluğa ait olma isteğinin bir kişi ya da topluluk tarafından engellenmesine sosyal dışlanma, reddedilme ya da görmezden gelinme denmektedir. Ostrasizm, grubun kişiye karşı tepkisiz kalması olarak tanımlanmaktadır (Akın A., Uysal ve Akın Ü., 2015).

Umutsuzluk: İleriye yönelik amacın gerçekleşmesine olan inancın yitilmesi ve gerçekleşmesi için herhangi bir beklentinin bulunmaması olarak tanımlanmıştır (Rideout ve Montemuro, 1986).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Aile

2.1.1. Ailenin Tanımı ve İşlevi

Aile, TDK'ya göre kişiler arasındaki kan bağına ya da evliliğe dayanarak oluşan toplumdaki en küçük birimdir. Karı, koca ve evlenmemiş çocuklardan ya da kardeşlerden oluşan aile, toplumda soydanlığı da ifade eden terimdir (TDK, 2019: 57).

İnsanın sosyal bir varlık olması, ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılamada tek başına yeterli olamamasından dolayı bir toplumun oluşması gerekmektedir. Aile ise bu toplumun oluşumundaki en küçük birimi ifade etmektedir. İnsanın topluma uyarlanmasında ki rolü göz önünde bulundurulduğunda aile, insan neslinin devamı, bireylerin bir arada yaşamalarını ve böylelikle birincil ihtiyaçlarını gidermelerini kolaylaştıran bir etkidir (Sarı, 2014).

Ailenin bireyler ve toplum üzerindeki işlevleri, ailenin öneminin yadsınamaz bir gerçek olduğunu ortaya koymaktadır. Ailenin, insan neslinin devamı işlevi toplum ve birey için en önemli işlevi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlıklı ve mutlu bir toplum için önemli olan işlevi ise bireyin psikolojik olarak doyum sağlamasındaki en önemli birim olmasıdır. Bunun yanı sıra ekonomik alandaki payı da oldukça önemli bir işlevidir. Bireylerin eğitimleri üzerindeki etkisi ve dini yönelimleri ile boş zamanlarını değerlendirmelerinde de ailenin işlevleri görülmektedir (Çağan, 2009).

Patterson'a (2005) göre aileyi oluşturan bireylerden doğan ve bireylerin ortak olarak oluşturdukları aile kimliği, ailenin günümüze bakan yönüyle önemli bir işlevidir. Toplumların üzerinde direkt etkiye sahip olan bu aile kimliği, ailelerin birbiriyle olan ilişkileri nasıl tanımladıkları ve aileden olmayan bireylere nasıl aktardıklarını içerir. Soyut olan aile kimliği kavramı, bireyler tarafından tanımlanması zor olmasına karşın, bireyin ve toplumun eğilimlerini belirleyici bir işlevi bulunmaktadır.

Doğan (2015) ise aile terimini, en az iki bireyden oluşan, farklılıkların geri planla bırakılarak birlikte hareket etme duygusunun geliştirildiği ve bireyleri bencil olma yerine diğerkamlığa yönelten bir müessese olarak tanımlamaktadır. Bireylerin

birbirlerinin farklılıklarını görmek yerine bir bütün olma anlayışı geliştirdiği kurumdur. Fiziksel ve ruhsal olarak ihtiyaçları karşılama da kendisinden daha çok diğer fertlerinin düşünülmesi gerektiğinin bireye aşılandığı yer ailedir.

Aile kurumuna bireyler tarafından yüklenen bazı sorumluluk alanları vardır. Bunlar arasında bireylerin fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarının giderilmesi, bireylerin ihtiyaçlarına karşı duyarlı ve özenli davranma, bireylere iletişim konusunda sağlıklı bir ortam oluşturma, fertlerin karakterlerine saygı ve davranışlarını cesaretlendirici yaklaşımlarda bulunma, çevreleriyle olan etkileşimlerini düzenleme ve geliştirme, en önemlisi ise saygı ve sadakat duygularını bireylere yerleştirme misyonu aile kurumuna yüklenmiştir (Ersevîm, 2008).

2.1.2. Aile Türleri

2.1.2.1. Geleneksel Geniş Aile

Sosyoekonomik düzeyleri daha düşük toplumlarda daha çok görülen geleneksel aile, birçok kuşaktan bireyin hep beraber bir arada yaşamasıyla oluşmaktadır. Geniş bir kitlesi olduğundan içerisinde belirli bir ilişki düzeni barındıran yapıya sahiptir. Bu yapıya sahip ailelerde iş bölümü ya da bütünlük ve iş birliği ile gündelik işlerin sağlandığı görülür. Bu aileleri bir arada tutan faktörlerden en önemlileri toprak bütünlüğü (ekonomik birlik) ve dini yaşantıları olduğundan aile birliğini bozmama çabası görülmektedir. Bireyler arasında tartışmasız bir fikir birliği olduğundan sosyal konularda bireysel sorumlulukların azaldığı ve bireysel davranışların kısıtlandığı bilinmektedir (Özgüven, 2010).

Toplumdaki görülen değişmeye ayak uyduran aile kavramı eski işlevlerinden bir kısmını yerine getirmese de toplumun gelişiminde oldukça önemli bir yeri vardır. Modernleşen toplumla birlikte aile kavramı ve algısında da farklılıklar görülmeye başlanmıştır. Özellikle geniş geleneksel ailelerden daha az sayıda bireyin bulunduğu çekirdek ailelere doğru bir yönelim söz konusudur. Hane halkının sayısının 3 ve daha az olduğu aileler toplumun büyük bir kısmını oluşturduğu gözlenmektedir (Bayer, 2013).

Geleneksel ailelerden çekirdek ailelere doğru geçiş sürecinde yaşanan değişikliklere bakıldığında ailelerde sayıca azalma görüldüğü gibi anlayış olarak da “biz” bakış açısından “ben” görüşüne doğru bir yönelim olmaktadır. Aile içi düzenin belirlenmesinde, geleneksel ailelerde din önemli bir konumda bulunurken çekirdek

ailelerde ise bireysel düşünce sistemi gelişimi gözlenmektedir. Modernleşme ve sanayileşme hızı, toplumda geleneksel aileden çekirdek aileye geçiş süresini doğrudan etkilemektedir. Değişimin görüldüğü yerler arasında eş tercihi, kadının görev ve işlevi, bireylere ait çocuklara isim verilmesi ve ekonomik özgürlük alanları sayılabilir (Akdoğan, 2002).

2.1.2.2. Modern Çekirdek Aile

Çekirdek aile, birden çok kuşağın bir arada yaşaması yerine sadece anne-baba ve çocuktan oluşan iki kuşağın bir arada yaşamasından oluşur. Modernleşme sebebiyle bireylerin bağımsızlıklarını elde etmeyi başarmalarıyla aileler çekirdek ailelere dönüşmüştür. Bu aile değişimi, yeni toplum düzeni ile beraber yeni toplum kuralları ve yargılarına da sebep olmuştur. Aile fertleri ile akrabaları arasına mesafeler girmeye başlamış anlayış değişikliği oluşmuştur. Bireyin değeri artarken ortak değer algılarında daralma gözlenmektedir. Modern çekirdek ailelerde eşler arasında paylaşımların artmasıyla psikolojik doyum da artmıştır (Özgüven,2010: 13).

Süregelen sanayi gelişimi ve endüstriyel değişim ile geleneksel geniş ailenin yerini modern çekirdek aile almıştır. Bu değişimin en önemli faktörü ise tüketim toplumuna doğru olan evrilmedir. Aileyi oluşturan fertler; anne, baba ve çocuklardır. Aile birçok görevini sosyal kurumlara bırakırken temel görevi olan çocuğun dünyaya gelip yetiştirilmesi işlevini devam ettirmektedir. Modern çekirdek aile, kırsal kesim yerine kentlerde yer aldığından kentlerin özelliklerine göre şekil almaktadır. Özellikle aile fertlerinin görev dağılımlarında görülen değişiklik yeni yetişen çocukların da farklı düşünme tarzları geliştirdiği bir ortam oluşturmaktadır (Çağan, 2009: 74-77).

Sanayileşmeyle birlikte aile bireyleri kolaylıkla kentlerde iş bulma imkanına sahip oldular. Bu ekonomik özgürlük onların üzerindeki aile otoritesine karşı gelmelerine ve kendi tercihlerine göre yaşamalarına imkan tanımıştır. Geleneksel geniş ailelerinden ayrılarak kendi çekirdek aileleriyle yaşamaya başladılar. Aile büyüğünün sözünün dinlemesi yerine modern çekirdek ailelerde, aile fertleri hep beraber bir araya gelerek karar almaya başladılar. Çocuklarının hayatlarında daha fazla söz hakkı bulan ebeveynler, birbirlerine karşı tutumlarında da değişime giderek kadının yeri önem kazanmaya başladı (Güler ve Ulutak, 1992).

2.1.2.3. Tek Ebeveynli Aile

Son yıllarda artan boşanmalar sebebiyle tek ebeveynli aileler toplumun içerisinde yer almaktadır. Özellikle modern hayatın zorluklarıyla beraber evliliğin yüklemiş olduğu sorumluluklardan kaçan bireyler batı toplumunda oldukça fazla bulunmaktadır. Tek ebeveynli aileler incelendiğinde kadınların daha fazla çocuklarıyla birlikte bir aile oluşturdukları görülmektedir. Eşlerini kaybetmiş ya da boşanmış kadınlar çocuklarının bakımlarının yanı sıra toplumun olumsuz bakış açısı dolayısıyla oldukça zor bir hayat sürmektedirler (Çağan, 2009: 79).

Bireyselliğin yaygınlaşmasıyla beraber ailelerin kurulması ve evliliklerin devam ettirilmesi, özgürlükleri kısıtlayarak hayatı zorlaştıran bir faktör olarak algılandığı görülmektedir. Aile olmak yerine bireyselliğin ön plana çıkması tek ebeveynli ailelerin sayısının artmasına neden olmaktadır. Çocukların bir ebeveyninden mahrum kalarak büyümesi ve rol model eksikliği yaşamaları onların gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Artan bireysellik olgusu ve çocuk yetiştirilmekte yaşanan aksaklıklar tek ebeveynli ailelerin sorunları olarak görülmektedir (Bayer, 2013).

2.2. Ergenlik

2.2.1 Ergenlik Dönemi Tanımı

Yaşamı boyunca birey çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere dört evreden geçer. Bu evrelerin her birinin fiziksel ve ruhsal değişiklikleri farklı olmakla beraber, çocukluk evresinin sonlanması ile yetişkinlik evresi arasında geçen süreye ergenlik dönemi adı verilmektedir. Ergenlik döneminin başlıca konuları arasında fiziksel değişim, toplumla olan etkileşimde görülen farklılıklar, bireyin ekonomik boyutları düşünmeye başlaması ve duygusal süreçler sayılabilir. “Ergenlik” kelimesi yerine çoğu yerde kullanılan “gençlik” kelimesi insanların hafızalarında aynı dönemi çağırırsa da gençlik, yaş aralığının daha geniş olduğu ve ergenlik dönemi de bünyesinde barındıran bir süreci ifade etmektedir (Koç, 2004).

Unesco'nun tanımına göre ise bireyin eğitimi ile ilgilendiği bu yüzden çalışmadığı ve ekonomik bakımdan bağımlı olduğu dönemdir. Bireyin çeşitli ülkelerdeki sistemlere göre olan zorunlu eğitim yılları ile ilk işini bulduğu dönemler arası olarak tanımlanır. Çocukların toplumun farkına vardıkları ve toplumla dayanışma içinde yaşamaları

gereken bir üyesi olduğu farkındalığını kazandığı evre olarak belirtilir. Birleşmiş Milletler, bu dönemin yaş aralığını 15-24 yaşları arası olarak kabul etmektedir.

Steinberg'e (2014) göre ergenlik, bireyin psikolojik, psikososyal, fizyolojik ve kültürel bağlamda farkındalığının olduğu sürekli, dinamik ve gelişen bir teorik yapıdır. Birey için oldukça önemli olan bu gelişim süreci, ergenliğin başı ile bireyin sosyal anlamda bağımsızlığını elde ettiği döneme kadar olan süreyi içermektedir (akt. Curtis, 2015).

2.2.2. Ergenlik Dönemi Değişimleri ve Psikolojik Boyutları

Çocukluktan çıkarak ergenlik dönemine giren bireyde, mantık yürüterek çıkarımlar yapma ve ebeveyni sorgulama, beklentilerinde ve arkadaşlık ilişkilerinde farklılaşma ve vücudunda fiziksel değişimler bir arada görülür. Özellikle kendisinden istenilen davranış ve tutumlarının sebeplerini öğrenme isteği, bireyin bu dönemde çevresi tarafından sorgulanmasına sebep olur. Fiziksel görünüşüne verdiği önem ve dikkatleri üzerinde toplama isteği ergenin farklı tutum ve davranışlarının altında yatan düşüncedir. Ebeveynleri ile sağlıklı bir ilişkisi olmayan ergenlerin, anlam veremedikleri fiziksel değişiklikler karşısında tepkileri çeşitli şekillerde olabilmektedir (Santrock, 2012: 255).

Fiziksel olarak değişim kızlarda 10, erkekler de ise 12 yaşlarında görülmeye başlar. Bu yaştaki bireylerde bariz bir iştah artması görülmektedir ki bu vücudun fiziksel olarak gelişimi için hazırlığı olarak tanımlanır. Bu sebeptendir ki bu dönemde görülen en önemli değişikliklerden biri kilo artışıdır. Bireylerin cinsel farkındalığının da arttığı bu dönem, kızlar için regl dönemiyle farklı bir boyuta taşınmaktadır. Cinsellik bu dönemin başlarında ergenlerin düşüncelerinin ve meraklarının büyük bir kısmını kaplamaktadır (Kulaksızoğlu, 1998: s.39).

12-14 yaşları arasını kapsayan ilk ergenlik dönemi, ergenlerin cinsellikle karşılaştıkları ve gelişimlerinde anlam veremedikleri değişimler arasında cinselliğin ilk sırada yer aldığı dönemdir. Bu değişimler kızlarda erkeklere nazaran daha hızlı ve erken görülmektedir. Kimlik duygusu ve aidiyet hisselerinin başladığı evre, ergenlerin gelişimleri ve ilerleyen yıllarda oluşturacakları tutum, davranış ve düşüncelerinin temellerinin atıldığı dönemdir. Soyut düşüncenin gelişimi açısından oldukça hızlı bir ilerleme görülürken, Piaget'in bilişsel gelişim kuramı da 11 yaş

itibariyle bu dönemi soyut bilişsel işlemler dönemi olarak belirtmektedir (Akt. Derman, 2008).

Ergenlerin fiziksel gelişimleri ile aile içi ilişkileriyle arasındaki pozitif ilişki yapılan çalışmalarla görülmektedir. Ebeveynleri tarafından desteklenen ve sıcak bir yuva ile yetişen ergenlerde cinsel olgunlaşma ileri yaşlarda görülmektedir (Roman, vd., 2003). Ebeveynleri bir arada yaşamayan ergenlerde buluş çağına girme daha geç yaşlarda olmaktadır (Bogart, 2008). Aile içi sorunların fazla olduğu ailelerde büyüyen ergenler ile yapılan çalışmada sorunlu ailelerde büyüyen ergenlerin daha erken yaşta buluş çağına ulaştıkları tespit edilmiştir (Jorm, vd., 2004).

Ergenlerin biyolojik olarak erken olgunlaşmaları çevrelerine yabancılaşmaları ve kendilerine olan özgüvenlerinde azalma şeklinde sorunlara yol açabilmektedir. Özellikle organların gelişimiyle riskleri olduklarından daha az algılayan ergenler, algıladıkları sorunlardan daha büyük problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Casey, Jones ve Somerville, 2011). Bu problemler kişilik sorunlarının oluşmasına yol açarken, bu durum ergenlerin uyumlu ilişkiler kurmasını engeller ve okul başarı durumlarını olumsuz etkiler. Bu durumlar ergenin biyolojik gelişimi ile kişilik oluşturması arasında oldukça yüksek etkiye sahip olduğundan ergenin değişimleri doğru algılamaması depresyon ve sosyal ilişkilerinde başarısızlığa yol açmaktadır (Syed, 2010).

2.2.3. Ebeveyn-Ergen Çatışmaları

Ergenler, ebeveynleri ile çocukluktan çıktıkları için yeni bir ilişki kurma eğilimindedirler. Ebeveynlerinden daha farklı beklentiler içerisine giren ergenler, artık daha fazla anlaşılma, ilgilenilmek, dinlenmek ve özellikle de ebeveynleri tarafından kendilerine çocukmuş gibi hareket edilmemesini beklemektedirler. Ebeveynleri tarafından anlaşılmadığını düşünen ergenlerde sorunlu davranışlar görülmeye başlanmaktadır. Bu durumda ebeveynler hem sağlıklı bir bağlılık kurmalı, hem de ergenlere psikolojik olarak özerkliklerini vermelidirler. Bağımsız olduğunu hisseden ergen çevresi ile daha uyumlu ve düzen anlayışına riayet eden bir birey olmaktadır (Barber, 1997).

Ergenlerin ailelerinden bağımsız bireyler olmaya çalıştıkları bu dönem göz önüne alınacak olursa ebeveyn ile ergen arasında çatışma olması kaçınılmazdır. Bu çatışmanın belli bir oranda ergenin gelişimi için faydalı olabileceğini

düşünülmektedir. Anlaşmazlıklar üzerine ebeveyni ile konuşması ergenin, kimlik gelişimi, empati yeteneğini geliştirmesi, başkaları ile birlikte yaşamının farkındalığının oluşması, ahlaki değerleri oluşturma ve üzerine fikir paylaşma, sorunlarla başa çıkabilme ve öfkesini kontrol altında tutmayı öğrenmesi açısından oldukça fazla kazanımlar sağlayabilmektedir (Walker ve Tylor, 1991).

Çatışmalar göz önüne alındığında başlıca sebepleri arasında orta yaşlı kuşak ile genç kuşak arasındaki bariz farklılıklar göze çarpmaktadır. Gençler macera meraklısı ve cesur davranışlar sergilemekten yana tavır sergilerken, orta yaşlı kuşak ise deneyimle ve dikkatli olma eğilimindedir. Gençler şu an buldukları zaman içerisine göre hareket etmek ister ve iyimser yaklaşımlarda bulunurlar, ebeveynler ise geçmişi göz önünde bulundurup şüpheli bir tavır sergilerler. Ergenler mevcut vaziyeti ve durumu sorgular ve uyum göstermek istemezken, ebeveynler ise kabullenmiş bir halde değişimden çekinirler. Orta yaşlı kuşak, toplumun düşüncesini ve ahlaki değerleri göz önünde bulundururken, genç nesil ise nasıl görüldüğünü önemsemeden nasıl davranmak içinden geliyorsa o şekilde davranmak ister (Dolgin, 2008: 411).

Kuşak çatışmalarında aile bireyleri ile ergen arasında görüş farklılıkları, ergenin kendini olgun bir birey olarak algılaması ve ebeveynlerin ise ergenleri bir çocuk gibi algılamalarından kaynaklanmaktadır. Bedenen gelişen ergenin, zihinsel ve ruhsal gelişimini yeterli görmeyen ebeveyn onun adına karar vermeye çalışma ve ona davranış biçimi kabul ettirme gibi tutum ve davranışlar sergilemektedir. Ergen ise bu tutum ve davranıştan dolayı ebeveyni ile arasına mesafe koymayı tercih ederek arkadaşlarıyla daha fazla zaman geçirmeye yönelmektedir. (Aydın B., 2015: 210).

Ebeveynleri en çok zorlayan çatışma ergenlerin bağımsızlık arzusudur. Ebeveynin isteklerinin sorgulandığı ve kabul görmediği bu dönem, ebeveynin ergene karşı olan tavrındaki farkındalıkla çözülebilmektedir. Ailesel toplantılarda ergene de söz verilmesi ve fikirlerine önem verilmesi ergende ailesine karşı olan sorumluluk bilincini geliştirecektir. Ebeveynlerin ergenleri zorlaması ya da istemedikleri zamanda istemedikleri bir konuşmaya maruz bırakmaları hararetli ve gergin bir ortam oluşmasına yol açmaktadır. Ergene alanlar oluşturup o alanlarda bağımsız oldukları aşılması gerekirken, ailesine karşı olan sorumluluk bilincinin gelişmesi ise en önemli kazanım olmaktadır (Aydın M., 2016: 186).

Ailelerin ergenlere karşı olan aşırı müdahaleci ve koruyucu tutum ve davranışları ergenlerin bağımsızlıklarını kazanmalarına engel olmaktadır. Bu davranışlara maruz kalan ergenlerin sosyalleşmede sorunlar yaşaması, akranları arasında daha az zaman geçirme ve karşılaştıkları sorunlarla baş edebilme becerilerinde yetersiz kaldıkları görülmektedir. Ailenin fedakarlık ve sevgisinden kaynaklanan bu durum, ergen için içinden çıkılmaz bir hal alabilmektedir. Ebeveyni ile hararetli tartışmalar içine giren ergen zamanla ailesiyle olan ilişkisini azaltarak yalnızlaşmaya başlamaktadır. Ruhsal olarak daha dengeli olan ebeveynler, ergenlerin bağımsızlıklarını kazanma adına sergiledikleri davranışları anlayışla karşılar ve onları destekleyici tavır sergilerler (Kulaksızoğlu, 1998: 121).

Ebeveynin cinsiyetçi yaklaşımda bulunması ergen ile ebeveyn arasında çözülmesi zor sorunlara sebep olabilmektedir. Ailelerin çocuklarına kız ve erkek olarak farklı tutum ve davranışta bulunup ikisine farklı seviyede izin verip farklı düzeyde desteklemesi genel itibariyle ergen ile ebeveyn arasında yıllarca çözülemeyecek problemler oluşturmaktadır. Erkek ve kız ergen için standartların eşitlik ilkesi ile belirlenmesi, ergenlerin ilerisi için toplum düzenine uyma, toplumla birlikte yaşama ve diğer bireylere saygılı davranma bilincini kazanmasına uygun ortam oluşturmaktadır. Ebeveyn ile ergen arasındaki bağa zarar vermeden farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekir (Aydın M., 2016: 212).

Ergenin anne ve baba ile yaşadığı sorunlarda farklılık göstermektedir. Ergenler genel itibariyle anneleriyle daha çok birlikte zaman geçirdikleri göz önünde bulundurulduğunda anne ile daha çok çatışma yaşaması kaçınılmazdır. Babalarını daha otoriter bulan ergenler, tartışmayı kişiye göre uzatabilmekte ya da daha kısa tutabilmektedirler. Anneleri ile daha fazla zaman geçiren ergenlerin annelerinden daha çok etkilenmeleri bu şekilde açıklanmaktadır. Yaşça ilerleyen ergenlerin yaşadığı sorunlar ve çatışmalar azalarak ebeveynleri ile paylaşımları artmaktadır (Laursen ve Collins, 1994).

Hurlock (1955) yaptığı bir çalışmada, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri düştükçe ebeveynlerin ergenlere karşı olan tutumları katı ve sert olmakta, sosyo-ekonomik düzey orta ve yüksek ailelerde ise ebeveynler ergenlere karşı daha esnek bir tavır sergilemektedirler. Alt gelir grubunda yer alan aileler ergenleri daha fazla cezalandırma metoduyla ders vermek isterken, orta ve yüksek gelir düzeyinde yer alan aileler ergenlere eşitlik ilkesini baz alarak daha çok konuşarak problemleri

çözmeye çalışmaktadır. Ekonomik gelirin yanında toplumda hakim olan kültürde ergene karşı olan tutumlarda belirleyici rol oynamaktadır (akt. Kulaksızoğlu, 1998: 117).

Ebeveynlerin aile içinde kendi aralarında kurdukları iletişim ergen için belirleyici olmaktadır. Gördüklerini benimseyen ergen, pozitif bir iletişim ile büyürse aile bağları daha kuvvetli ve ebeveynleri ile olan iletişimi daha sağlıklı olmaktadır. Ebeveynler çocuklarına olan sevgilerini onlarla kurdukları sağlıklı iletişimlerle tamamlamalı, konuşarak anlaşma metodunu ergenlere aile içinde uygulamalı olarak göstererek benimsetmelidir. Bir birey olarak görülen ergenin geliştirdiği karakter ve şahsiyet sağlıklı bir toplum oluşması adına önemli bir kazanımdır. Ebeveyni ile çatışmadan sorunları çözen ergen, toplumda karşılaştığı problemleri de kavga etmeden konuşarak çözmeyi alışkanlık haline getirecektir (Doğan, 2015: 252).

2.2.5. Ergenlik Dönemi ve Okul Hayatı

Gençlik yıllarının büyük bir kısmını okullarda geçiren ergenler, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden oldukça etkilendikleri görülmektedir. Ailelerinden bağımsızlığını kazanmaya çalışan ergenler için okul hayatlarındaki başarı ekonomik özgürlük anlamını taşımaktadır. Ekonomik açıdan rahat bir hayat sürmek için iyi bir okuldan diploma almak gerektiğine inanan gençler, eğitime bakış açılarını bu ekseninde belirlemektedirler. Okul, ergenlere kazandırdığı bilimsel yönün yanında sosyal olarak da kazanımlar elde edilen bir kurum olarak görülmektedir (Dolgin, 2008: 602).

Okul hayatı, ergenin ev hayatından sonra sosyalleştiği ve akranlarıyla bir buluşma yeri olarak hayatlarında konumlanmaktadır. Aile içerisinde gördüğü ikili ilişkilerle okulda ki bireylerin birbirine yaklaşım biçimlerini karşılaştıran ergen aradaki benzerlikler arttıkça psikolojik açıdan rahatlarken, ailesinde farklı okulda ise daha farklı ikili ilişkilerle karşılaşan ergenler ise psikolojik açıdan anlamlandırmada sorunlar yaşamaya başlayabilir. Uyumsuz alanları tespit edip çevresiyle konuşarak sorunlarını çözmeye çalışan ergenler, hem psikolojik açıdan hem de sosyal açıdan gelişirler (Trumbull, vd., 2001).

Dam'ın (2008) yaptığı bir araştırmada ailesel problemleri olan ergenler ile ailesinin davranışlarından memnun olan ergenler karşılaştırılmıştır. Bu yapılan çalışma neticesinde ailesel sorunları olduğu bilinen gençlerin akademik başarı açısından

ailesel problemleri olmayan ergenlere göre daha düşük veriler elde ettikleri görülmüştür. Ailesiyle iyi ilişkileri olan ergenlerin ve ailesi tarafından desteklendiğini düşünen gençlerin akademik olarak daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Ergenlerin yoğun ders programlarına maruz kalmaları ve gelecek ile ilgili bir rekabet ve yarış ortamında bulunmaları kaygı düzeylerini yükseltmektedir. Özellikle erkek öğrencilerin ailelerinin ve toplumun beklentileri sebebiyle kız öğrencilere göre daha yüksek kaygı düzeyleri olduğu ve tükenmişlik duygusu hissettikleri saptanmıştır. Yoğun müfredatların ergen okul hayatını olumsuz yönde etkilediği ve daha fazla boş zamanı bulunan ergenlerin psikolojik açıdan daha sağlıklı bireyler olduğu tespit edilmiştir. Kaygı düzeyi yükseldikçe olumsuz duygu ve düşüncelerin arttığı gençlerde akademik açıdan kendini gerçekleştirme potansiyelleri düşmektedir (Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013).

Dolgin'e (2008: 602) göre ergenlerin okul hayatlarında olumsuz giden şeyler üst üste gelmeye başladığında ergenler okuldan soğur ve okulu bırakma düşüncesi içerisine girer. Akranları arasında sıkıntı yaşayan, yabancılaşan ya da dışlanan ergenler okulu bırakma eğilimindedir. Ekonomik açıdan zor durumda olan ergenler ve okulda akademik başarısı düşük olan gençler okul hayatından uzaklaştıkları görülmüştür. Eğitim öğretim hayatına farklı okullarda devam etmek zorunda kalan öğrencilerin yeni okullarına uyum sorunları yaşayarak okulu bırakma düşüncesi içerisine girdikleri saptanmıştır. Kültürel olarak yaşadıkları aile ve çevrede okulu bırakma eğilimi olan bireylerle temas içerisinde olan ergenlerin de eğitim öğretim hayatlarına son verdikleri görülmüştür.

Jackson ve Davis'in (2000) yaptığı araştırmada, okulda öğretmenlerin ve velilerin yardımıyla oluşturulan destekleyici ve sevgi dolu bir ortam ergenlerin gelişimi açısından oldukça önemlidir. Öğretmenlerin daha fazla ikili ilişki kurduğu okullardan yetişen ergenlerin bilimsel ve sosyal açıdan diğer akranlarının önüne geçtiği görülmüştür. Düşünme tarzlarını bu kurumlarda geliştiren gençler, birbirinin duygu ve düşüncelerine saygı duymayı da yine okulda öğrenmektedirler. Ergenlerin akademik açıdan başarılı oldukları yönleri ve nispeten daha az ilgilendikleri alanları tespit edip geliştirmek hem öğretmenlerin hem de velilerin dikkat etmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.Boşanma

2.3.1.Boşanmanın Tanımı

Boşanma, TDK'ya göre eşlerin ayrılmak için başvurdukları mahkemenin sonuçlanmasıyla beraber evlilik birliklerinin sonlanması olarak tanımlanmıştır. Eşler evliliklerini anlayış, sevgi, saygı, güven ve bağlılık gibi temel beklentilerle kurarken bu durum çeşitli nedenlerle beklemedikleri gibi gitmediği takdirde yasal başvurularla evlilik birliklerini sonlandırmak istemeleri sonucunda ortaya çıkan durum boşanmadır (Sucu, 2007).

Akıntürk (2002) ise boşanmayı, eşlerin yaşamlarını sürdürürken hukuki bir zemine dayanan istekleri doğrultusunda fertlerden birinin açtığı mahkeme sonucuna göre evlilik birliğinin sonlanması olarak açıklamaktadır.

Boşanma denilen kavramın eşlerin birlikteliklerini sonlandırması olarak ele alınması, boşanmayı basitleştiren ve arka planda olup biten değişimleri göz ardı etme anlamına gelmektedir. Boşanma sadece eşleri değil aileyi oluşturan çocukları ve çocukların ileride oluşturacakları aileleri de etkilediği bilinmektedir. Birbirinden boşanan çiftlerin ailelerinin de etkilendiği düşünüldüğünde boşanmanın birçok bireyi etkileyen önemli bir karar olduğu görülmektedir (Keskin, 2007).

Uyar'a (1999) göre boşanma, bireylerin aralarındaki birlikteliği hukuki yollarla bitirmesidir. Boşanma, Hukuksal açıdan olduğu gibi cinsel ve duygusal birlikteliklerin de son bulmasıdır. Eşlerin birbirinden duygusal açıdan ayrılması hukuki ayrılmadan uzun sürdüğü görülmüştür. Bireyler arasında oluşan sorunlar ya da çevrelerinden kaynaklanan sorunlar sebebiyle boşanan eşlerde yoğun stres tespit edilmiştir. Boşanma sonrasındaki dönem kişiden kişiye değişmekle birlikte hemen hemen herkeste görülen bir kriz dönemiyle karşılaşmaktadır.

Evliliklerini yeni bir hayata başlamak üzere sonlandırma isteğinde olan eşler, hukuksal boyutunun yanı sıra toplumsal bir takım baskılara maruz kalarak boşanmalarına açıklama getirmektedirler. Toplumun örf ve adetlerine göre değişmekle beraber boşanma, eşler arasında anlaşmazlık, çiftlerden birinin diğerini terk etmesi, aldatma, saygısız davranışlar gibi sebeplere dayanarak gerçekleşmektedir. Eşlerden birinin ciddi sağlık sorunları yaşaması, ekonomik sorunların artması ve ailelerin şan ve şöret beklentisine çiftlerin veya çiftlerden

birinin cevap verememesi de boşanma sebepleri arasına girmektedir (Yıldırım, 2004).

2.3.2. Türkiye’de Boşanma

Batılı ülkelere nazaran boşanma toplumumuzda olumlu karşılanmamakta ve boşanma kararından çiftleri vazgeçirmeye iten faktörlerin sayısı oldukça fazla olduğu görülmektedir. Değişen teknolojik ve sosyal hayattan örf adet geleneklerine bağlı toplumların daha çok etkilendiği görülmektedir. Bu durum evlilikler de geleneklerin dışına çıkılmasına ve bireylerin kendi değerlerine olan bağlılıklarına daha fazla önem vermesiyle evlilik müessesinin devamını zorlaştırmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan ülkemizin de tüketim çağıyla beraber evliliklerinde tüketildiği ve boşanmalarla sonuçlanan evliliklerin sayısının arttığı bilinmektedir (Demirkıran, vd., 2009).

Tarhan’a (2014) göre, toplumsal yapımızın yakın tarihimize bakıldığında, hızlı bir değişim içerisinde olduğu görülmektedir. Hayata olan bakışımızdan alışkanlıklarımıza, ihtiyaçlarımızdan yaşam düzenimize kadar neredeyse hayatımızın her alanında değişimler saptanmaktadır. Son yıllarda popüler düşüncenin artmasıyla birlikte kişiler daha fazla bireysellikten yana olmaktadır. Kendini daha fazla düşünmeye başlayan bireylerin oluşturduğu toplumda evlilik anlamını kaybetmektedir. Sosyal düzeni oluşturan evlilikler yerini tek başına yaşayan bireylerden oluşan bir düzene bırakmıştır. Bu durumun aksine geleneksel yapımızda bireysel düşünceler ve davranışlar yerine ailenin yeri ve önemi ön planda tutulmaktadır. Değişen bu durumlar evlilik müessesini olumsuz etkileyerek boşanmaları tetiklemektedir.

Tablo 1: Evlilik Süreleri Ve Yıllara Göre Boşanma Oranları

Evlilik süresi (yıl)	2017		2018	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Toplam	128 411	100,0	142 448	100,0
1 yıldan az	4 074	3,2	4 205	3,0
1-5	45 647	35,5	49 307	34,6
6-10	26 599	20,7	29 099	20,4
11-15	18 485	14,4	21 378	15,0

16-20	14 229	11,1	15 910	11,2
21-25	9 131	7,1	10 602	7,4
26+	10 107	7,9	11 778	8,3
Bilinmeyen	139	0,1	169	0,1

Kaynak: TÜİK (2019)

TÜİK (2019) verilerine göre Türkiye’de görülen boşanmalara bakıldığında 2017 yılında 128 bin 411, 2018 yılında ise 142 bin 448 boşanma gerçekleşmiştir. Bu rakamlara bakıldığında boşanma oranı %10,9 arttığı saptanmıştır. Boşanmaların %37,6 evliliği takip eden ilk beş yıl içerisinde gerçekleştiği görülmüştür.

Boşanma neredeyse her ülkede aratmakla beraber özellikle Amerika’da yapılan araştırmalarda evliliklerin %45’i boşanmayla sonuçlandığı bilinmektedir (Amato, 2000). Batı ülkelerinde boşanma genel itibariyle evliliğin ilk yedi yılında görüldüğü saptanmıştır (Gottman ve Levensan, 2000). Ülkemizde ise boşanmalar son yıllarda artarken batı ülkelerine göre boşanmayla sonuçlanan evlilikler daha az olduğu bilinmektedir. Türkiye’de görülen boşanmaların büyük bir kısmının evliliklerin ilk beş yılında gerçekleştiği görülmektedir (Özdemir, 2013).

Uyar’a (1999) göre, Türkiye’yi diğer ülkelerden ayıran önemli bir konu, bireylerin evlilikleri yanlış temeller üzerine kurmalarındır. Toplum beklentisini karşılamak için yapılan evlilikler ve yanlış beklentilerle kurulan evliliklerin boşanmayla sonuçlanması doğal karşılanmaktadır. Çiftlerin evlilikten oldukça fazla beklentilere girmeleri ve beklentilerin karşılanması konusunda karşı taraftan talepleri oldukça fazla olması evliliğin devamını zorlaştırmaktadır.

Kapitalizmin gerekliliği olarak eşler ekonomik problemler yaşamama ve daha fazla sosyal imkanlara sahip olmak adına çalışma hayatında yer almaktadır. İş hayatıyla birlikte daha az vakit geçirmeye başlayan çiftler, iş hayatından kaynaklanan stresinde etkisiyle evliliklerinden memnuniyetleri azalmaktadır. Psikolojik ve sosyolojik açıdan sorunlar yaşamaya başlayan bireyler, toplumu ve normları sorgulamaya başlayarak evlilik hayatlarını sonlandırmaya kadar gidebilen bir kriz dönemi yaşamaktadırlar (Tarhan, 2014).

2.3.3.Boşanma Süreçleri

Evliliğin temelini oluşturan sevgi ve saygının eşler arasında azalmasıyla başlayan duygusal boşanma süreci, evliliklerdeki sorunların ortaya çıkarak evliliğin anlamını yitirmeye başlamasıdır. Birbirine yardımcı ve destek olmak yerine çiftler bu süreçte daha çok karşı tarafın eksik ve hatalarına odaklanmaktadır. Bu dönemin ardından boşanma kararı alan çiftler, hukuki olarak boşanma sürecine girerek boşanmayı resmileştirmek adına adım atarlar. Mahkeme kararıyla birlikte eşler boşanmış olmakta ve hukuki boşanma süreci tamamlanmaktadır (Özgüven, 2000).

Boşanmanın ilk evresinde çiftler öteledikleri ya da görmezlikten geldikleri sorunları inkar edememeye ve bu sorunlarla yüzleşmeye başlamaktadırlar. Sorunları tespit eden bireyler, sorunları çözmeye adına bir takım değişiklikler yaparak bu sorunlarla baş etmeye çalışmaktadırlar. Bu çabalar bazen olumlu sonuçlar verirken bazen de bireylerin evliliklerine olan inançlarını yitirmeleriyle sonuçlanabilmektedir. Birbirini görmezden gelmeye başlayan eşler iletişim kopuklukları yaşadıkları için sorunlar artarak devam etmektedir. Bu sürecin sonunda boşanma kararının alınmasıyla hukuki işlemler başlatmaya karar veren bireyler boşanma adına ilk adımı atmış olmaktadır (Nazlı, 2014).

Özgüven'e (2000) göre, mahkeme kararıyla birlikte ayrılan eşlerin önünde ekonomik ayrılma süreci vardır. Mülklerin paylaşımı ve ekonomik açıdan ayrılma süreci genellikle mahkeme sürecinin içerisinde yer alabilmektedir. Bu sürece çiftlerin yakınlarının da dahil olması süreci daha stresli ve zor hale getirmektedir. Bu sürecin içerisinde yer alan çocukların velayet hakkı konusu ise daha zor olmakla birlikte çiftler tarafından kabul edilmesi ve anlaşılması güç olduğundan mahkeme sürecine dahil edilerek çözüme kavuşturulur. Bu süreçte en çok yıprananlar ise çocuklar olmaktadır çünkü eşler çocukları ikna etme ve karşı taraf hakkında olumsuz düşüncelere sahip olması çabası götüktükleri görülmektedir.

Nazlı (2014) boşanmadan sonraki süreç için eşlerin yeni bir hayat kurma hayallerine başladığı süreç olarak bahsetmektedir. Boşanma sürecinde çiftlerin yaşadıkları anlaşmazlıklar ve sorunlardan dolayı boşanmanın gerçekleşmesinden memnuniyet duydukları bilinmektedir. Karşı taraf için öfke ve kin gibi duyguların duyulması, boşanmanın gelecek için olumlu olduğu düşüncesinin bireylerde oluşmasına yol

açmaktadır. Ayrılan bireyler kendilerini daha özgür olarak tanımlamakta ve eskiye dair yaşanmışlıkları hatırlamak istemezler.

Ayrılanın yaşanmasıyla bireylere toplumun bir reaksiyonu olmaktadır. Eski çevreleriyle daha az görüşmeye başlayan boşanmış kişiler, kendilerini ilerleyen sürede daha yalnız hissettikleri ve toplumun kendilerini dışlamaya başladığını düşündükleri bilinmektedir. Boşanmaya olumsuz bakılan toplumlarda kişiler çevreleri tarafından reddedilme ve kınanma gibi tepkilerle karşılaşabilmektedirler. Son olarak çiftlerin ruhsal olarak boşanması aşamasıdır ki bu aşama zaman alabilir. Boşanmış bireyin özgüvenini kazanması ve kendi hayatını kurması aşamalarıdır (Özgüven, 2000).

Boşanmanın geride bırakılması ve gelecek planlarına başlanması bireylerin normalleşme sürecine girdiklerini göstermektedir. Öfke ve kin gibi duyguların yerini eski heves ve isteklere bırakması kişilere heyecan ve umut kaynağı olmaktadır. Kendine yetebilmeyi ve kendi oto kontrolünü sağlayan birey yeni tecrübeler peşine düşebilmektedir. Hayata olumsuz bakmayı bırakan kişiler, boşanmanın etkisini üzerinden atarak geçmişle barışık bir halde yaşama eğiliminde olmaktadır (Kessler, 1975, akt. Nazlı, 2014).

2.3.4.Boşanma Nedenleri

Evliliğin kalitesinin düşmesini tetikleyen etkenler genel itibariyle boşanma yol açan faktörlerle örtüşmektedir. Genellikle boşanmaların gerçekleşmesine sebep olan durumlara bakıldığında, çiftler arasında anlaşmazlıklar, beraber hayatlarını devam ettirememeleri ile birbirlerine ve evliliklerine olan inançlarındaki sarsılmalar karşımıza çıkmaktadır. Güven duygusunun zarar görmesiyle birlikte çiftler hayatlarını beraber devam ettirmeme eğiliminde olmaktadır (Aktaş, 2011).

Bireylerin arasında genel boşanma sebepleri arasında sayılan durumların gerçekleşmesi evliliklerin bitmesi anlamına gelmeyebilir. Bu gibi durumları yaşayan çiftler evliliklerini her şeye rağmen devam ettirdikleri durumlar görülmektedir. Duygusal bağın kopmasının ardından eşler bağı tekrar kurma adına bazı çabalar göstererek sorunları çözmeyi denemektedirler. Çabaların ardından beklentilerin karşılanmaması da hızlı bir şekilde boşanmayla sonuçlanan vakalara yol açmaktadır. Sorunları görmezlikten gelerek mutlu bir aile tablosu çizen eşler, hızlı bir boşanma süreciyle evliliklerini noktalamaktadırlar (Sucu, 2007).

Aktaş'a (2011) göre, bireylerin arasında yaşanan özel durumlardan dolayı gerçekleşen boşanmalara bakıldığında aldatma, terk etme, hakaret etme gibi davranışlarla karşılaşmaktadır. Şiddetli geçimsizlik ve şiddet gibi vakalar çiftler arasında özel durumlar olsa da boşanma vakalarında sık karşılaşılan faktörlerden olması itibariyle genel boşanma sebepleri arasında sayılabilmektedir.

Evlilikler saygı ve sevgi gibi temel inançlar üzerine kurulur ve bu çerçevede beklentiler oluşturulur. Boşanmalar direk olarak saygı ve sevginin zarar görmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bütün faktörlerin altında yatan ana sorunlar sevgi ve saygının azalmasıdır. Sevgi ve saygı bağlarını koparan çiftler, yaşam alanlarının hiçbirinde mutlu ve huzurlu olamamaktadırlar. Bu bağın kopmasını takip eden diğer faktörler ise; iletişim eksikliği, ekonomik sorunlarla baş edememe, birbiriyle kalitesiz zaman geçirme ve birbirine ilgi duymamadır (Tarhan, 2007: 106).

Amato ve Hohmann-Marriott'e (2007) göre, çiftlerin aralarında yaşadıkları çatışmalarla duygusal bağlarının zarar görmesi sonucu evliliklerinde hissettikleri mutluluk seviyesindeki düşüşlerden kaynaklı boşanmaların yanı sıra çeşitli boşanmaya gidebilen, tanımlanamayan sebepler de olabilmektedir. Bireylerin mutlulukları azalmasa ya da çatışmalar yaşanmasa bile boşanma kararı alabilen çiftler bulunmaktadır. Bu durumlar genelleme yapılabilen durumlar olmamakla birlikte altta yatan çeşitli sebeplerden kaynaklı durumlar olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde cinsel konularda verilen eğitimler ve bilinçlendirmeler yetersiz olduğundan çoğu bireyin cinsellikle ilgili herhangi bir bilgisi olmadan evlendiği düşünülmektedir. Cinselliği evliliğiyle birlikte öğrenmeye çalışan bireyler arasında özellikle kadınların, mahrem konularda konuşulmayan bir toplum içerisinde yetiştiklerinden eşleriyle aralarında cinsellik yönüyle anlaşmazlık ve yetersizlik sorunlarının yaşanması normal karşılanmaktadır. Cinsel sorunların dile getirilmesinde zorlanan bireylerin, sorunları çözmek yerine boşanmayı tercih ederek evliliklerini sonlandırdıkları görülmektedir (Abalı, 2006).

Akaoğlu ve Küçükkaragöz'ün (2018) İzmir ilinde 370 kişinin katılımıyla yaptığı bir araştırmaya göre, boşanma sebeplerine bakıldığında sık verilen cevaplar arasında kadınların sözlü ve fiziksel şiddetten dolayı boşandıkları tespit edilmiştir. Erkeklerde ise evliliklerini sonlandırma nedenleri arasında en çok karşılaşılan cevap ailelerin evliliklerine karışması olarak görülmüştür. Çiftler, kadının ya da erkeğin evi terk

etmesi, maddi konularda yaşanan sıkıntılar ve olumsuz alışkanlıkların evliliklerini bitirebilecek davranışlar olarak tanımlamışlardır.

2.3.5.Ebeveyn Boşanması ve Ergen

Ergenlik döneminde çeşitli değişimlere maruz kalan birey, ebeveynlerin boşanması gerçeğiyle yüzleştiğinde nasıl davranması ve ne düşünmesi gerektiğine karar veremez. Olayları anlamlandırmaya çalışan ergen, yaşı büyüdükçe bu durumu daha anlayışlı karşılamaktadır. Ebeveynleri boşandıktan sonra kiminle yaşayacağı ve yeni hayatı nasıl olacağı konuları ergende kaygı uyandırmakta ve ebeveynlerini bu durumdan sorumlu tutmaktadır. Ebeveynler bu duruma karşı ergene daha fazla taviz vererek ona iyilik yaptıklarını düşünür ve etrafına daha duyarsız kendini düşünen bireyler oluşmasına yol açarlar. Boşanmış ebeveynleriyle yaşayan ergenler cinsel kimliklerini oluşturmada sorunlar yaşamaktadırlar. Gençler boşanmayı genellikle akranlarından ve çevrelerinden saklama eğilimindedirler (Kulaksızoğlu, 1998: 92).

Wallerstein ve Lewis'e (2004) göre boşanmaya maruz kalan ergenlerin, boşanmanın duygusal ve sosyal gelişimlerinde kalıcı veya uzun süreli olumsuz etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Özellikle gençlerdeki güven duygusuna zarar veren boşanma diğer yandan incinme ve karmaşa hisseleri uyandırmaktadır. Oluşan bu güvensizlik, ergenlerin ileriki hayatlarında diğer bireylerle olan ilişkilerinde de sorunlara yol açmaktadır.

Ergenler boşanmadan en fazla ebeveynleri arasındaki sorunların ne kadar ciddi olduğunu anlamadıklarında şok yaşayarak etkilenirler. Sorunlara önem vermeyen ergen boşanmayla karşılaşmayı beklememektedir. Bu durumda ilk olarak gelecek ile ilgili korku duygusu başlar ve kaygılanma görülmektedir. Ergen boşanmadan ebeveynleri suçluyorsa çevresine ve ailesine karşı saldırgan ve öfkeli davranışlarda bulunabilir. Ebeveynlerinden uzaklaşma ve iletişimden kaçınma sıklıkla görülmektedir. Yaşantısından nelerin değişeceğine düşünerek geçirilen zamanlar belirsizlik duygusu ile çekilmez bir hal almaktadır (Dolgin, 2008: 438).

Dolgin (2008: 439)'e göre ergenler, ebeveynlerinin boşanmalarının ergenlerden kaynaklı olduğunu düşünürlerse ebeveynlerinin kendilerini istemediği düşüncesine sahip olmaktadır. Ayrı yaşamının bütün sorumluluklarına kendilerinde bulan ergenler, ebeveynleri arasında kalarak nasıl bir tutum ve davranışta bulunmaları gerektiği bilemezler. Eğer boşanan ebeveynler farklı bireylerle evlenme yoluna

girerlerse bu durum ergenlerin ebeveynlerini başkalarıyla paylaşmak istememesi çok karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gençlerin karşılaştığı bu boşanmanın etkileri zamanla gençler üzerindeki etkisini kaybetmektedir. Ergenler bu durumun hayatlarının sonuna kadar kendilerini etkilemesine izin vermemektedir. Özellikle boşanmanın yaşanmasından üç yıl sonra gençlerde görülen şok etkisi ve üzüntünün dikkate değer oranda azaldığı saptanmıştır. Ebeveynlerin arasında yaşanan çatışmaların azalması ve gençlerin durumu kabul etmesi ergenlerin üzerinde rahatlatıcı bir etkiye sahiptir. Ebeveynlerinin boşanmasından on yıl sonra ergenlerde eskiye nazaran hallerinde memnuniyet duygusu artarken boşanmadan sorumlu tuttıkları ebeveyne karşı öfke devam ettiği görülmüştür (Burns ve Dunlop, 1999).

Wallerstein'nın (1991) yaptığı uzun süreli araştırmalarda boşanmanın uzun süreli etkileri arasında ergenlerin çevreleri ile olan uyumsuz ilişkileri gözlenmektedir. Genellikle boşanmaya şahit olmuş ergenler başarısız hissi yaşadıklarını ve kendilerini değersiz bulan bireyler olarak kendilerini tanımladıkları görülmüştür. Ebeveyni boşanmış ergenlerin ileriki hayatlarında evliliklerinde görülen boşanmaların oldukça fazla olduğu belirlenmiştir. Boşanmalardan olumsuz etkilenmeyen çocukların da varlığından bahsedilmiştir.

Boşanmanın ergenler üzerindeki etkileri incelenirken kalıtsal farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca boşanmadan önce ve sonra ergenlerin hissettiği ekonomik durumda bir farklılık olup olmadığı da boşanmanın etkisiyle doğrudan bağlantılıdır. Boşanmadan sonra ebeveynlerin arasındaki ilişkinin devam etmesi boşanmanın ergen üzerindeki etkisi ile ilişkilidir. Ebeveynler arasındaki sağlıklı iletişim sayesinde velayet gibi konular ergenler üzerinde tedirginlik yaratmadan çözüme kavuşmaktadır (Dolgin, 2008: 444).

Kahraman'ın (2016) yaptığı bir araştırmada, ergenin ebeveyn boşanmanın etkisini okul hayatında tecrübe ettiği bilinmektedir. Boşanma süresince düşen dersleri ve motivasyonu akranları ve öğretmenleri tarafından fark edilmektedir. Ergenin yaşına göre boşanmanın etkisi değişmektedir. Yaşça küçük ergenler okul hayatlarında bu boşanmanın etkisinden uzaklaşarak öğrenimlerine başarılı bir şekilde devam edebilmektedir. Ergenlerin yaşları ilerledikçe bu kez de en hızlı bir şekilde ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları adına mesleki tercihleri etkilenmektedir. Ebeveynlerin

fedakarlıkları ve çevrenin boşanmada ergene olan destekleri arttıkça gençler okul hayatlarında olduğu gibi sosyal ilişkilerinde de başarılı olmaktadır.

2.3.6.Ebeveyn Ayrılma Süreci ve Ergen Psikolojisi

Ebeveynlerin sorunlarını ve anlaşmazlıklarını ergenlerin önünde yaşamaları ergenlerin bu durumdan olumsuz etkilemektedir. Sorunların giderilmesi için oturup konuşmak yerine yapıcı bir tavır takınmadan olumsuz davranışlar sergilemeleri, ergenlerin bu davranışları modellemelerine yol açabilmektedir. Ailelerin çözüm modelini benimseyen ergenler, aile içerisinde ne gördülerse hayatlarında o davranış şekillerini taklit ederek çözüm yolları aramaktadırlar. Çiftlerin olumsuz rol model olmaları çocuklarının olumsuz tutum ve davranışları uygulamaları ile sonuçlanabilmektedir (Gregory, 2016).

Amato ve Gilbreth'e (1999) göre, ebeveynlerin ayrılma süreci içerisinde, ergenlerle olan ilişkilerinde değişimler görülmektedir. Bu değişimler, ergeni tedirgin etmekle birlikte alışma çabaları ebeveynler tarafından desteklenmelidir. Aile bireylerinin ayrılma sürecinde ergen ile görüşme sıklığı, kaliteli zaman geçirdiği süre ve stresi yansıtılmaları ergenin ayrılma dönemine uyumunu hızlandırmaktadır. Babası ya da annesi tarafından ihmal edildiği düşünülen ergenin ebeveynlerine karşı olumsuz tavırlar sergileme eğiliminde olduğu bilinmektedir.

Evden eşlerden birinin ayrılmasını deneyimleyen ergenin olup biteni anlamlandırması zaman alabilmektedir. Yeni duruma alışmaya çalışan ergende, aile fertlerinden biriyle artık aynı çatı altında yaşamayacak olmak kaygı ve endişe gibi duyguları tetiklemektedir. Bu aşama sonrası nelerde karşılaşacağını tahmin edemeyen çocuklar, anne ya da babanın evden ayrılmasını çok daha farklı anlamlandırarak ebeveyni kaybetmişçesine üzüntü yaşayabilmektedir. Aileyi dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı koruyan kişinin evden ayrılması ergenin varoluşsal ihtiyacı olan güven duygusuna zarar verdiği düşünülmektedir (Öngider, 2006).

Çiftlerin birinin evi terk etmesi ergenlerin boşanmanın gerçekleriyle yüzleşmesi açısından en somut adım olarak tanımlanmaktadır. Genellikle evden ayrılan taraf baba olmakta ve ergen babasının gitmesini anlamlandırmaya çalışmaktadır. Anne-baba arasındaki diyalog ve iletişimin kalitesi, babanın evden ayrılma sürecini ergenin nasıl anlamlandıracağını belirlemektedir. Ergen, babasının evden ayrılmasıyla

birlikte psikolojik ve sosyal açıdan yeni sürece uyum sağlamaya çalışmaktadır. Ebeveyn tutumunun bu sürecin olumlu ya da olumsuz ilerlemesinde etkisinin önemli olduğu görülmüştür (Amato ve Gilbreth, 1999).

Gatins, Kinlaw ve Dunlap'ın (2013) ergenler üzerinde yaptıkları bir araştırmaya göre, ebeveyni boşanmış ergenlerin, ebeveynleri evli olan ergenlere göre anne ve babası ile olan ilişkisi ile ebeveynlerinin kendi aralarındaki ilişkiyi daha olumsuz olarak nitelendirdikleri tespit edilmiştir. Ergenlerin beklentilerinin ayrılma evresiyle birlikte başlayan boşanma sürecinde, ebeveynlerinin birbirleriyle daha samimi ve dostça davranışlar sergileyerek ergenlerle olan bağlarında herhangi bir değişiklik hissettirmemeleridir.

2.3.7.Boşanma süreci ve Ergen Psikolojisi

Boşanma sürecindeki ebeveynler incelendiğinde evliliklerinde mutsuz ve anlaşmazlıklar yaşayan çiftlerin boşanma aşamasında da birbirine zorluklar çıkardıkları görülmektedir. Anlaşmazlık ve çatışmaları gözlemleyen ergenler psikolojik olarak sorunlu bir uyum süreci yaşadıkları saptanmıştır. Ergenin psikolojik sorunlarının boşanma sürecinde ortaya çıktığı görülürken ergen sorunlarının başlaması evlilik boyunca gözlemledikleri çatışmacı ebeveyn tutumunun deneyimlenmesi olarak bilinmektedir. Boşanmaya ayak uydurmaya çalışan ergen, çatışmacı anne-baba tutumunu deneyimlediğinde uyum süreci uzamaktadır (Krishnakumar ve Buehler, 2000).

Walzer ve Oles'in (2003) yaptığı araştırmaya göre, boşanma aşamasında anlaşamayan çiftler çocuklarını bu anlaşmazlıkların içine çekerek sorunları çözmeye çalışmasının ergenleri olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Çatışma içerisinde olan ebeveynlerde ergen tarafından desteklenmek ve ergeni yanına çekme isteği görülebilmektedir. Anlaşmazlık karşısında kavgacı tutumları en yakınlarından deneyimleyen ergene hayatın içerisinde kavganın da bir çözüm yolu olduğu gösterilmiş olmaktadır. Bu durum da ergenin tüm bu anlaşmazlık karşısında kendisini suçladığı ve bütün olanlardan kendisini sorumlu tuttuğu görülebilmektedir.

Son dönemde yapılan araştırmalara bakıldığında, boşanma süreci içerisinde ergenlerin gelişen durumu kabullenmede zorluklar yaşadıkları görülmektedir. Gelişen durumu reddeden ergenin, umudunu boşanmanın gerçekleşmemesine bağlayarak gerçeklerle yüzleşmekten kaçtığı gözlenmiştir. Ebeveynlerinin boşanma

kararlarıyla baş edemeyen gençlerin psikoloji olarak yıprandıkları ve umutsuzluk duygusuna kapıldıkları düşünülebilmektedir. Anne-babalarına vazgeçmeleri için çaba harcayan gençlerin zaman ilerledikçe bu çabalarından vazgeçmeye başladıkları düşünülmektedir (Thomas ve Woodside, 2011).

Krisnakumar ve Buehler'e (2000) göre, ergene boşanma sürecinde en fazla olumlu etki yapacak olan faktör ebeveynlik kalitesi olarak tanımlanmıştır. Annenin eşiyle olan ilişkisi ebeveynliğinin kalitesini direk olarak etkilediği yapılan araştırmada görülmüştür. Eşiyle çatışma yaşamadan boşanan annelerin ebeveynlik kalitesi, çatışma yaşayarak boşananlara göre daha yüksek olduğu düşünülebilmektedir. Boşanma süreci içerisinde ebeveynlerden annenin tutumu ergenin olayı anlamlandırması açısından daha önemli bulunabilmektedir. Annenin mutlu ve olumlu tavır sergilediğini gören ergen boşanmaya olan uyumunu daha kolay sağlayabilmektedir.

2.3.8.Boşanma Sonrası Ergen Psikolojisi

Evlilik resmi olarak bittikten sonra yeni bir dönem başlamakta bu sürece ergenin alışması zaman alabilmektedir. Birlikteliğin sona ermesi ebeveynler için yeni bir yaşamın başlaması ve özgürleşmek anlamına gelebilir fakat sorumlulukları devam etmektedir. Özellikle babaların boşanmadan sonra çocuklarına karşı olan sorumluluk duygularında azalmalar görülmektedir. Ergenler, boşanmadan sonra babanın kendisini daha az sevdiğini ve önemsemediğini ifade etmektedirler. Bu sürecin ergenler açısından olumsuz olmaması adına ebeveynlerin de sorumluluklarının bilincinde olmaları gerekmektedir (Amato ve Gilbreth, 1999).

Elam ve arkadaşları (2016)'na göre, ebeveyn olmanın zorlukları boşanma sürecinde belirgin hale gelmektedir. Boşanmanın çiftler üzerinde etkisi sürerken birey hem bu etkiyle baş etme hem de çocuklarına olan ilgi ve alakalarını çocuklarının bu sürece sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için artırmaları gerekmektedir. Anne-babanın ergenlere olan hassasiyetinin artması ve geçirdikleri zamanı daha kaliteli yaşamaları gerekmektedir.

Ergenler üzerinde boşanmanın etkilerinin boyutları tahmin edilenden daha uzun sürmektedir. Ebeveynlerinin boşanma süreciyle birlikte olumsuz etkilenmeye başlayan ergenler çeşitli psikolojik ve sosyal sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Ebeveynlerinin boşanma sürecinin bitmesi, boşanmanın ergenler üzerinde

oluşturduğu olumsuzlukların da sonlanması anlamına gelmemektedir. Ergenlerin uzun yıllar boyunca ebeveyn boşanmasından kaynaklı sorunlardan etkilendikleri görülmüştür (Taş, 2017).

Boşanmanın anneler ve çocukları üzerindeki etkilerini inceleyen Öngider'e (2011) göre boşanmış anne ve çocuklarının, daha çok anksiyete yaşadıkları ayrıca anksiyete düzeylerinin evli ebeveynlere ve çocuklarına bakıldığında daha yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Boşanmanın etkisiyle anksiyetenin arttığı ve bu durumun ergenlere yansıdığı düşünülmektedir.

Bu süreç içerisindeki değişimleri normalleştirme adına ebeveynler, ergenlerin hayatlarına evlilikleri devam ederken katıldıkları gibi katılımlarını sürdürmeleri beklenmektedir. Ergenin akademik başarısının düşmemesi adına bu katılımlar oldukça önemli bulunmaktadır. Ergenin hem annesinde hem de babasında odasının olması, arkadaşları olması ve kendisine ait alanların bulunması uyum sürecini hızlandırdığı görülmüştür (Elam, vd., 2016).

Birlikte yaşamayan anne-babaya sahip çocukların psikolojik uyumlarına bakıldığında, evli ebeveyne sahip ergenlere göre daha olumsuz sonuçlarla karşılaşmaktadır. Ergeni olumsuz etkileyen en önemli faktörler arasında ebeveynlerinden birinin ergeni ihmal etmesi sayılabilmektedir. Ekonomik açıdan boşanma sonrası sıkıntılar yaşayan ergenlerde, psikolojik uyum ve sosyalleşme düzeylerinde düşüşler gözlenmektedir. Boşanma sonrası süreç, ergen için ekonomik zorlukla birlikte baş edilmesi daha güç bir hal almaktadır (Öngider, 2006).

Thomas ve Woodside'in (2011) yaptığı bir araştırma sonucuna göre, ebeveynleri boşanmış ergenler boşanmayı kabullenmekte zorlanırken çevrelerinden bu durumu sakladıkları görülmüştür. Hayatlarının normal bir şekilde devam ettiğini ve hayatlarında bir değişim olmadığını çevrelerine hissettirme çabalarında bulunabilmektedirler. Evliliğin noktalanmasında ergenin bu tepkileri psikolojik açıdan yardıma ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

2.3.9.Ergenlerde Ebeveyn Boşanması ve Siber Zorbalık

Gençlerin boşanmadan olumsuz etkilendiği ve ebeveynleri tarafından boşanma sürecinde ihmal edilebildiği bilinmektedir. Anne-babası tarafından ihmal edilen ergen çevresi tarafından desteklenmediğinde yalnızlaşabilmektedir (Amato ve Gilbreth, 1999). Lacey'e (2007) göre yalnızlaşan ergenin sosyal ortamlarda kimliğini

gizleyerek siber zorbalık yapabildiği saptanmaktadır. Sosyal açıdan destek görmeyen ergenin siber zorbalık karşısında sessiz kalabildiği ve sorunlarını çözemediğinde psikolojik sorunlar yaşayabildiği bilinmektedir (Hinduja ve Patchin, 2007).

Öngider'in (2006) yaptığı bir araştırmaya göre, boşanmanın ergen üzerindeki etkilerinden biri de anne-babanın çocuklarını ihmal etmesi sonucu psikolojik açıdan uyumsuzluk belirtilerinin gözlemlenmesidir. Peker, Eroğlu ve Adalı'ya (2012) göre siber zorbalık ve mağduriyet ihmal edilen çocuklarda daha çok görülmektedir. Aile ve arkadaşlar tarafından sosyal açıdan desteklenmek siber zorbalık ve mağduriyet ile negatif bir ilişki içerisinde olduğu saptanmıştır. Ebeveynin sosyal desteğini çocuklarına hissettirmesi ergenleri siber zorbalık ve mağduriyetten korunma açısından önemli bulunmaktadır.

Ebeveynlerin boşanma aşamasında kendi sorunlarıyla baş etmeye çalışırken ergenlerle geçirdikleri zamanın kalitesinin azalabildiği görülmüştür. Sorunlarına odaklanan çiftler, kendi hayatlarının kalitesinin düşmesi ile birlikte çocuklarıyla yeterince ilgilenemediklerinden ergenlerin farklı alanlarda bu eksikliği gidermeye çalıştıkları düşünülebilmektedir (Elam, vd., 2016). Dilmaç'ın (2009) yaptığı bir araştırmaya göre, ergenlerin yakın çevresi tarafından giderilmeyen ilgi ve önemsenme ihtiyaçlarını siber zorbalığa yönelerek karşılamaya çalıştıkları görülmüştür.

Şentürk (2012), ebeveynleri ayrı olan çocuklar üzerinde yaptığı araştırma sonucunda ergenlerin ebeveyni evli olan ergenlere göre daha fazla antisosyal davranışlar sergilediğini saptamıştır. Ergenin hayatını olumsuz etkileyebilecek şeylere daha fazla yönelme eğiliminde olduğu görülmüştür. Taş'ın (2018) yaptığı bir araştırmaya göre ebeveynin ergene olan tutum ve davranışlarıyla internet bağımlılığı arasında negatif bir ilişki gözlenmektedir. Erdur-Baker ve Kavşut'a (2007) göre boş zamanlarını daha fazla internet kullanarak geçiren ergenler üzerinde siber zorbalık ve mağduriyetin daha çok görüldüğü bilinmektedir.

2.3.10.Ergenlerde Ebeveyn Boşanması ve Sosyal Dışlanma

Eşlerin ayrılması gerçekleşmesiyle birlikte toplum tarafından kişilere bakış değişebilmekte ve bu durum bireyleri olumsuz etkilemektedir. Sosyal dışlanma yaşadığını düşünenler arasında sebebini boşanma olarak ifade edenlerin sayısı oldukça fazla bulunmaktadır. Özellikle kadınların boşanmayla birlikte aileleri

tarafından kabul edilmeme vakalarına sık rastlanmaktadır. Çocuklarıyla birlikte ayakta durmaya çalışan kadınların çevrelerinde de sosyal dışlanmaya maruz kaldığı saptanmıştır. Psikolojik zorlukların yanında sosyal dışlanma yaşamak boşanma sonrası bireylere oldukça zor bir dönem yaşatmaktadır (Yusufoğlu ve Kızmaz, 2016).

Ergenler arasında parçalanmış aileye sahip olanların sosyal dışlanmaya maruz kalma riski daha fazla bulunmaktadır. Ailesinin parçalanmış olması ergenin kendisine ve ailesine olan güveninde sarsılmaya neden olmaktadır. Bu durum çevresinden gelen tepkilere karşı ergeni daha kırılgan ve savunmasız bir hale sokmaktadır. Parçalanmış ailelerin çocuklarının sosyal dışlanma maruz kalma riski böylelikle artmaktadır (Kiernan, 2002: 84-85).

Öngider'in (2013) yaptığı bir araştırma sonucuna göre boşanmış annelerin evli annelere göre kendilerini daha yalnız olarak tanımladıkları görülmüştür. Boşanmanın getirmiş olduğu psikolojik sorunların yanı sıra bu zor süreci yönetmekte zorlanan bireyler, kendi içlerine kapanarak yalnız hissetmeye başladıkları belirlenmiştir. Özellikle bu durum kaygı düzeylerinde ciddi bir artışa neden olarak sorunların çözümünü olumsuz etkilediği düşünülebilmektedir. Çevresi ve eski eşi tarafından desteklenen bireylerin süreci daha sağlıklı yürüttüğü ve boşanmanın olumsuz etkilerini daha az yaşadıkları bilinmektedir.

Yaşamlarını tek olarak sürdüren ebeveynler genellikle anneler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklarıyla birlikte yaşayan anneler, boşanmayla birlikte yeni bir hayat kurmaya çalışırken sosyal olarak dışlanmaya maruz kalmaktalar ya da dışlanma yaşama riski taşımaktadırlar. Bu süreçte çocuğuyla birlikte eski eşini yalnız bırakan bireyin ailesiyle bağının zayıfladığı görülmektedir. Tek ebeveyni ile yaşamak zorunda kalan ergenlerin karşılaştıkları sosyal dışlanmanın yanı sıra genellikle akademik başarısızlıkta yaşadıkları saptanmıştır. Sosyal dışlanmanın yaratmış olduğu strese akademik başarısızlık stresi de eklenerek ergen ve ebeveyni için daha zor şartlar oluşmaktadır (Çaki, 2016: 281).

Ergenlerin akranları tarafından dışlanma yaşaması ve anne-babaların toplum tarafından boşanma sebebiyle dışlanma yaşamaları bireylerin sorunları çözebilecek ve baş edebilecek yetilerini kaybetmelerine neden olabilmektedir. Dışlanma yaşayan parçalanmış aileler, sosyal çevrelerin uzaklaşmaya ve izole bir hayat sürmeye yöneltilmektedirler. Ergenin gelişimin sürecinin kontrolü ebeveynleri tarafından

kaybedilerek akranlarıyla kontrolsüz bir ilişki yaşayan ergenlerin suç işleme eğiliminde oldukları saptanmıştır. Boşanmanın etkisiyle ebeveynler çocuklarını olumsuz ortam ve akranlardan koruyacak gücü kendilerinde bulamamaktadırlar (Ümit, 2007: 179).

2.3.11.Ergenlerde Ebeveyn Boşanması ve Umutsuzluk

Wood, Repetti ve Roesch'in (2004) yaptıkları bir araştırma sonucu boşanma sonrası ergenlerde umutsuzluk, öfke ve kin gibi duygular görülmüştür. Boşanma ardından umutsuzluk duygusuna kapılan ergenlerin üniversite kazanma umutlarının düştüğü, üniversiteyi bitirmeye olan inançlarının azaldığı ve ilerleyen hayatlarında istedikleri bir işte çalışmaya olan beklentilerinin azaldığı belirlenmiştir. Yaşadıkları umutsuzluğun hayatlarının her alanında kendilerini olumsuz etkilemesi sonucu ergenlerin kötü alışkanlıklara yönelme eğiliminde oldukları yadsınamaz bir gerçektir.

Umutsuzluk kavramı üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında umutsuzluk, bireylerde depresyonu tetiklediği ve depresyon oluşumunda önemli bir faktör olduğu belirlenmiştir (Dilbaz ve Sefer, 1993). Umudu sarsılan bireylerin depresyon yaşamasıyla birlikte çevreleri ve kendileriyle olan umudu ve beklentileri olumsuz bir bakış açısına sahip olmaktadır. Hayatın aşılması zor güçlükleri karşısında umutsuzluk yaşayarak gelecekte olumsuzluktan başka bir şey görememeye başlayan bireyler hayatlarını başarısız olacaklarına inanarak yaşamaya başlamaktadırlar. Umutsuzluk duygusunun kendisini ele geçirmesine izin veren bireyin başarısızlık yaşamasının sürpriz olmaması düşünülebilmektedir (Savaşır ve Yıldız, 1996).

Boşanmayla birlikte ergenlerin ebeveynleriyle geçirdikleri zamanlardan doyum sağlayamayarak farklı alanlara yönelme eğiliminde oldukları görülmektedir. Birlikte harcadıkları zamanların kalitesinin düşmesi ergene olumsuz olarak yansımaktadır (Krishnakumar ve Buehler, 2000). Ergenlerde motivasyon kaybı ve üzüntü gibi olumsuz duygular yaşanması umutsuzluk belirtileri olarak adlandırıldığı görülmüştür. Motivasyon azalması ergenin geleceğe olan inancını yitirmesine ve gelecek ile ilgili belirsizlikten dolayı umutsuzluk yaşamasına neden olmaktadır (Abela ve Payne, 2003).

Amato ve Gilbreth'e (1999) göre, ergenin ebeveynlerinin birliktelikleri sonlandırması kendisine verilen değerini azalacağını düşünmesine yol açmaktadır. İlginin azalması ergenin gelecekte ebeveynlerinin yanında olmayabileceği hissine

kapılmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu durumun sonucu ergende stres ve psikolojik yıpranmayı tetiklemektedir. Duruarı (1994) ise ergenlerde stresin ve psikolojik uyumsuzluğun çeşitli sorunlara yol açarak umutsuzluk duygusu yarattığını belirtmiştir. Yaşanan stresli ve sıkıntılı süreçlerin umutsuzluk hissiyle birleşerek ergenin baş etme becerisine zarar verdiği düşünülebilmektedir.

2.3.12.Ebeveyn Boşanması Sonrası Ergenlerin Yaşadıkları Zorluklar

Çiftlerin evliliklerini bitirmeye karar vermesiyle başlayan zorlu süreç mahkeme kararıyla birlikte sonlanmamaktadır. Yeni yaşamlar kurmak zorunda olan aile bireyleri, ekonomik sorunların yanı sıra toplumsal dışlanma ve önyargılarla da baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Özellikle kadınların ekonomik özgürlükleri yoksa boşandıktan sonra aileleriyle sorun yaşamaları halinde ciddi ekonomik problemler yaşadıkları görülmüştür. Çocukları yetiştirmeye yeterli özeni gösterememeye başlayan ebeveynler kendilerine daha fazla suçladıkları düşünülebilmektedir. (Demircioğlu, 2000).

Öngider'e (2006) göre, yeni bir yaşama başlayan bireyler eski eşleri ve çevreleriyle görüşmek istemeyebilirken kendilerine yeni arkadaşlıklarla bir çevre kurmaya yönelmektedirler. Ortak arkadaşlarıyla görüşme konusunda yaşanan kararsızlıklar durudan duruma göre değiştiği gözlenmektedir. Bu gelişmeler ışığında, yeni çevre ve arkadaşlıklar bireyleri tatmin etmeyebilir ve psikolojik ve sosyal bakımından zorluklarla karşılaşmaktadır. Zorluklarla mücadele edemeyen bireylerin yalnızlaşarak toplumdan uzaklaştığı görülmüştür.

Ergenin boşanmanın ardından kiminle yaşayacağı konusu genellikle aile bireylerinin karşılaştığı en zorlu güçlüklerdendir. İki tarafında velayetini istemesi ergeni ebeveynleri arasında seçim yapmaya zorlayabilir ama ergenin sürecin sonunda birlikte yaşadığı ebeveynini suçladığı sık görülen durumlardandır. Velayeti alan ebeveynin ergenin suçlaması karşısında psikolojik olarak yıpranması ve yoğun bir üzüntü duyması, hem ergeni hem ebeveynleri çıkılmaz bir hal alan durumla karşı karşıya getirmektedir (Aydın, 2008).

Amato (2000), bireylerin yeni hayata başlaması için gerekli olan enerjiyi ve pozitifliği elde edebilmek adına bitirmiş olduğu evlilikten kalan olumsuz duygu ve düşüncelerin kendisini etkilemesine izin vermemesi gerektiğini belirtmiştir. Bireyin

boşanmayı normal bir durum olarak algılaması ve çevresine bu algısını yansıtması, yeni kuracağı hayata uyum sağlamasını kolaylaştıran faktörler arasında gösterilir.

Boşanmış ailelerin çocukları ile evli ailelerin çocukları karşılaştırıldığında; boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin akademik başarısızlıklarının daha fazla olduğu, psikolojik sorunların ve belirtilerinin daha fazla görüldüğü ve çevreleriyle uyum sorunları yaşayarak uzaklaşma eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Ebeveynleri ayrı olan ergenlerin kötü madde kullanıma daha fazla yöneldikleri bilinmektedir (Şentürk, 2012).

2.4. Siber Zorbalık

2.4.1. Siber Zorbalık Tanımı

Teknolojik gelişmeler insanlar için hayatı kolaylaştırmanın yanı sıra insanların hayatlarında baş etmeleri gereken sorunlar da oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir. İnternet çok geniş bir platform olması yönüyle art niyetli bireyler tarafından başkalarına zarar verme niyetiyle de kullanıldığı bilinmektedir. Siber zorbalık bir diğer adıyla sanal zorbalık, internet ya da telefon, bilgisayar gibi digital araçlar kullanarak, mail, elektronik mesaj, video veya chat odaları yoluyla, isteyerek ve düzenli olarak uygulanan ve karşı bireyler tarafın olumsuz ve zarar verici olarak algılanan tüm eylemleri içermektedir (Sticca ve Perren, 2013).

Ailelerin, öğretmenlerin ve ergenlerin nasıl mücadele edeceklerini bilmedikleri ve sık karşılaştıkları bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergenlerin oldukça iç içe oldukları teknolojinin, özgür bir platform olarak algılanarak karşı tarafı inciten bunaltan ve utandıran eylemlerin hepsi siber zorbalık olarak nitelendirilmektedir. Özellikle sanal ortamda yaptıklarının bir karşılığı olmayacağı hissi ergenlerin siber zorbalığa yönelmesi ve akranlarını zor durumda bırakmasına yol açmaktadır (Beale ve Hall, 2007).

Lacey (2007), siber zorbalığı sanal ortamda elektronik araçlar kullanarak yapılan kasten ve düzenli tekrara maruz bırakılarak uygulanan bir zorbalık olduğunu belirtmiştir. Ergenler arasında, sanal ortamda başlayan bu durum normal hayatlarında da artarak devam etmektedir. Birbiriyle alay etme, sözlü ve fiziksel tacizde bulunma, isim takma ve yayma, dışlanma ve akranları arasında sosyal agresif tavırlara maruz kalma ile sonuçlanan siber zorbalık, ergenin baş etmede zorlandığı bir durumdur.

Aileleriyle ve öğretmenleriyle bu durumu paylaşamayan ergen, kendini yalnızlaşmış ve yabancılaşmış hissedip psikolojik olarak olumsuz etkilenmektedir.

2.4.2. Siber Zorbalık ve Ergen Psikolojisi

Yaygınlaşan teknolojik gelişmeler sayesinde ergenler neredeyse her an internet erişimine sahipler. Ergenler siber zorbalığa maruz kaldıkları gibi siber zorbalık da yaptıkları bilinmektedir. Ergenlerin internet kullanım süreleri göz önünde bulundurulduğunda daha fazla süre dijital araçlar kullanan ergenlerin siber zorbalıkla karşılaştıkları görülmektedir. Erkeklerin siber zorbalıkta bulunma oranları kızlara göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Yine siber zorbalığa maruz kalma oranları da erkeklerin kızlara göre daha fazla riskli olduğunu göstermektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007).

Büyükıldırım ve Dilmaç'ın (2015) yaptıkları çalışmada, siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin dürüst olma, barışçıl yaklaşımlarda bulunma ve saygılı-hoşgörülü davranma gibi değerlere, siber zorbalığa maruz kalmayan ergenlere göre daha az sahip oldukları saptanmıştır. Bu çalışmada siber zorbalık ile cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ergenlerin siber zorbalık davranışlarında bulunma sıklıkları arttıkça daha fazla çevrelerine rahatsızlık verdikleri görülmektedir. Dilmaç'ın (2009) yaptığı bir çalışma da sanal mağdurların sayısının, siber zorbalara göre daha fazla olması da bunu kanıtlar niteliktedir.

Erdur-Baker ve Kavşut'un (2007) yaptığı çalışmaya göre internet kullanım süresi arttıkça ergenlerin siber zorbalık ile karşılaşma risklerinin arttığı bilinmektedir. İnternet kullanımının artması ile ergenlerde internet bağımlılığı gözlenmektedir. İnternet bağımlılığı ile psikolojik sorunlar arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Ebeveynin ergene karşı olan tutumu ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki; anne-baba demokrat yaklaşımlarda bulunursa ergen daha az bağımlı olmakla birlikte, baskıcı tutumda ergenlerde daha fazla internet bağımlılığı gözlenmektedir. İnterneti daha çok oyun ve eğlence için kullanan ergenlerde internet bağımlılığı daha fazla gözlenmektedir (Taş, 2018).

Ergenlik dönemi boyunca kazanılması gereken önemli becerilerden bir tanesi de empati yeteneğidir. Gençlerin empati yapma düzeyleri düştükçe siber zorbalığın arttığı saptanmıştır. Empati yapma becerileri daha düşük olan ergenler daha fazla siber mağduriyete maruz kaldıkları belirlenmiştir. Daha önceki araştırmalarda da

görüldüğü üzere haftalık internette geçirilen süre arttıkça siber zorbalıkla karşılaşma riski arttığı bu araştırmada da görülmüştür. Empati yapma yeteneği ile akademik başarı arasında doğru orantı olduğu ve algılanan akademik başarının düştüğü ergenlerde siber zorbalık görülme oranı arttığı belirlenmiştir (Peker, Eroğlu ve Ada, 2012).

Serin (2012) tarafından yapılmış bir araştırmaya göre ergenlerin eğitim gördükleri sınıf düzeyleri arttıkça siber zorbalık görülme oranı arttığını bulmuştur. Özellikle annenin eğitim düzeyinin doktora/master düzeyinde olduğu ergenlerde siber zorbalık davranışları ve mağduriyeti artmaktadır. Annenin eğitiminden dolayı çocuklarıyla daha az zaman geçirmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Babada ise anneye göre farklı olarak, babanın eğitim düzeyi düştükçe gençlerin siber zorbalıkla karşılaşma ihtimali artmaktadır. Babanın ergenle olan ilişki kalitesi gördüğü eğitime göre değişebildiği düşünülmektedir.

Siber zorbalığın ergenlerin duygu durumlarında değişiklikler oluşturduğu bilinmektedir. Özellikle ergenlerde öfke ve tedirginliğe sebep olan siber zorbalık, ergenler arasında korku duygusunun yayılmasına yol açmaktadır. Gençler ailelerinin dijital araçlara erişimlerini engellemelerin korktuklarından genellikle siber zorbalığı ebeveynlerinden saklamaktadırlar. Tek başına baş etmeye çalışan ergen, siber mağduriyet duygusu ile baş edemediği noktada intihar etme düşüncesine dahi girebildiği görülmektedir (Kestel ve Akbıyık, 2016).

Gençlerin karakteristik özelliklerinin siber zorbalığın etkilerini azalttığı ya da artırdığı bilinmektedir. Dışadönük ergenlerin siber zorbalığın olumsuz etkilerinden içedönük ergenler kadar etkilenmediği görülmüştür. Ruhsal nevrotik ergenler siber zorba olma ve siber mağduriyet yaşama oranlarının ruhsal açıdan sağlıklı ergenlere göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Erkeklerin bu konularda kızlara göre daha fazla siber zorba ve mağdur oldukları da bulunmuştur (Kağan ve Ciminli, 2016).

2.4.3. Siber Zorbalık ve Akademik Başarı

Siber zorbalık ile karşılaşan ergenlerde sosyal ve psikolojik sorunlarla birlikte okul hayatlarında da problemler görülmeye başlandığı bilinmektedir. Siber zorbalık, öğrencilerin konsantrasyonları etkileyerek eğitimlerine direk etki ettiği görülmektedir. Öğrencilerin bu konsantrasyon eksikliğiyle birlikte akademik başarılarındaki düşüş beklenen bir durum olmaktadır. Bu sorunlarla baş etmeyi

başaramayan ergenin okula devamlılıkla sıkıntı yaşamaya başlayarak okuldan uzaklaştığı saptanmıştır (Beran ve Li, 2005).

Hinduja ve Patchin'nin (2007) yaptığı bir araştırmaya göre, siber zorbalığın öğrencileri sınavlarda kopya çekmeye itici bir güç olduğu, özellikle siber zorbalığa maruz kalan her üç öğrenciden birinin kopya çekmeye yöneldiği bilinmektedir. Ergenlerin siber zorbalık yüzünden okuldaki arkadaşlarıyla sorunlar yaşadığı ve saldırgan davranışlarda buldukları görülmektedir. Bu durumlar öğrencinin okula devamlılığını etkilemekte ve okuldan uzaklaşmaya kadar gitmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin diğer ergenlere göre arkadaşlarına zarar verme ve kendini koruma adına yanında silah veya zarar verici aletler taşıma oranının çok daha fazla olduğu saptanmıştır.

Ergenlerin eğitim gördükleri okullara ait kültürlerden etkilendikleri bilinmektedir. Yapılan çalışmalara göre katı ve baskıcı yönetimlerin olduğu okullardaki ergenler siber zorbalık ile daha fazla karşılaşmaktadır. Okul yönetiminin yeniliklere bakış açısı, ergenlerin okullara olan bağlılığını etkilemektedir. Kendisini daha fazla okuluna ait hisseden ergenlerin siber zorbalık davranımlarında bulunma ihtimalinin düşük olması beklenmektedir (Yaman, Karakulah ve Dilmaç, 2013).

Kestel ve Akbıyık (2016) yaptıkları araştırmada siber zorbalığın ergenlerin derslerine yoğunlaşmasını engellediğini belirtmişler. Özellikle ergenlerin ders çalışmada zorluklar yaşadıkları ve akademik başarı puanlarının düştüğü görülmüştür. Siber mağduriyet yaşayan ergenlerin test sınavı sonuçlarıyla mağduriyet yaşamayan ergenlerin test sınavı sonuçları karşılaştırıldığında, mağduriyet yaşayan ergenlerin testlerden daha düşük sonuçlar elde ettikleri belirlenmiştir.

2.5.Sosyal Dışlanma

2.5.1.Sosyal Dışlanmanın Tanımı

Sosyal dışlanma ve reddedilmenin, bilim insanları tarafından yapılan çalışmalarca farklı kavramları açıklayıp açıklayamayacağı konusunda pek yol alınamamıştır. DeWall ve Richman'ın (2011) yaptıkları bir araştırmaya göre sosyal dışlanma ve reddedilmenin ayrı fenomenleri açıkladığını ileri süren fikirler yeterince açıklanamadığından bir arada ele alınmıştır. Bireylerin genel olarak bir grup ya da ortamda istenmediklerini hissederek bir şekilde reddedilme duygusu yaşamalarına

sosyal dışlanma denmektedir. Bireyler genel olarak aidiyet duygusu hissedemedikleri ortamlarda dışlanmış hissiyatına kapılırlar.

Ostrasizm (sosyal dışlanma), her yaş aralığında gerçekleşebilmekte ve çeşitli davranış biçimleriyle maddi ve manevi olarak bireye olumsuz duygular yaşatan bir durum olarak tanımlanmaktadır. Özellikle gruplarca bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılmaktadır. Sosyal ilişkilerin zayıflaması, zihinsel olarak yalnız hissetme ve manevi olarak tek başına bırakılma gibi durumları içeren sosyal dışlanma, bireyin tekrar tekrar bahsedilen olumsuz duyguları yaşaması sonucu ortaya çıkmaktadır (Gardner, Pickett ve Brewer, 2000).

Bireyin çevresiyle kurduğu pozitif ilişkilerin, bir gruba ya da topluluğa ait olma isteğinin bir kişi ya da topluluk tarafından engellenmesine sosyal dışlanma, reddedilme ya da görmezden gelinme denmektedir. Ostrasizm, grubun kişiye karşı tepkisiz kalması olarak tanımlanmaktadır (Akın A., Uysal ve Akın Ü., 2015).

Riva'nın (2016) yaptığı bir araştırmaya göre, ergenin belirli bir grupta istenmemesi ve bulunduğu ortamda görmezden gelinmesi, ergeni psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Ergenlik yıllarında karşılaşılan bu gibi durumlar ileriki yıllarda ergende depresyon ve anksiyete gibi rahatsızlıklara yol açmaktadır. Karakter olarak içine kapanık ve utangaç ergenlerin sosyal dışlanmaya ve görmezden gelinmeye daha fazla maruz kaldıkları bilinmektedir. Bu dışlamalara maruz kalan ergenlerin zorba davranışları göstermeye daha yatkın oldukları saptanmıştır. Sosyal dışlanma her sosyal ortamda ve her yaşta görülebilmektedir.

Sosyal dışlanma her insan karşı karşıya kalabileceği bir sorun olarak karşımıza çıkmaktayken bazı bireylerin diğerlerine göre sosyal dışlanmayla karşılaşma ihtimalleri yüksektir. Bireyin geçmiş deneyimleri yüzünden sosyal reddedilmeye maruz kalması olasıdır. Ekonomik geliri düşük olan ve etnik köken bakımından farklılık gösteren bireylerin sosyal dışlanma yaşama oranları yüksektir. Aile çatışması yaşandığında ya da okulda akranlar arasında yine fazlaca görülen bir durumdur (Bonner, 2006: 3).

2.5.2.Sosyal Dışlanma ve Ergen Psikolojisi

Ergenler arasında gruplaşma ve birini ya da birilerini reddetme davranışı tarih boyunca karşılaşılmış bir durumdur. Ergenlerin temel ihtiyaçlarından olan aidiyet duygusu, görmezden gelinerek zarar görmekte ve sosyal ilişkilerini negatif

etkilemektedir. Dışlanan ergen, duygusal yalnızlık yaşar ve saldırgan davranışlar sergilemeye başlar. Gilman ve arkadaşları (2013)'nin yaptığı bir araştırmada, reddedilen ergenlerin diğer ergenlere göre daha saldırgan davranışlar gösterdiği ve depresyon, yalnızlık gibi duygular yaşadıkları saptanmıştır. Ergenlerin görmezden gelinme ve reddedilme durumlarında psikolojik olarak yaşça küçük ve büyük olan bireylere göre daha fazla olumsuz etkilendikleri bilinmektedir.

Reddedilen ergenin hissettiği duygu yoğunluğu ergen üzerinde oldukça yüksek bir etkiye sahiptir. Kabul gören ergene göre oldukça yoğun duygular hisseden dışlanmış ergen, bu duygu yoğunluğunun üstesinden gelemediğinde psikolojik krizlere girebilmektedir. En temel haklarından birinin elinden alındığını düşünen ergen, reddedilmenin yaşattığı duygu yoğunluğuyla genellikle baş edemez. Toplumdan kendi gereksinimlerini karşılayamamaya başlayan reddedilen ergen, toplumla olan bağlarını zayıflatarak kendini toplumdan çekmeye başlamaktadır. Zayıflayan bağlar ergenin, etrafına saldırganca düşünceler beslemesine ve sağlıksız bir ruh hali yaşamasına sebep olmaktadır (Blackhart, vd., 2009).

Bagwell, Newcomb ve Bukowski (1998) yaptıkları bir araştırmada, ergenlik yıllarında yaşanan sosyal ortamlardan reddedilme ve görmezden gelinmenin bireyin yetişkin yıllarındaki duygu düşünce ve davranışları etkilediğini belirtmişlerdir. Ergenlik yıllarındaki sosyal dışlanmanın etkilerini hayatları boyu taşıyan bireylerin de bulunduğu belirtilmiştir. Yaşanan olumsuz duyguların ergenlerin benlik değerini düşürerek kalitesiz bir yaşam sürmelerine, sosyal ortamlardan kaçınma ve uzak durma gibi davranışlar sergilemelerine yol açmaktadır.

Sosyal dışlanma yaşayan ergenlerin çevrelerinde olup bitenlere daha duyarlı olmaya başladıkları ve diğer bireylerin neler düşündüklerine daha fazla önem vererek kendilerine çevrelerine göre düzenledikleri görülmektedir. Özellikle buldukları ortamdaki ergenlerin gözlerine ve mimiklerine karşı daha dikkatli olarak yalancı gülümsemeleri ayırt edebilen dışlanmış ergenler, bu izlenimlerinden dolayı diğer bireyler tarafından yanlış anlaşılabilirler ve bu durumun sosyal ilişkilerinin daha kötüye gitmesine yol açtığı belirtilmiştir (Bernstein, vd., 2010).

Rubin ve arkadaşları (2003), ergenlerin sosyal dışlanmanın bir etkisi olarak içine kapanma yaşadıkları ve bu içsel kapanmanın etkisiyle ergenlerin kendilerini suçlamaya başladıklarını belirtmiştir. Sosyal bağları zayıflatan reddedilme ve

görmezden gelinme, ergeni bir şeyleri yanlış yaptığı hissine iterek kendiyile içsel çatışma içine sokmakta ve psikolojik sorunlara temel oluşturmaktadır. Diğer insanlardan daha çok kendilerini suçlayan ergenler, kendilerini beceriksiz olarak tanımlayarak benlik saygılarını kaybederler ve daha problemlili bir ruh haline girmektedirler.

Akranları tarafından sosyal dışlanma yaşayan ergenin önemsenmediğini düşünerek bir akranıyla daha yakın ilişki kurmaya çalıştığı bilinmektedir. Yakınlık kurduğu akranıyla uyum içinde olabilen ergen, reddedildiğini düşündüğü ortamlarda bulunan ergenlere karşı uyumsuz davranışlarda bulunabilmektedir. Çok fazla arkadaşı bulunan ergenlerin diğer ergenlere göre daha çok sosyal dışlanma yaşadığı da yadsınamaz bir gerçektir. Ayrıca arkadaşlık kalitesi arttığında yakınlıktan doğan rekabet ortamının sosyal dışlanma yaşanmasıyla sonuçlandığı saptanmıştır. Yakınlıktan kaynaklanan çatışmalar sosyal dışlanma yaşanmasına yol açmaktadır (Özyazıcı, 2018).

Pharo'nun (2011) ergenler üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre, sosyal dışlanma yaşayan ergenlerin reddedilme yaşadıklarından dolayı bu durumu telafi etme adına buldukları ortama liderlik yapma eğilimleri sosyal dışlanma yaşamayan diğer ergenlere göre fazla bulunmuştur. Ergenlerin yaşadıkları görmezden gelinme ve reddedilmenin benliklerinde açtığı sorunları çözüme adına liderlik yapma girişimlerinde buldukları düşünülmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalmış ergenlerin diğer ergenlere göre daha az risk aldıkları saptanmıştır. Bu durum da reddedilmeden dolayı kendilerine olan güvenlerinin azalmasının göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Değişik yaş aralıklarında yapılan araştırmada Pharo ve arkadaşları (2011) tarafından sosyal dışlanmanın bireyde 4 temel duyguya zarar verdiği saptanmıştır. Ergenlerin aidiyet duygularına, benlik kavramlarına, kontrol mekanizmalarına ve hayatı anlamlandırılmalarına zarar veren sosyal dışlanma, diğer yaşlardaki gruplara nispeten ergenlerde daha büyük problemlere yol açtığı görülmüştür. Ergenlerin diğer yaş aralığındaki bireylere göre daha hassas bir süreç yaşamalarına yol açan reddedilme ve görmezden gelinme, olumsuz duyguların yanı sıra yetersizlik ve varoluşsal kaygılara yol açtığı bilinmektedir.

2.5.3. Sosyal Dışlanmanın Davranışsal Etkileri

Sosyal dışlanmanın gerçekleştiğine dair ilk seziler, bireyde öfke ve üzüntü gibi refleks tepkilerine neden olur. Birey eğer bu sezilerinden emin olursa davranışsal boyuta taşınan tepkiler göstermektedir. Bu tepkilerde sosyal dışlanmadan sonra geçen süreye göre değişen tepkiler olarak karşımıza çıkmaktadır (Williams, 2007).

Baumeister ve Leary'nin (1995) yaptığı araştırmaya göre, ergen sosyal dışlanma yaşamasının ardından pozitif tepkilerle grupta olan ilişkisini düzeltmeye çalışmaktadır. Dışlayan gruptaki kişilere daha fazla emek harcayarak yardım etme çabası güder, kendisine uygulanan reddedilmenin grup kuralı olduğunu düşünür ve davranışlarını gözden geçirerek görmezden gelinme ve dışlanmaya son verme amacı taşımaktadır. Fazla pozitif davranış olarak çıkan bu tepkiler bireyin normalleşme çabası olarak düşünülmektedir.

Pozitif yaklaşım yerine sosyal dışlanmaya olumsuz tepkiler vererek yaklaşan ergenlerin sayısı da göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Grup üyelerinin kendisini dışladığını düşünen ergen, grup üyelerine zarar verme çabaları içerisine girebilmektedir. Bu zarar vermeye yönelik davranışlar, sosyal ortamlarda yıpratmaya yönelik olabildiği gibi saldırgan bir tutumla fiziki şiddet olarak da görülebilmektedir. Böylece sosyal dışlanmanın saldırgan tutumu direk olarak tetiklediği düşünülmektedir (Twenge, Catanese ve Baumeister, 2002).

Ergenin sosyal dışlanmadan etkilenmesi, sosyal dışlanma yaşatan kişiye verdiği önem ve değer belirlemektedir. Önemsediği biri tarafından görmezden gelinen ergenin, uzun süre buna maruz kalması halinde bu durumla mücadele edemeyeceği hissine kapılarak yalnızlaştığı ve içine kapanarak sosyal ilişkilerini zayıflatmayı tercih ettiği saptanmıştır. Bu uzun süren dışlanma, ergenin enerjisinin büyük bir kısmını tüketen durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydın, 2008).

2.6.Umutsuzluk

2.6.1.Umut ve Umutsuzluk Tanımı

İleriye yönelik bir amacın gerçekleşmesi için herhangi bir beklenti umut kavramı olarak tanımlanmıştır. Amacın gerçekleşmesi için bir ihtimalin bulunması ya da bireye gerçekleşmesi için bir kapının açılacağına olan inancı, umudun başlıca özelliğidir. Umutsuzluk umudun aksine, ileriye yönelik amacın gerçekleşmesine olan

inancın yitirilmesi ve gerçekleşmesi için herhangi bir beklentinin bulunmaması olarak tanımlanmıştır (Rideout ve Montemuro, 1986).

Melges ve Bowlby'nin (1969) yaptıkları bir araştırmaya göre, birbirinin zıttı olan umut ve umutsuzluk, gelecekle ilgili planlanan olayın gerçekleşmesine olan inancı umut simgelerken altında yatan faktör başarılı olma duygusu, gerçekleşmesine olan inancın kaybolması ve beklentisizlik hali ise umutsuzluğu simgelerken altında yatan başarısız olma duygusudur. Bu umut ve umutsuzluk durumu kişiden kişiye değişebileceği gibi durumdan duruma da değişebilmektedir. Aynı durum için iki kişi, biri umut dolu olabilirken diğeri umutsuzluk duygusu içerisinde olabilmektedir.

Bireyin stresli zamanlarda ve ruhsal sorunlar yaşadığı anlarda bilişsel şemasında gelecekle ilgili olumsuz beklentiler oluşmaktadır. Birey bu durumu aşamaz ve geleceğe olan inancı azalmaya başlayarak daha kötü bir durumla karşılaşacağı hissine kapılırsa umutsuz bir ruh haline bürünmektedir. Bilişsel olarak yaşadığı umutsuzluk, diğer umutlu olduğu durumları da etkileyerek umutsuz birer şema haline dönüşmesine sebep olmaktadır. Kişinin baş edemediği her an daha da ilerleyen bir his olan umutsuzluk, kişiyi ruhsal açıdan yıpratmaktadır (Duruarı, 1994).

Amerikan Psikoloji Birliği (1997) tarafından yapılan bir araştırmaya göre umutsuzluk altında yatan nedenler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Bireyin sosyal olarak katıldığı ortamların azalmasıyla yaşadığı yalnızlık
- Yoğun ve uzun süreli stres yaşanması
- Ruhsal ve fiziksel sağlığın iyi olmayışı
- Kendine olan inancın ve motivasyonun yitirilmesi
- Manevi değerlerin kaybolması

Yukarıda bahsedilen sebeplere bağlı olarak bireyin geleceğe olan güveni sarsılır ve birey daha kötü olacağını düşünerek umutsuzluk duygusu yaşamaktadır (akt. Tanç, 1999).

2.6.2.Beck'in Umutsuzluk Modeli

İki uç his olan umut ve umutsuzluk kişinin beklentilerini ifade eden kavramlardır. Gelecekte olması planlanan bir durumun gerçekleşmesi için eyleme dökülmesi ve gerçekleşeceğine olan inanç başarılı olma hissini temsil ederken, umutsuzlukta ise durumun gerçekleşmesine olan inanç yitirilmiş ve harekete geçmeden bir başarısız

olma hissine kapılarak kaygı yaşandığı görülmektedir. Gelecek ile ilgili olumsuz hisler kişiyi depresyona itmekte ve olayların içinden çıkılmaz bir hal almasına yol açmaktadır. (Taner, 2008).

Olumsuz düşünce ve beklenti depresyona yol açan önemli iki faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebepler göz önünde bulundurularak oluşturulan çeşitli kuramlar mevcuttur. Bu kuramlardan biri de Beck (1979) bilişsel bozukluk kuramıdır ve depresyonu açıklamakta bir yol haritasıdır.

Bilişsel Üçlü: Bireyin kendisine olan, çevresiyle olan ve geleceği ile ilgili olan düşünceleri ve beklentileridir. Kişi kendini değersiz bularak yetersizlik hissi yaşamaktadır. Çevresi ona bu durumda yeterince yardım etmeyerek yetersiz bir yaşantıya sebep olmaktadır. Geleceğini olumsuz bularak beklenti içerisinde değildir ve eylem planı yoktur.

Sessiz Kabullenişler: Birey açıklayamadığı ve nedenini bilemediği bazı kurallara ve inançlara bağlı yaşamaktadır. Etrafında gerçekleşen durumları bu inanç ve kurallara göre değerlendirmektedir. Yanlış anlamlandırma ve değerlendirme olumsuz duygu düşünce ve davranışı tetiklemektedir.

Bilişsel Hatalar: Kişi var olan durumla otomatik düşüncelerini gözden geçirerek hareket etmeye başlar ve yanlış anlama-anlaşılma yaşanır. Bu durum kişinin olduğundan daha fazla büyütmesi, genelleştirmesi, gerçekte var olmayan bir düşünceye kapılması gibi olaylarla sonuçlanmaktadır.

Kaplan ve Sadcok'a (1985) göre, bu çalışmalar Beck tarafından yürütülürken depresyonla ilişkilendirdiği en önemli kavram olarak umutsuzluk karşımıza çıkmaktadır. Umutsuzluk düzeyleri yüksek olan bireylerde depresyon yaşama ya da depresyon halinde olma durumu daha fazla karşılaşılmaktadır (akt. Dilbaz ve Seber, 1993).

Holat ve arkadaşları (1994)'nin araştırmasına göre, Beck Umutsuzluk Modeli'nin temeli çocukluk yıllarında yaşanmış deyimlerin bireyde geliştirdiği duygu ve düşünce sistemine dayanmaktadır. Birey, çocukluk yıllarındaki yaşanmışlıklardan çıkardığı sonuçlarla bir inanç ve kural sistemi oluşturmaktadır. Bu şemalar bireyin karşılaştığı olayları değerlendirmesinde kullandığı araçlar olmakla birlikte, algıların ve düşüncelerin şekillenmesinde rol oynamaktadırlar. Beck'e göre bu algı ve düşünceler, kişinin kendisinin başına gelebilecek durumları, çevresinde

gerçekleşecek olayları ve bireyin geleceğiyle ilgili olumsuz düşüncelere kapılmasına yol açmaktadır. Depresyonun bu durumlardan dolayı gerçekleştiği bu modelde hakim olan düşüncedir.

Dilbaz ve Seber (1993) tarafından umutsuzluk kavramının intihar üzerinde depresyondan daha etkili olduğunu saptanmıştır. Depresyonda olmayan bireylerin umutsuzluğa kapılarak intihar eğilimli bireyler haline gelmesi, depresyon ile umutsuzluk arasındaki farkı ortaya koymaktadır. İntihar eğilimi olan bireylerin bu durumla baş etmede umutlandırma yöntemi oldukça işe yaradığı görülmüştür. Depresyon tek başına bireyi intihara götürece kadar etkileyemezken umutsuzlukla birlikte birey intihara daha eğilimli bir hale gelmektedir.

2.6.3.Umutsuzluk ve Ergen Psikolojisi

Ergenlik dönemi beraberinde değişimleri getirmektedir. Okul hayatındaki sorumluluklar, evdeki değişimler ve bireyin kendisinde gözlemlediği değişimler, görevlerini yerine getirme çabası ergende olumsuzluk duygulara yol açmaktadır. Bu değişimlere kimi zaman ayak uyduramayan ergen, kendini bu görevleri yerine getirme mecburiyetinde hissederek kendini baskıladığı gözlenmektedir. Bu baskılanma hali ve gelecekle ilgili olan belirsizlikler ergende umutsuzluğa yol açmaktadır (Tümkaya, Çelik ve Aybek, 2001).

Umutsuzluk, insanda enerjinin en çok olduğu yaşam aralığı olan ergenlik döneminde bireyi kısıtlayan en önemli etkidir. Özmen ve arkadaşları (2008)'nin yaptıkları bir araştırmaya göre ergenler arasında erkeklerin umutsuzluk düzeylerinin kızlara oranla daha yüksek olarak saptanmıştır. Sosyoekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin orta ve yüksek sosyoekonomik statüye sahip ergenlere göre daha yüksek umutsuzluk düzeyleri olduğu görülmüştür. Ekonomik düzeyin ergenlerin umutsuzluk düzeylerini doğrudan etkilediği görülmektedir.

Abela ve Payne'ye (2003) göre, ergenlerde umutsuzluk belirtileri incelendiğinde motivasyon düşüklüğü ve üzüntü en çok karşılaşılan belirtiler olmaktadır. Ergenlerin bu iki ana etkene de bağlı olarak intihar düşüncesine kapılabildikleri gözlenmektedir. Uyku düzensizliği yaşayan gençlerin ve düşük enerji hisseden ergenlerin de çoğunlukla umutsuzluk yaşadıkları saptanmıştır. İlişkilerine ve kötü maddelere karşı olan artan bağımlılık umutsuzluk yaşayan ergenlerde görülürken, oldukça fazla olumsuz düşüncelere sahip oldukları da bilinmektedir.

Gençlerin ergenlik dönemlerinde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlarla baş etme çabaları zamanlarının çoğunu istila etmektedir. Karşılaştıkları problemler karşısında kendilerine olan güvenleri sarsılmakta ve kendilerini başarısız olarak tanımladıkları görülmektedir. Bu durumun artan sosyal ve psikolojik boyutları gençlerin hayatlarını olumsuz etkilemektedir. Depresyon eğilimi artan ergenlerde, derslerden kopma ve yalnızlaşma görülebilmektedir (Dilbaz ve Seber, 1993).

Arıkan (2014) yaptığı bir araştırmada boşanmak için mahkemeye başvuran ailelerin çocuklarını incelemiş ve aile içi şiddet ve duygusal şiddete maruz kalan ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin bu durumlara maruz kalmayan ergenlere göre yüksek olduğunu saptamıştır. Tanık oldukları olumsuz durumlar ergenlerin olumsuz bir gelecek beklentisi içerisine girmelerine ve düşük benlik saygısına sahip olmalarına yol açmaktadır.

Ailelerin beklentileri ergenlerde stres ve kaygıya sebep olmaktadır. Bu beklentilere cevap vermeye çalışan ergenler, zamanla beklentilere cevap veremedikleri düşünerek umutsuzluk yaşamaktadırlar. Bu durum onların geleceğe olan bakışlarını olumsuz yönde etkilemekte ve daha karamsar bir tablo bekledikleri gözlenmektedir. Bu olumsuz düşünce ve karamsarlık, ergenin sosyal ilişkilerini de etkileyerek her durumu kabullenen ve onaylayan bir bireye dönüşmesini sağlamaktadır (Hofmann, Heinrichs ve Moscovitch, 2004).

Ellis ve arkadaşları (2012)'nin yaptıkları bir araştırmaya göre, çevreleriyle olan ilişkilerini anlamlandırmaya çalışan ergenler zaman zaman toplumda kabul görmeyen davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu davranışlar sonrası toplumdan da gördükleri olumsuz tepkilerle birlikte kaygı duymaya başlayan bireyler, çevresine, kendisine ya da topluma zarar verebilecek davranışlar sergilemeye yönelmektedirler. Bu gibi zarar verici davranışlar tekrarlanması durumunda ergeni umutsuzluğa ittiği belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ile toplanan verilerin analiz süreci hakkında bilgilere yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Boşanmış ve evli ebeveynlere sahip olan ergenlerde siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkilerin ortaya konması ve bu değişkenlerin çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını gösterme amacıyla yapılan çalışma; genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeline göre desenlenmiştir. Tarama modelleri, geçmişte var olan ya da mevcut durumda bulunan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu modelin önemli kılan durumlardan bir tanesi de mevcut durumu değiştirme amacı gütmeyen gözlemlemektir (Karasar, 2011: 77).

3.2.Çalışma Grubu

Yapılan araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 akademik yılında İstanbul İlinde bulunan farklı lise türlerinde eğitim görmekte olan uygun örnekleme yöntemiyle seçilmiş 342 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Tablo 3.2.1 incelendiğinde çalışmaya katılan bireylerin %64'ü erkek, %36'sı kızdır. Öğrencilerin %8.8'i 14 yaşında, %29.2'si 15 yaşında, %21.6'sı 16 yaşında, %25.4'ü 17 yaşında, %6.7'si 18 yaşında ve %1.2'si 19 yaşındadır. Araştırmaya dahil edilen bireylerin %55.6'sının ebeveynleri evli iken %44.4'ünün ebeveynleri boşanmıştır.

Tablo 3.2.1: Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	219	64,0
	Kız	123	36,0
	Toplam	342	100,0
Yaş	14	30	8,8
	15	100	29,2

	16	74	21,6
	17	87	25,4
	18	23	6,7
	19	4	1,2
	Toplam	318	93,0
	Kayıp veri	24	7,0
Ebeveyn Medeni Durum	Evli	190	55,6
	Bosanmış	152	44,4
	Toplam	342	100,0

3.3. Veri Toplama Araçları

Yapılan çalışmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Sanal Zorbalık Ölçeği”, “Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği” ve “Beck Umutsuzluk Ölçeği” veri toplama aracı olarak tercih edilmiştir. Veri toplama araçlarıyla ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Ergenler ile ilgili çeşitli değişkenler hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişisel Bilgi Formunda ergenlerin cinsiyet, ailelerin algılanan ekonomik durumları, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, yetiştirildiği eğitim stili, günlük sosyal medya kullanım süreleri ve günlük internet kullanım süreleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Etik kurallar ve daha gerçekçi cevaplar alınması adına öğrencilerin kimlik bilgilerini içeren sorular sorulmamıştır.

3.3.2. Sanal Zorbalık Ölçeği (SZÖ)

Ayas, Aydın ve Horzum tarafından 2005 yılında lise öğrencilerinin siber zorbalık farkındalıklarını ölçmek adına geliştirilmiş bir ölçektir. Geliştirilen Sanal Zorbalık ölçeği 19 maddeden oluşmakta, ölçekteki her madde için “ben yaptım” ve “bana yapıldı” kategorisi ve 5’li Likert tipinde (1 = Hiçbir Zaman, 5 = Her zaman) puanlaması mevcuttur. “Ben yaptım” başlığı altındaki yüksek puanlar siber zorbalık puanlamasını, “bana yapıldı” boyutunun altındaki yüksek puanlar siber mağduriyet puanlamasını ifade etmektedir. Ölçeğin maddelerini ele alan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,943’dür. Araştırmada güvenilirlik katsayısı ise .70 olarak saptanmıştır.

3.3.3.Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği (SDYÖ)

Gilman, Carter-Sowell, DeWall, Adams ve Carboni tarafından 2013 yılında, 14-17 yaşları arasındaki ergenlerin sosyal dışlanma yaşantılarını ölçmek adına hazırlanmış oldukları ölçeğin Türkçe uyarlaması Sertelin Mercan (2016) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek toplamda 11 madde ve iki alt boyuttan oluşmakta, ölçekteki her madde 5’li Likert tipi (1 = Hiçbir Zaman, 5 = Her zaman) puanlamaya sahiptir. Birinci boyut görmezden gelinme maddelerini içermekte ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .82 iken ikinci boyut dışlanma maddelerini içermekte ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır.

3.3.4.Beck Umutsuzluk Ölçeği

Beck tarafından 1974 yılında geliştirilen umutsuzluk ölçeğinin Durak ve Palabıyıköğlü(1994) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. 20 maddeden oluşan ölçeğin cevaplanması için katılımcıların “evet” ve “hayır” olarak verdiği cevaplar üzerinden puanlaması yapılarak umutsuzluk düzeyleri değerlendirilmektedir. Beck Umutsuzluk Ölçeğinin uyarlamasında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada güvenilirlik katsayısı ise .72 olarak saptanmıştır.

3.4.Veriler Toplama İşlemi

Yapılan araştırma, İstanbul ili Arnavutköy ve Sultangazi ilçelerinde farklı türde birçok lisede yapılmıştır. Veriler elde edilirken katılımcıların gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya katılımları sağlanmıştır. Ölçekler doldurulmadan öğrencilere kısa bir çalışmanın amacı ve anket ile ilgili bilgiler konusunda açıklamalar yapılmıştır. Ölçeklerin doldurulması 20-30 dakika gibi bir sürede tamamlanmıştır.

3.5.Verilerin Analizi

Anketlerin öğrenciler tarafından doldurulmasının ardından araştırmacı tüm anketleri kontrol ederek eksik ya da hatalı olan anketleri analizler işlemlerine dahil etmemiştir. Elde edilen veriler araştırmacı tarafından sınıflandırılarak bilgisayar programına aktarılmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 17.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçların değerlendirilmesi için tanımlayıcı istatistiksel yöntem olarak frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır.

Tablo 3.5.1: Değişkenlere Ait Betimsel İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Çarpıklık Sapma	Basıklık	Cronbach Alfa	
Siber Mağduriyet	342	25,5058	9,58853	0,218	0,482	0.910
Siber Zorbalık	342	23,4181	8,78068	0,333	1,218	0.920
Görmezden Gelinme	342	7,8246	4,02174	0,170	0,249	0.905
Dışlanma	342	18,0760	5,54746	-0,210	-0,457	0.829
Umutsuzluk	342	29,6023	2,33921	-0,173	0,408	0.753

Tablo 3.5.1 incelendiğinde, sanal zorbalık ölçeğinin alt boyutları, sosyal dışlanma ölçeğinin alt boyutları ve umutsuzluk ölçeğinin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları 0.70'in üzerinde olduğundan ve basıklık ve çarpıklık değerleri -1.5 ile +1.5 aralığında yer aldığından verilerin normal dağılım gösterdiği ve güvenilir olduğu anlaşılmaktadır.

Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını belirleyebilmek için basıklık, çarpıklık katsayıları ile Kolmogorov-Smirnov ile Shapiro Wilk normallik testleri kullanılmıştır. Analizler sonucunda veriler normal dağılıma sahip olduğundan dolayı parametrik yöntemler kullanılmıştır. Ergenlerin yaşları ve ebeveynlerini boşandıklarındaki ergenlerin yaşlarının kullanılan ölçeklerle ilişkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Araştırmada iki ilişkisiz örneklemelerin değerlendirilmesinde t testi, ikiden fazla olan ilişkisiz örneklemelerin değerlendirilmesinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniği tercih edilmiştir. ANOVA sonuçlarına göre anlamlı farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Tukey çoklu karşılaştırma testinden yararlanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında farklılık var mıdır?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan ilişkisiz örneklem t testi sonuçları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1: Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Ebeveyn Medeni Durumlarına Yönelik t Testi Sonuçları

					t testi		
					t	sd	p
		Grup	N	\bar{X}	ss		
Siber Mağduriyet	Evli	190	22,6211	5,28085	-6,597	340	,000
	Boşanmış	152	29,1118	12,21309			
Siber Zorbalık	Evli	190	21,2368	3,82026	-5,339	340	,000
	Boşanmış	152	26,1447	11,93215			
Sosyal Dışlanma	Görmezden Gelinme	Evli	190	6,7263	2,60420	-5,921	340 ,000
	Boşanmış	152	9,1974	4,96216			
Dışlanma	Evli	190	19,1000	4,84746	3,895	340	,000
	Boşanmış	152	16,7961	6,09238			
Umutsuzluk	Evli	190	29,7211	2,22089	1,049	340	,295
	Boşanmış	152	29,4539	2,47862			

Tablo 4.1’e göre bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin ebeveynlerinin medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($t[340]=-6.597$; $t[340]=-5.339$; $p<0.05$). Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ($X=29,11$) ve siber zorbalık ($X=26.14$) puanları ebeveynleri evli olan bireylerin siber mağduriyet ($X=22.62$) ve siber zorbalık ($X=21.23$) puanlarından daha yüksektir.

Bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanları bireylerin ebeveynlerinin medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($t[340]=-5.921$; $t[340]=3.895$;

$p < 0.05$). Ebeveynleri evli bireylerin Dışlanma puanları ($X=19.10$) ebeveynleri boşanmış olan bireylerin Dışlanma puanlarından ($X=16.79$) daha yüksektir. Ebeveynleri boşanmış bireylerin Görmezden Gelinme puanları ($X=9.19$) ebeveynleri evli olan bireylerin Görmezden Gelinme puanlarından ($X=6.72$) daha yüksektir.

Bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanları bireylerin ebeveynlerinin medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($t[340]=1.049$; $p > 0.05$).

4.2. Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan ilişkisiz örneklem t testi sonuçları Tablo 4.2.1-Tablo 4.2.3’de verilmiştir.

Tablo 4.2.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Cinsiyete Yönelik t Testi Sonuçları

		Grup	N	\bar{X}	ss	t testi		
						t	sd	p
Evli	Siber Mağduriyet	Erkek	114	23,0526	5,66286	1,383	188	,168
		Kız	76	21,9737	4,61006			
	Siber Zorbalık	Erkek	114	21,3860	4,14880	,658	188	,511
		Kız	76	21,0132	3,28022			
Boşanmış	Siber Mağduriyet	Erkek	105	26,4286	9,98061	-4,274	150	,000
		Kız	47	35,1064	14,53517			
	Siber Zorbalık	Erkek	105	24,1429	9,32988	-3,184	150	,002
		Kız	47	30,6170	15,52355			

Tablo 4.2.1 incelendiğinde ebeveynleri evli bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($t[188]=1.383$; $t[188]=.658$; $p > 0.05$). Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları öğrencilerin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($t[150]=-4.274$; $t[150]=-3.184$; $p < 0.05$). Kız öğrencilerin siber mağduriyet ($X=35.10$) ve siber zorbalık ($X=30.61$)

düzeyleri erkek öğrencilerin siber mağduriyet ($X=26.42$) ve siber zorbalık ($X=24.14$) düzeylerinden daha yüksektir.

Tablo 4.2.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Cinsiyete Yönelik t Testi Sonuçları

						t testi		
		Grup	N	\bar{X}	ss	t	sd	p
Evli	Görmezden Gelinme	Erkek	114	6,6579	2,49186	-,443	188	,659
		Kız	76	6,8289	2,77795			
	Dışlanma	Erkek	114	18,8246	5,00309	-,959	188	,339
		Kız	76	19,5132	4,60577			
Boşanmış	Görmezden Gelinme	Erkek	105	8,3905	4,16140	-3,080	150	,002
		Kız	47	11,0000	6,07203			
	Dışlanma	Erkek	105	16,1619	5,89675	-1,935	150	,055
		Kız	47	18,2128	6,34493			

Tablo 4.2.2 incelendiğinde ebeveynleri evli bireylerin Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($t[188]=-0.433$; $t[188]=-0.959$; $p>0.05$). Ebeveynleri boşanmış bireylerin Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme alt boyutuna ait puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($t[150]=-3.080$; $p<0.05$). Kız öğrencilerin görmezden gelinme ($X=11.00$) puanları erkek öğrencilerin görmezden gelinme ($X=8.39$) puanlarından daha yüksektir. Ebeveynleri boşanmış bireylerin Dışlanma ölçeğinin Dışlanma alt boyutuna ait puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($t[150]=-1.935$; $p>0.05$).

Tablo 4.2.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

						t testi		
		Grup	N	\bar{X}	ss	t	sd	p
Evli	Umutsuzluk	Erkek	114	29,5702	2,26934	-1,148	188	,252
		Kız	76	29,9474	2,14100			
Boşanmış	Umutsuzluk	Erkek	105	29,5810	2,50300	,944	150	,347
		Kız	47	29,1702	2,42558			

Tablo 4.2.3 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları bireylerin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($t[188]=-1.148$; $t[150]=.944$; $p>0.05$).

4.3. Algılanan Ekonomik Durumlarına Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri algılanan ekonomik durumlarına göre farklılık göstermekte midir?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 4.3.1-Tablo 4.3.3’de verilmiştir.

Tablo 4.3.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss		KT	sd	KO	f	p	
Evli	Siber Mağduriyet	Düşük	14	27,07	11,28	Gruplararası	303,36	2	151,68	5,71	,004
		Orta	169	22,23	4,33	Gruplar içi	4938,26	186	26,55		
		Yüksek	6	22,33	5,08	Toplam	5241,63	188			
	Siber Zorbalık	Düşük	14	22,92	8,09	Gruplararası	77,15	2	38,57	2,72	,068
		Orta	169	20,98	3,12	Gruplar içi	2635,20	186	14,16		
		Yüksek	6	23,33	5,39	Toplam	2712,36	188			
Boşanmış	Siber Mağduriyet	Düşük	30	23,36	6,09	Gruplararası	2631,74	2	1315,87	9,88	,000
		Orta	105	29,29	12,20	Gruplar içi	19431,74	146	133,09		
		Yüksek	14	39,92	14,85	Toplam	22063,49	148			
	Siber Zorbalık	Düşük	30	22,83	6,51	Gruplararası	3361,61	2	1680,80	14,85	,000
		Orta	105	24,94	9,86	Gruplar içi	16521,32	146	113,16		
		Yüksek	14	40,50	19,93	Toplam	19882,94	148			

Tablo 4.3.1 incelendiğinde ebeveynleri evli bireylerin siber mağduriyet puanları bireylerin algılanan ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5.71$; $p>0.05$). Farklılığın belirlenmesi için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre ekonomik düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin siber mağduriyet puanları ($X=27.07$) ekonomik düzeyini orta olarak algılayan öğrencilerin siber mağduriyet puanlarından ($X=22.23$) daha yüksektir. Ebeveynleri evli bireylerin siber zorbalık puanları bireylerin algılanan ekonomik

durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=2.72$; $p>0.05$).

Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları öğrencilerin algılanan ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=9.88$; $F=14.85$; $p<0.05$). Farklılığın belirlenmesi için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre siber mağduriyet puanları algılanan ekonomik düzeylerin tamamı arasında olup algılanan ekonomik düzey arttıkça bireylerin siber mağduriyet ve zorbalık düzeyleri de artmaktadır.

Tablo 4.3.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss		KT	sd	KO	f	p	
Evli	Görmezden Gelinme	Düşük	14	7,28	3,12	Gruplararası	9,15	2	4,57	,67	,513
		Orta	169	6,72	2,60	Gruplar içi	1269,61	186	6,82		
		Yüksek	6	5,83	1,16	Toplam	1278,77	188			
	Dışlanma	Düşük	14	17,00	3,86	Gruplararası	177,99	2	88,99	3,88	,022
		Orta	169	19,12	4,88	Gruplar içi	4261,89	186	22,91		
		Yüksek	6	23,50	3,61	Toplam	4439,88	188			
Boşanmış	Görmezden Gelinme	Düşük	30	7,53	4,03	Gruplararası	242,49	2	121,24	5,26	,006
		Orta	105	9,21	4,70	Gruplar içi	3362,85	146	23,03		
		Yüksek	14	12,57	6,75	Toplam	3605,35	148			
	Dışlanma	Düşük	30	14,76	6,68	Gruplararası	196,09	2	98,04	2,79	,064
		Orta	105	17,65	5,55	Gruplar içi	5123,88	146	35,09		
		Yüksek	14	16,71	6,86	Toplam	5319,97	148			

Tablo 4.3.2 incelendiğinde ebeveynleri evli bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme alt boyutuna ait puanları algılanan ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.670$; $p>0.05$). Ebeveynleri evli bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Dışlanma alt boyutuna ait puanları, algılanan ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.88$; $p<0.05$). Farklılığın belirlenmesi için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan öğrencilerin dışlanma puanları ($X=23.50$), ekonomik düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin dışlanma puanlarından ($X=17.00$) daha yüksektir.

Boşanmış bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme alt boyutuna ait puanları algılanan ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5.26$; $p<0.05$). Farklılığın belirlenmesi için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan öğrencilerin görmezden gelinme puanları ($X=12.57$), ekonomik düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin görmezden gelinme puanlarından ($X=7.53$) daha yüksektir. Boşanmış bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Dışlanma alt boyutuna ait puanları algılanan ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=2.79$; $p>0.05$).

Tablo 4.3.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss		KT	sd	KO	f	p
Evli	Düşük	14	29,57	2,06	Gruplararası	3,94	2	1,97	,39	,673
	Orta	169	29,71	2,25	Gruplar içi	925,29	186	4,97		
	Yüksek	6	30,50	1,64	Toplam	929,23	188			
Boşanmış	Düşük	30	29,73	2,51	Gruplararası	1,88	2	,94	,15	,858
	Orta	105	29,45	2,51	Gruplar içi	899,35	146	6,16		
	Yüksek	14	29,42	2,10	Toplam	901,23	148			

Tablo 4.3.3 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanları bireylerin algılanan ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.39$; $F=.15$; $p>0.05$).

4.4. Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri kardeş sayılarına göre farklılık göstermekte midir?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 4.4.1-Tablo 4.4.3’de verilmiştir.

Tablo 4.4.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Kardeş Sayısına Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	Ss		KT	sd	KO	f	p	
Evli	Siber Mağduriyet	1	5	22,40	3,43	Gruplararası	179,34	3	59,78	2,18	,091
		2	59	21,27	3,13	Gruplar içi	5091,37	186	27,37		
		3	74	23,59	6,67	Toplam	5270,71	189			
		4	52	22,78	4,90						
	Siber Zorbalık	1	5	21,60	3,64	Gruplararası	2,95	3	,98	,06	,978
		2	59	21,16	3,74	Gruplar içi	2755,38	186	14,81		
		3	74	21,14	4,46	Toplam	2758,34	189			
		4	52	21,40	2,91						
Boşanmış	Siber Mağduriyet	1	15	28,33	12,34	Gruplararası	606,15	3	202,05	1,34	,261
		2	44	32,27	15,58	Gruplar içi	21861,98	146	149,74		
		3	38	28,15	9,71	Toplam	22468,14	149			
		4	53	27,58	10,55						
	Siber Zorbalık	1	15	28,13	16,34	Gruplararası	408,21	3	136,07	,94	,422
		2	44	25,70	11,30	Gruplar içi	21063,17	146	144,26		
		3	38	28,39	13,54	Toplam	21471,39	149			
		4	53	24,47	9,83						

Tablo 4.4.1 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin kardeş sayılarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=2.18$; $F=.06$; $F=;1.34$; $F=.94$; $p>0.05$).

Tablo 4.4.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Kardeş Sayısına Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	Ss		KT	sd	KO	f	p	
Evli	Görmezden Gelinme	1	5	7,80	4,38	Gruplararası	7,17	3	2,39	,34	,790
		2	59	6,64	2,95	Gruplar içi	1274,59	186	6,85		
		3	74	6,79	2,49	Toplam	1281,76	189			
		4	52	6,61	2,15						
	Dışlanma	1	5	20,80	6,418	Gruplararası	69,57	3	23,19	,98	,400
		2	59	19,84	4,54	Gruplar içi	4371,52	186	23,50		
		3	74	18,71	4,95	Toplam	4441,10	189			
		4	52	18,71	4,95						

	4	52	18,63	4,89					
Görmezden Gelinme	1	15	7,06	3,69	Gruplararası	86,57	3	28,85	1,19 ,315
	2	44	9,84	5,112	Gruplar içi	3536,26	146	24,22	
	3	38	9,26	5,118	Toplam	3622,83	149		
	4	53	9,13	4,90					
Boşanmış Dışlanma	1	15	18,40	6,68	Gruplararası	50,56	3	16,85	,45 ,715
	2	44	16,88	6,07	Gruplar içi	5421,73	146	37,13	
	3	38	16,23	6,14	Toplam	5472,29	149		
	4	53	16,94	5,90					

Tablo 4.4.2 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanlarını bireylerin kardeş sayılarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.34$; $F=.98$; $F=1.19$; $F=.45$; $p>0.05$).

Tablo 4.4.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Kardeş Sayısına Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

		Grup	N	\bar{X}	ss	KT	sd	KO	f	p
Evli Umutsuzluk	1	5	28,40	4,03	Gruplararası	13,10	3	4,36	,88	,450
	2	59	29,55	2,47	Gruplar içi	919,11	186	4,94		
	3	74	29,78	2,11	Toplam	932,21	189			
	4	52	29,94	1,83	Gruplararası	4,36	3	1,45	,23	,870
Boşanmış Umutsuzluk	2	44	29,20	2,37	Gruplar içi	892,18	146	6,11		
	3	38	29,63	2,49	Toplam	896,54	149			
	4	53	29,49	2,52						

Tablo 4.4.3 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanları bireylerin kardeş sayılarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.88$; $F=.23$; $p>0.05$).

4.5. Anne Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri anne eğitim durumuna göre

farklılık göstermekte midir?" alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 4.5.1-Tablo 4.5.3’de verilmiştir.

Tablo 4.5.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss		KT	sd	KO	f	p	
Evli	Siber Mağduriyet	İlköğretim	160	22,80	5,54	Gruplararası	52,38	2	26,19	,93	,393
		Ortaöğretim	27	21,88	3,57	Gruplar içi	5218,32	187	27,90		
		Üniversite	3	19,33	,57	Toplam	5270,71	189			
	Siber Zorbalık	İlköğretim	160	21,19	3,98	Gruplararası	6,16	2	3,08	,20	,811
		Ortaöğretim	27	21,59	2,95	Gruplar içi	2752,17	187	14,71		
		Üniversite	3	20,33	1,15	Toplam	2758,34	189			
Boşanmış	Siber Mağduriyet	İlköğretim	121	28,79	11,84	Gruplararası	1389,71	2	694,85	4,89	,009
		Ortaöğretim	17	24,41	8,97	Gruplar içi	21133,38	149	141,83		
		Üniversite	14	37,57	15,18	Toplam	22523,09	151			
	Siber Zorbalık	İlköğretim	121	25,56	10,58	Gruplararası	1839,13	2	919,56	6,96	,001
		Ortaöğretim	17	21,82	4,48	Gruplar içi	19659,68	149	131,94		
		Üniversite	14	36,42	21,29	Toplam	21498,81	151			

Tablo 4.5.1 incelendiğinde ebeveynleri evli bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.93$; $F=.20$; $p>0.05$). Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4.89$; $F=6.96$; $p<0.05$). Farklılığın belirlenmesi için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre anne eğitim düzeyi üniversite olan bireylerin siber mağduriyet ($X=37.57$) ve siber zorbalık puanları ($X=36.42$) anne eğitim düzeyi ilköğretim ve ortaöğretim olan bireylerin siber mağduriyet ($X=28.79$) ve siber zorbalık puanlarından ($X=25.56$) yüksektir.

Tablo 4.5.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	Ss		KT	sd	KO	f	p	
Evli	Görmezden Gelinme	İlköğretim	160	6,88	2,66	Gruplararası	27,27	2	13,63	2,03	,134
		Ortaöğretim	27	5,92	2,21	Gruplar içi	1254,49	187	6,70		

		Üniversite	3	5,33	,57	Toplam	1281,76	189
Dışlanma	İlköğretim	160	18,85	4,80	Gruplararası	65,55	2	32,77 1,40 ,249
	Ortaöğretim	27	20,25	5,00	Gruplar içi	4375,54	187	23,39
	Üniversite	3	21,66	5,13	Toplam	4441,10	189	
Boşanmış	İlköğretim	121	9,26	5,04	Gruplararası	59,58	2	29,79 1,21 ,300
	Ortaöğretim	17	7,70	3,65	Gruplar içi	3658,49	149	24,55
	Üniversite	14	10,42	5,44	Toplam	3718,07	151	
Dışlanma	İlköğretim	121	16,53	5,86	Gruplararası	59,43	2	29,71 ,79 ,452
	Ortaöğretim	17	18,52	7,25	Gruplar içi	5545,24	149	37,21
	Üniversite	14	16,92	6,67	Toplam	5604,67	151	

Tablo 4.5.2 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanlarını bireylerin anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=2.03$; $F=1.40$; $F=1.21$; $F=.45$; $p>0.05$).

Tablo 4.5.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

		Grup	N	\bar{X}	ss	KT	sd	KO	f	p
Evli	Umutsuzluk	İlköğretim	160	29,70	2,24	Gruplararası	4,98	2	2,49	,50 ,606
		Ortaöğretim	27	29,96	2,02	Gruplar içi	927,23	187	4,95	
		Üniversite	3	28,66	3,21	Toplam	932,21	189		
Boşanmış	Umutsuzluk	İlköğretim	121	29,31	2,56	Gruplararası	30,36	2	15,18	2,52 ,084
		Ortaöğretim	17	29,29	2,08	Gruplar içi	897,31	149	6,02	
		Üniversite	14	30,85	1,65	Toplam	927,67	151		

Tablo 4.5.3 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanları bireylerin anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.50$; $F=2.52$; $p>0.05$).

4.6. Baba Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri baba eğitim durumuna göre

farklılık göstermekte midir?" alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 4.6.1-Tablo 4.6.3’de verilmiştir.

Tablo 4.6.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss		KT	sd	KO	f	p	
Evli	Siber Mağduriyet	İlköğretim	137	22,72	5,65	Gruplararası	7,05	2	3,52	,12	,882
		Ortaöğretim	36	22,44	3,96	Gruplar içi	5263,66	187	28,14		
		Üniversite	17	22,11	4,79	Toplam	5270,71	189			
	Siber Zorbalık	İlköğretim	137	21,12	3,74	Gruplararası	18,67	2	9,33	,63	,530
		Ortaöğretim	36	21,86	4,33	Gruplar içi	2739,66	187	14,65		
		Üniversite	17	20,82	3,30	Toplam	2758,34	189			
Boşanmış	Siber Mağduriyet	İlköğretim	100	28,58	11,74	Gruplararası	1885,61	2	942,80	6,80	,001
		Ortaöğretim	33	25,66	7,47	Gruplar içi	20637,48	149	138,50		
		Üniversite	19	37,89	16,98	Toplam	22523,09	151			
	Siber Zorbalık	İlköğretim	100	25,94	11,08	Gruplararası	1303,32	2	651,66	4,80	,009
		Ortaöğretim	33	22,75	6,76	Gruplar içi	20195,49	149	135,54		
		Üniversite	19	33,10	19,10	Toplam	21498,81	151			

Tablo 4.6.1 incelendiğinde ebeveynleri evli bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.12$; $F=.63$; $p>0.05$). Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=6.80$; $F=4.80$; $p<0.05$). Farklılığın belirlenmesi için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre baba eğitim düzeyi üniversite olan bireylerin siber mağduriyet ($X=37.89$) ve siber zorbalık puanları ($X=33.10$) baba eğitim düzeyi ilköğretim ve ortaöğretim olan bireylerin siber mağduriyet ($X=28.58$) ve siber zorbalık puanlarından ($X=25.94$) yüksektir.

Tablo 4.6.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss		KT	sd	KO	f	p	
Evli	Görmezden Gelinme	İlköğretim	137	6,77	2,67	Gruplararası	10,22	2	5,11	,75	,473
		Ortaöğretim	36	6,88	2,69	Gruplar içi	1271,54	187	6,80		

	Üniversite	17	6,00	1,65	Toplam	1281,76	189		
Dışlanma	İlköğretim	137	18,79	4,57	Gruplararası	59,96	2	29,98	1,28 ,281
	Ortaöğretim	36	19,52	5,34	Gruplar içi	4381,13	187	23,42	
	Üniversite	17	20,64	5,77	Toplam	4441,10	189		
Görmezden Gelinme	İlköğretim	100	9,16	5,09	Gruplararası	33,20	2	16,60	,67 ,513
	Ortaöğretim	33	8,66	4,08	Gruplar içi	3684,87	149	24,73	
	Üniversite	19	10,31	5,70	Toplam	3718,07	151		
Boşanmış	İlköğretim	100	16,88	6,16	Gruplararası	67,34	2	33,67	,90 ,406
	Ortaöğretim	33	17,48	6,04	Gruplar içi	5537,32	149	37,16	
	Üniversite	19	15,15	5,80	Toplam	5604,67	151		

Tablo 4.6.2 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanlarını bireylerin baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.75$; $F=1.28$; $F=.67$; $F=.90$; $p>0.05$).

Tablo 4.6.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss	KT	sd	KO	f	p
Evli	İlköğretim	137	29,76	2,10	Gruplararası	1,93	2	,96	,19 ,824
	Ortaöğretim	36	29,69	2,71	Gruplar içi	930,28	187	4,97	
	Üniversite	17	29,41	2,09	Toplam	932,21	189		
Boşanmış	İlköğretim	100	29,34	2,59	Gruplararası	16,16	2	8,08	1,32 ,270
	Ortaöğretim	33	29,30	2,12	Gruplar içi	911,51	149	6,11	
	Üniversite	19	30,31	2,33	Toplam	927,67	151		

Tablo 4.6.3 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanları bireylerin baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.19$; $F=1.32$; $p>0.05$).

4.7. Yetiştirildiği Eğitim Stiline Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri yetiştirildiği eğitim stiline göre

farklılık göstermekte midir?" alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 4.7.1-Tablo 4.7.3’de verilmiştir.

Tablo 4.7.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Yetiştirildiği Eğitim Stiline Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	Ss		KT	sd	KO	F	p	
Evli	Siber Mağduriyet	Demokrat	72	22,31	4,30	Gruplararası	209,97	5	41,99	1,47	,202
		Aşırı Koruyucu	23	24,91	8,33	Gruplar içi	4996,31	175	28,55		
		Otoriter	51	22,84	5,90	Toplam	5206,28	180			
		Mükemmelliyetçi	14	20,28	1,89						
		Tutarsız	15	22,53	3,85						
		İhmalkar	6	23,50	5,61						
	Siber Zorbalık	Demokrat	72	21,15	3,35	Gruplararası	74,99	5	15,00	,99	,423
		Aşırı Koruyucu	23	22,39	6,78	Gruplar içi	2640,73	175	15,09		
		Otoriter	51	21,52	3,78	Toplam	2715,73	180			
		Mükemmelliyetçi	14	20,00	1,35						
		Tutarsız	15	20,20	1,47						
		İhmalkar	6	21,83	3,48						
Boşanmış	Siber Mağduriyet	Demokrat	41	27,58	11,64	Gruplararası	1027,01	5	205,40	1,37	,237
		Aşırı Koruyucu	19	29,00	13,05	Gruplar içi	20583,97	138	149,15		
		Otoriter	34	27,08	11,09	Toplam	21610,99	143			
		Mükemmelliyetçi	19	34,94	15,09						
		Tutarsız	20	30,90	12,59						
		İhmalkar	11	26,36	9,59						
	Siber Zorbalık	Demokrat	41	26,07	10,98	Gruplararası	949,07	5	189,81	1,51	,191
		Aşırı Koruyucu	19	20,78	2,93	Gruplar içi	17344,68	138	125,68		
		Otoriter	34	26,47	12,08	Toplam	18293,75	143			
		Mükemmelliyetçi	19	30,26	16,80						
		Tutarsız	20	24,45	10,78						
		İhmalkar	11	23,81	4,95						

Tablo 4.7.1 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin yetiştirildiği eğitim stiline göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1.47$; $F=.99$; $F=1.37$; $F=1.51$; $p>0.05$).

Tablo 4.7.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Yetiştirildiği Eğitim Stiline Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	Ss		KT	sd	KO	f	p
Evli	Demokrat	72	6,63	2,38	Gruplararası	52,31	5	10,46	1,54	,178
	Aşırı Koruyucu	23	7,17	3,51	Gruplar içi	1183,99	175	6,76		
	Görmezden Otoriter	51	6,15	2,15	Toplam	1236,30	180			
	Gelinme Mükemmelliyeççi	14	7,00	3,11						
	Tutarsız	15	8,00	2,80						
	İhmalkar	6	7,66	2,80						
	Demokrat	72	18,93	4,73	Gruplararası	188,45	5	37,69	1,62	,157
	Aşırı Koruyucu	23	17,65	4,16	Gruplar içi	4071,33	175	23,26		
	Dışlanma Otoriter	51	19,92	5,26	Toplam	4259,79	180			
	Mükemmelliyeççi	14	21,35	5,22						
	Tutarsız	15	17,86	4,67						
	İhmalkar	6	17,83	3,31						
Boşanmış	Demokrat	41	8,24	4,68	Gruplararası	113,09	5	22,61	,92	,466
	Aşırı Koruyucu	19	9,68	5,01	Gruplar içi	3367,13	138	24,40		
	Görmezden Otoriter	34	8,61	5,08	Toplam	3480,22	143			
	Gelinme Mükemmelliyeççi	19	10,84	5,89						
	Tutarsız	20	9,00	3,61						
	İhmalkar	11	10,09	5,55						
	Demokrat	41	17,51	6,34	Gruplararası	140,71	5	28,14	,76	,579
	Aşırı Koruyucu	19	15,15	6,54	Gruplar içi	5102,28	138	36,97		
	Dışlanma Otoriter	34	17,05	6,63	Toplam	5243,00	143			
	Mükemmelliyeççi	19	15,21	5,06						
	Tutarsız	20	17,75	4,52						
	İhmalkar	11	16,54	6,45						

Tablo 4.7.2 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanlarını bireylerin yetiştirildiği eğitim stiline göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1.54$; $F=1.62$; $F=.92$; $F=.76$; $p>0.05$).

Tablo 4.7.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Yetiştirildiği Eğitim Stiline Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss		KT	sd	KO	f	p
Evli	Demokrat	72	29,94	2,20	Gruplararası	21,32	5	4,26	,84	,523
	Aşırı Koruyucu	23	28,86	2,51		Gruplar içi	888,56	175	5,07	
	Otoriter	51	29,68	2,30	Toplam	909,89	180			
	Mükemmelliyetçi	14	29,57	2,13						
	Tutarsız	15	29,93	2,01						
	İhmalkar	6	29,83	2,13						
Boşanmış	Demokrat	41	30,07	2,68	Gruplararası	37,71	5	7,54	1,24	,291
	Aşırı Koruyucu	19	28,89	2,02		Gruplar içi	835,28	138	6,05	
	Otoriter	34	28,88	2,38	Toplam	873,00	143			
	Mükemmelliyetçi	19	29,42	1,98						
	Tutarsız	20	29,15	2,36						
	İhmalkar	11	30,00	3,28						

Tablo 4.7.3 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanları bireylerin yetiştirildiği eğitim stiline göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.84$; $F=1.24$; $p>0.05$).

4.8. Sosyal Medya Kullanım Sürelerine Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre farklılık göstermekte midir?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 4.8.1-Tablo 4.8.3’de verilmiştir.

Tablo 4.8.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Günlük Sosyal Medya Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	Ss		KT	sd	KO	f	p
Evli	Hiç	12	23,41	9,79	Gruplararası	174,86	5	34,97	1,26	,282
	1 Saat	50	21,90	4,06		Gruplar içi	5095,84	184	27,69	
	2 Saat	51	22,05	3,58	Toplam	5270,71	189			
	3 Saat	39	22,30	4,35						
	4 Saat	18	24,16	7,70						

	5 Saat ve üstü	20	24,60	6,71							
Boşanmış	Siber Zorbalık	Hiç	12	22,91	8,81	Gruplararası	46,82	5	9,36	,63	,673
		1 Saat	50	21,08	2,84	Gruplar içi	2711,52	184	14,73		
		2 Saat	51	20,84	3,41	Toplam	2758,34	189			
		3 Saat	39	21,38	3,52						
		4 Saat	18	21,00	3,81						
	5 Saat ve üstü	20	21,55	2,83							
	Siber Mağduriyet	Hiç	5	20,00	1,22	Gruplararası	2223,89	5	444,78	3,19	,009
		1 Saat	26	24,88	7,33	Gruplar içi	20299,20	146	139,03		
		2 Saat	45	27,40	10,65	Toplam	22523,09	151			
		3 Saat	31	31,70	13,51						
4 Saat		20	28,80	9,37							
5 Saat ve üstü	25	35,44	16,83								
Siber Zorbalık	Hiç	5	20,00	1,41	Gruplararası	2593,61	5	518,72	4,00	,002	
	1 Saat	26	22,53	6,78	Gruplar içi	18905,20	146	129,48			
	2 Saat	45	22,71	5,43	Toplam	21498,81	151				
	3 Saat	31	27,90	12,89							
	4 Saat	20	28,15	12,00							
5 Saat ve üstü	25	33,52	19,06								

Tablo 4.8.1 incelendiğinde ebeveynleri evli bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1.26$; $F=.63$; $p>0.05$). Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.19$; $F=4.00$; $p<0.05$). Farklılığın belirlenmesi için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre 5 saat ve üstü sosyal medya kullanımına sahip bireylerin siber mağduriyet ($\bar{X}=35.44$) ve siber zorbalık ($\bar{X}=33.52$)

düzeyleri 1 ve 2 saat sosyal medya kullanımına sahip bireylerin siber mağduriyet (X=24.88) ve siber zorbalık (X=22.53) düzeylerinden daha yüksektir.

Tablo 4.8.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Günlük Sosyal Medya Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	Ss		KT	sd	KO	F	p	
Evli	Siber Mağduriyet	Hiç	12	7,16	2,75	Gruplararası	59,01	5	11,80	1,77	,120
		1 Saat	50	6,26	2,01	Gruplar içi	1222,75	184	6,64		
		2 Saat	51	6,49	2,08	Toplam	1281,76	189			
		3 Saat	39	6,61	2,51						
		4 Saat	18	7,05	2,79						
		5 Saat	20	8,15	4,28						
		ve üstü									
	Siber Zorbalık	Hiç	12	16,00	5,22	Gruplararası	196,45	5	39,29	1,70	,136
		1 Saat	50	19,66	5,04	Gruplar içi	4244,65	184	23,06		
		2 Saat	51	18,47	4,68	Toplam	4441,10	189			
3 Saat		39	20,02	4,85							
4 Saat		18	18,66	4,37							
5 Saat		20	19,75	4,44							
	ve üstü										
Boşanmış	Siber Mağduriyet	Hiç	5	9,00	3,39	Gruplararası	10,14	5	2,02	,08	,995
		1 Saat	26	8,80	4,46	Gruplar içi	3707,93	146	25,39		
		2 Saat	45	9,04	4,65	Toplam	3718,07	151			
		3 Saat	31	9,54	5,97						
		4 Saat	20	9,35	4,68						
		5 Saat	25	9,36	5,48						
		ve üstü									
	Siber Zorbalık	Hiç	5	12,00	5,38	Gruplararası	215,77	5	43,15	1,16	,327
		1 Saat	26	16,53	6,53	Gruplar içi	5388,90	146	36,91		
		2 Saat	45	17,06	5,41	Toplam	5604,67	151			
3 Saat		31	16,19	6,24							
4 Saat		20	16,40	6,81							
5 Saat		25	18,60	6,00							
	ve üstü										

Tablo 4.8.2 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanlarını bireylerin

günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1.77$; $F=1.70$; $F=.08$; $F=1.16$; $p>0.05$).

Tablo 4.8.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Günlük Sosyal Medya Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

		Grup	N	\bar{X}	ss	KT	sd	KO	f	p	
Evli	Umutsuzluk	Hiç	12	29,41	1,56	Gruplararası	32,04	5	6,40	1,31	,262
		1 Saat	50	29,66	2,32	Gruplar içi	900,17	184	4,89		
		2 Saat	51	29,74	2,03	Toplam	932,21	189			
		3 Saat	39	30,41	2,08						
		4 Saat	18	29,22	1,55						
		5 Saat	20	29,10	3,19						
		ve üstü									
Boşanmış	Umutsuzluk	Hiç	5	29,80	3,42	Gruplararası	42,16	5	8,43	1,39	,231
		1 Saat	26	28,61	2,33	Gruplar içi	885,51	146	6,06		
		2 Saat	45	29,66	2,33	Toplam	927,67	151			
		3 Saat	31	29,00	2,25						
		4 Saat	20	30,20	3,47						
		5 Saat	25	29,84	1,84						
		ve üstü									

Tablo 4.8.3 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanları bireylerin günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1.31$; $F=1.39$; $p>0.05$).

4.9. Günlük İnternet Kullanım Sürelerine Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri günlük internet kullanım sürelerine göre farklılık göstermekte midir?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 4.9.1-Tablo 4.9.3’de verilmiştir.

Tablo 4.9.1: Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeylerinin Günlük İnternet Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	Ss		KT	sd	KO	F	p	
Evli	Hiç	6	20,00	1,54	Gruplararası	396,90	5	79,38	2,99	,013	
	1 Saat	40	22,15	6,46	Gruplar içi	4873,81	184	26,48			
	2 Saat	49	21,85	3,49	Toplam	5270,71	189				
	Siber Mağduriyet	3 Saat	40	21,62	3,02						
		4 Saat	24	25,75	7,49						
		5 Saat ve üstü	31	23,80	5,75						
		Hiç	6	21,00	3,09	Gruplararası	15,93	5	3,18	,21	,956
		1 Saat	40	21,20	5,15	Gruplar içi	2742,41	184	14,90		
		2 Saat	49	21,00	3,10	Toplam	2758,34	189			
	Siber Zorbalık	3 Saat	40	21,00	3,32						
		4 Saat	24	21,62	4,04						
		5 Saat ve üstü	31	21,70	3,59						
Boşanmış	Hiç	4	19,50	,57	Gruplararası	1814,49	5	362,89	2,55	,030	
	1 Saat	20	24,75	8,30	Gruplar içi	20708,60	146	141,84			
	2 Saat	41	26,70	9,69	Toplam	22523,09	151				
	Siber Mağduriyet	3 Saat	29	32,31	13,99						
		4 Saat	22	28,81	11,84						
		5 Saat ve üstü	36	32,94	14,35						
		Hiç	4	19,50	1,00	Gruplararası	1322,45	5	264,49	1,91	,095
		1 Saat	20	23,40	7,84	Gruplar içi	20176,35	146	138,19		
		2 Saat	41	23,24	6,01	Toplam	21498,81	151			
	Siber Zorbalık	3 Saat	29	26,37	11,78						
		4 Saat	22	29,22	14,03						
		5 Saat ve üstü	36	29,63	16,49						

Tablo 4.9.1 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin siber mağduriyet puanları bireylerin günlük internet kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=2.99$; $F=2.55$; $p<0.05$). Farklılığın belirlenmesi

için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre günlük internet kullanım süresi 4 saat olan bireylerin siber mağduriyet puanları ($X=25.75$; $X=28.81$) günlük internet kullanım süresi 2 ve 3 saat olan bireylerin siber mağduriyet puanlarından ($X=21.85$; $X=26.70$) daha yüksektir.

Ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin siber zorbalık puanları bireylerin günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.21$; $F=1.91$; $p>0.05$).

Tablo 4.9.2: Ergenlerin Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Günlük İnternet Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss		KT	sd	KO	F	P		
Evli	Hiç	6	6,50	1,97	Gruplararası	61,44	5	12,28	1,85	,105		
	1 Saat	40	6,37	2,19	Gruplar içi	1220,32	184	6,63				
	2 Saat	49	6,16	1,71	Toplam	1281,76	189					
	Görmezden Gelinme	3 Saat	40	6,62	2,28							
		4 Saat	24	7,58	3,32							
		5 Saat	31	7,58	3,72							
		ve üstü										
		Hiç	6	16,33	3,98	Gruplararası	110,25	5	22,05	,93	,458	
		1 Saat	40	18,82	5,17	Gruplar içi	4330,84	184	23,53			
		2 Saat	49	18,61	4,64	Toplam	4441,10	189				
		Dışlanma	3 Saat	40	19,37	5,41						
			4 Saat	24	19,20	4,52						
		5 Saat	31	20,32	4,30							
		ve üstü										
Boşanmış	Hiç	4	8,25	3,40	Gruplararası	116,90	5	23,38	,94	,452		
	1 Saat	20	8,85	4,39	Gruplar içi	3601,17	146	24,66				
	2 Saat	41	9,09	4,89	Toplam	3718,07	151					
	Görmezden Gelinme	3 Saat	29	10,89	5,78							
		4 Saat	22	8,18	4,55							
		5 Saat	36	8,86	4,98							
		ve üstü										
		Dışlanma	Hiç	4	12,75	5,90	Gruplararası	239,41	5	47,88	1,30	,266

1 Saat	20	17,05	5,95	Gruplar içi	5365,26	146	36,74
2 Saat	41	16,02	5,52	Toplam	5604,67	151	
3 Saat	29	15,62	6,52				
4 Saat	22	18,54	6,75				
5 Saat	36	17,86	5,89				
ve üstü							

Tablo 4.9.2 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanlarını bireylerin günlük internet kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1.85$; $F=.93$; $F=.94$; $F=1.30$; $p>0.05$).

Tablo 4.9.3: Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Günlük İnternet Kullanım Sürelerine Yönelik Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

		Grup	N	\bar{X}	ss	KT	sd	KO	f	p
Evli Umutsuzluk	Hiç	6	29,66	1,50	Gruplararası	4,23	5	,84	,16	,974
	1 Saat	40	29,90	2,19	Gruplar içi	927,98	184	5,04		
	2 Saat	49	29,65	2,04	Toplam	932,21	189			
	3 Saat	40	29,87	2,40						
	4 Saat	24	29,58	1,86						
	5 Saat	31	29,51	2,71						
	ve üstü									
Boşanmış Umutsuzluk	Hiç	4	29,50	3,87	Gruplararası	31,51	5	6,30	1,02	,404
	1 Saat	20	29,10	2,40	Gruplar içi	896,16	146	6,13		
	2 Saat	41	30,12	2,28	Toplam	927,67	151			
	3 Saat	29	29,00	2,57						
	4 Saat	22	29,00	2,82						
	5 Saat	36	29,52	2,26						
	ve üstü									

Tablo 4.9.3 incelendiğinde ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanları bireylerin günlük internet kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=.16$; $F=1.02$; $p>0.05$).

4.10. Yaşlarına Göre Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Evli ve boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri ile yaşları arasında ilişki var mıdır?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan Pearson Korelasyon testi sonuçları Tablo 4.10.1’de verilmiştir.

Tablo 4.10.1: Ergenlerin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma Ve Umutsuzluk Düzeyleri İle Yaşları Arasında İlişki

		Siber Mağduriyet	Siber Zorbalık	Görmezden Gelinme	Dışlanma	Umutsuzluk
Yaş	r	-,061	-,011	-,016	,010	-,039
	p	,279	,845	,770	,864	,485
	N	318	318	318	318	318

Tablo 4.10.1 incelendiğinde ergenlerin yaşları ile siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=-.06$; $r=-.01$; $r=-.01$; $r=.01$; $r=-.03$; $p>.05$).

4.11. Ebeveynleri Boşandıklarındaki Ergenlerin Yaşlarına Göre Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması

“Boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri ile ebeveynleri boşandıklarındaki yaşları arasında ilişki var mıdır?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan Pearson Korelasyon testi sonuçları Tablo 4.11.1’de verilmiştir.

Tablo 4.11.1: Ergenlerin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma Ve Umutsuzluk Düzeyleri İle Ebeveynleri Boşandıklarındaki Ergenlerin Yaşları Arasında İlişki

		Siber Mağduriyet	Siber Zorbalık	Görmezden Gelinme	Dışlanma	Umutsuzluk
Yaş	r	-,090	,004	-,115	-,139	-,039
	p	,368	,965	,246	,161	,697
	N	103	103	103	103	103

Tablo 4.11.1 incelendiğinde ergenlerin ebeveynleri boşandıklarındaki yaşları ile siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=-.09$; $r=.00$; $r=-.11$; $r=-.13$; $r=-.03$; $p>0.05$).

4.12. Ebeveynleri Evli Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

“Evli ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki var mıdır?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan Pearson Korelasyon testi sonuçları Tablo 4.12.1’de verilmiştir.

Tablo 4.12.1: Ebeveynleri Evli Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

		Görmezden Gelinme	Dışlanma	Umutsuzluk
Siber Mağduriyet	r	,103	,034	-,021
	p	,158	,646	,776
	N	190	190	190
Siber Zorbalık	r	,068	,017	,049
	p	,350	,813	,502
	N	190	190	190

Tablo 4.12.1 incelendiğinde evli ebeveynlere sahip bireylerin Siber Mağduriyet ile Görmezden Gelinme ($r=.10$; $p>0.05$), Dışlanma ($r=.03$; $p>0.05$) ve Umutsuzluk ($r=-.02$; $p>0.05$) düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Evli ebeveynlere sahip ergenlerin Siber Zorbalık düzeyleri ile Görmezden Gelinme ($r=.06$; $p>0.05$), Dışlanma ($r=.01$; $p>0.05$) ve Umutsuzluk ($r=.04$; $p>0.05$) düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

4.13. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

“Boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki var mıdır?” alt probleminin

çözömlenebilmesi için yapılan Pearson Korelasyon testi sonuçları Tablo 4.13.1’de verilmiştir.

Tablo 4.13.1: Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeylerinin Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

		Görmezden Gelinme	Dışlanma	Umutsuzluk
Siber Mağduriyet	r	,416**	-,157	-,089
	p	,000	,053	,274
	N	152	152	152
Siber Zorbalık	r	,269**	-,031	-,108
	p	,001	,704	,184
	N	152	152	152

Tablo 4.13.1 incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip bireylerin Siber Mağduriyet düzeyleri ile Görmezden Gelinme düzeyleri arasında pozitif yönlü orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=.41$; $p<0.05$). Boşanmış ebeveyne sahip bireylerin Siber Zorbalık düzeyleri ile Görmezden Gelinme düzeyleri arasında pozitif yönlü orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=.26$; $p<0.05$). Boşanmış ebeveynlere sahip bireylerin Siber Mağduriyet düzeyleri ile Dışlanma ($r=-.15$; $p>0.05$) ve Umutsuzluk ($r=-.08$; $p>0.05$) düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Boşanmış ebeveynlere sahip bireylerin Siber Zorbalık düzeyleri ile Dışlanma ($r=-.03$; $p>0.05$) ve Umutsuzluk ($r=-.10$; $p>0.05$) düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

4.14. Ergenlerin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

“Görmezden Gelinme, Dışlanma ve Umutsuzluk düzeyleri Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık düzeyini yordamakta mıdır?” alt probleminin çözümlenebilmesi için yapılan Doğrusal Regresyon analizi sonuçları Tablo 4.14.1’de verilmiştir.

Tablo 4.14.1: Görmezden Gelinme, Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Düzeyini Yordayıp Yordamadığına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Std. Hata	(β)	t	p	R	R ²	F	p
Siber Mağduriyet	Görmezden Gelinme	,98	,11	,413	8,36	,000	,41	,171	69,96	,000
Siber Mağduriyet	Dışlanma	-,27	,09	-,158	-2,95	,003	,15	,025	8,70	,003
Siber Mağduriyet	Umutsuzluk	-,32	,22	-,078	-1,45	,148	,07	,006	2,10	,148
Siber Zorbalık	Görmezden Gelinme	,64	,11	,295	5,69	,000	,29	,087	32,42	,000
Siber Zorbalık	Dışlanma	-,11	,08	-,074	-1,37	,170	,07	,006	1,89	,170
Siber Zorbalık	Umutsuzluk	-,27	,20	-,074	-1,36	,174	,07	,005	1,85	,174

Tablo 4.14.1 incelendiğinde ergelerin Siber Mağduriyet düzeyleri, Görmezden Gelinme düzeylerinden ($r^2=0.171$; $p<0.05$) ve Dışlanma düzeylerinden ($r^2=0.25$; $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkilenmektedir. Ergelerin Siber Mağduriyet düzeyleri Umutsuzluk düzeylerinden anlamlı olarak etkilenmemektedir ($r^2=0.06$; $p>0.05$).

Ergelerin Siber Zorbalık düzeyleri, Görmezden Gelinme düzeylerinden ($r^2=0.087$; $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkilenmektedir. Ergelerin Siber Zorbalık düzeyleri Umutsuzluk düzeylerinden ($r^2=0.06$; $p>0.05$) ve Dışlanma düzeylerinden ($r^2=0.05$; $p>0.05$) anlamlı olarak etkilenmemektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde boşanmış ve evli ebeveynlere sahip olan ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki; cinsiyet, ailelerin algılanan ekonomik durumu, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, yetiştirildiği eğitim stili, günlük sosyal medya kullanım süresi ve günlük internet kullanım süresi değişkenleri çerçevesinde elde edilen bulgular tartışılmış ve alan yazını incelenerek karşılaştırılmıştır.

Yapılan çalışmada ergenlerin ebeveynlerinin medeni durumuna bakıldığında siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları anlamlı farklılaştığı saptanmıştır. Ebeveynleri boşanmış olan ergenlerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları, ebeveynleri evli olan ergenlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin siber zorbalık yapma ve siber mağduriyete maruz kalma oranlarının yüksek olduğu söylenebilmektedir. Alan yazınları incelendiğinde yapılan çalışmaya benzer çalışmanın olmadığı görülmüştür. Öngider'in (2006) yaptığı bir çalışmada boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin dürtülerini kontrol etmekte zorlanarak çevrelerine karşı olumsuz davranışlar sergilemeleri, boşanmış aileye sahip ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet puanlarının evli ailelere sahip ergenlere yüksek olmasını açıklar niteliktedir.

Ergenlerin sosyal dışlanma ölçeğinin alt boyutları olan görmezden gelinme ve dışlanma puanları ebeveynlerinin medeni durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma göstermektedir. Ebeveynleri boşanmış olan ergenlerin görmezden gelinme alt boyutlarına ait puanları, ebeveynleri evli olan ergenlere göre daha yüksektir. Ebeveynleri evli olan ergenlerin dışlanma alt boyutlarına ait puanları, ebeveynleri boşanmış olan ergenlere göre daha yüksektir. Literatür taraması yapıldığında Kiernan'nın (2002) yapmış olduğu araştırmaya göre, ebeveynleri ayrı olan ergenlerin toplum ve gruplar tarafından daha çok sosyal dışlanma yaşadıkları görülmektedir. Çaki'nin (2006) araştırmasının sonucu da boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin daha çok sosyal dışlanmaya maruz kaldığını göstermektedir. Dışlanma alt boyutunda elde edilen sonuçlar literatür sonuçlarıyla örtüşmezken görmezden gelinme alt boyutunda literatür taramaları yapılan çalışmayı destekler niteliktedir.

Boşanmanın etkisiyle ergenlerin görmezden gelinmeye daha fazla maruz kalabilecekleri söylenile bilinir.

Araştırma verilerine göre, ergenlerin ebeveynlerinin medeni durumunun ergenlerin umutsuzluk ölçeğine ait puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaya neden olmadığı bulunmuştur. Elde edilen bulgular ile literatür tarama sonuçları karşılaştırıldığında farklı sonuçlar görülmektedir. Alan yazınlarında çoğunlukla boşanma sonrası ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin arttığı ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu bilinmektedir (Wood, Repetti ve Roesch, 2004; Amato ve Gilbreth, 1999; Arıkan, 2014).

Ebeveynleri evli olan ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet puanları bireylerin cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermezken, ebeveynleri boşanmış olan ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyet puanları cinsiyete göre anlamlı farklılaşma göstermektedir. Ebeveynleri boşanmış ergenler arasında kız öğrencilerin siber zorbalık ve mağduriyet puanları erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Yapılan literatür taramaları ile Demir ve Seferoğlu'nun (2016) yaptıkları çalışmada siber zorbalık ve siber mağduriyetin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaya neden olmadığı görülmüştür. Araştırmanın bulgularının yanı sıra Kağan ve Ciminli'nin (2016) yaptıkları araştırma sonucuna göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorba ve siber mağdur olmaya daha yatkın oldukları saptanmıştır. Yine Erdur-Baker ve Kavşut (2007), ergenler arasında erkeklerin kızlara göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanların daha yüksek olduğu belirtmişlerdir. Literatür taraması sonucu ile yapılan çalışma sonucunun farklılaşmasıyla boşanmalardan kız öğrencilerin daha çok etkilendikleri düşünülebilir.

Yapılan çalışmada görmezden gelinme ve dışlanma ölçek puanları, ebeveynleri evli olan ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermezken boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin görmezden gelinme alt boyutu cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Ebeveynleri ayrı olan kız öğrencilerin görmezden gelinme puanları ebeveynleri ayrı olan erkek öğrencilere göre daha yüksek saptanmıştır. Bu veriler literatür taramasıyla yapılan çalışmaların sonuçlarıyla örtüşerek tutarlılık gösterdiği görülmektedir (Öztosun, 2018; Yusufoglu ve Kızmaz, 2016). Halis ve Demirel'in (2016) yaptıkları çalışma sonuçları ise elde edilen bulguların aksine erkeklerin kadınlara göre sosyal dışlanmaya daha çok maruz

kaldıklarını göstermektedir. Kadınların sosyal dışlanmaya maruz kalmama adına toplumdaki destek görürken erkekler için aynı durum söz konusu olmayıp erkeklerin maruz kaldıkları dışlanmayla baş etmede yalnız bırakıldıkları görülmüştür. Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda yapılan literatür çalışmalarının çoğunluğu kadınların sosyal dışlanmaya daha çok maruz kaldığı yönünde olup çalışma bulgularını destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Boşanmanın kız öğrencilerdeki etkisi erkek öğrencilere göre daha belirgin olduğu ve boşanmanın sosyal dışlanma maruz kalmada bir tetikleyici faktör olduğu düşünülmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre, ebeveynleri evli olan ergenlerin siber mağduriyet puanları algılanan ekonomik durumlarına göre farklılık gösterirken siber zorbalık puanları ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Algılanan ekonomik durumu düşük olan ergenlerin siber mağduriyet puanları ekonomik düzeyini orta olarak algılayan öğrencilere göre daha yüksektir. Kağan ve Ciminli (2016) yaptıkları çalışmada ekonomik gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeylerinin daha yüksek olduğu, ekonomik gelir arttıkça siber zorbalık ve mağduriyetle karşılaşma riskinin azaldığı görülmüştür. Literatür taraması (Kağan ve Ciminli, 2016) bu çalışmayı siber mağduriyet alt boyutunda destekler nitelikteyken siber zorbalık alt boyutunda değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Ebeveynleri boşanmış ergenlerde ise hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet algılanan ekonomik durum düzeyi arttıkça artmaktadır. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998) tarafından yapılan bir çalışmada ailelerinin ekonomik düzeyleri yükseldikçe ergenlerin saldırganlık eğilimlerinin ve şiddete yönelimlerinin arttığı tespit edilmiştir. Amato ve Gilbreth (1999) tarafından ise boşanma sırasında ergenlerin aileleri tarafından ihmal edildiklerini bu durumun ergenlerde yalnızlaşma ve öfkeyle sonuçlandığı belirtilmiştir. Yapılan çalışmaya benzer bir çalışma olmamasına rağmen bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda ekonomik düzeyin ve boşanmanın siber zorbalık yapan ve mağduriyet yaşayan ergen sayısını artırması beklenen bir durum olarak düşünülmektedir.

Ebeveynleri evli olan ergenlerin görmezden gelinme puanları algılanan ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılık göstermezken dışlanma puanları algılanan ekonomik düzeye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan ergenlerin dışlanma puanları, ekonomik düzeyini

düşük olarak algılayan ergenlere göre yüksektir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde Erdem'in (2003) yaptığı araştırmaya göre, ekonomik düzeyi düşük olan bireylerin sosyal dışlanma daha az maruz kaldıkları, algıladığı ekonomik düzeyi düşük olan bireylerden %78'i sosyal dışlanma yaşamadığı belirlenmiştir. Erdem'in (2003) araştırması elde edilen verileri doğrularken Millar'ın (2007) yaptığı araştırma sonucunun ise elde edilen verilerle uyuşmadığı ve bireylerin algıladıkları ekonomik düzeyleri düşükçe sosyal dışlanmaya daha fazla maruz kaldığı görülmüştür. Yapılan çalışmaların sonuçları arasında çelişkiler bulunmakta ve genelleme yapılamamaktadır. Algılanan ekonomik düzey değişeniyle daha fazla çalışmanın yapılması alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerde ise dışlanma puanları algılanan ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılık göstermezken görmezden gelinme alt boyutuna ait puanları algılanan ekonomik düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma göstermektedir. Algılanan ekonomik düzey arttıkça öğrencilerin görmezden gelinme puanlarının da arttığı bulunmuştur. Alan yazınları incelendiğinde benzer bir araştırmanın olmadığı görülmüştür. Bireylerin sosyal dışlanma yaşamalarına rağmen gruplarda var olmaya gösterdikleri çabaları, grup üyeleri tarafından göz ardı edilerek ergenler görmezden gelinmeye maruz bırakılmaktadırlar (Baumeister ve Leary, 1995). Ekonomik düzey arttıkça boşanmış ebeveyne sahip ergenlerde görmezden gelinme puanlarının artması, ekonomik düzeyi yüksek ergenlerin sosyal dışlanmaya karşı ekonomik düzeyi düşük olan ergenlere göre daha fazla mücadele ettikleri düşünülmektedir. Boşanmanın ergenlerde görmezden gelinme puanlarının yükselmesine neden olduğu söylenebilir.

Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları, evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin algıladıkları ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Özmen ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan araştırmada algıladıkları ekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin umutsuzluk ölçeğine ait puanları ekonomik düzeyi yüksek olanlara göre yüksek olduğu bulunmuştur. Yapılan alan çalışmalarında ekonomik gelir düzeyinin umutsuzluk kavramı üzerinde etkili olduğu görülürken yapılan bu çalışmada anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yapılan çalışmada anlamlı farklılık bulunamamasının sebebi olarak ergenlerin süregelen zaman içerisinde gelecekleri ile daha karamsar ve umutsuz oldukları düşünülmektedir.

Siber zorbalık ve mağduriyet puanları evli ebeveynlere sahip ergenlerin anne eğitim durumlarına göre farklılık göstermezken ebeveynleri boşanmış ergenlerde anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmektedir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet puanları anne eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerde, anne eğitim düzeyi ilköğretim ve ortaöğretim olanlara göre yüksektir. Serin'in (2012) araştırmasına göre, annenin eğitim durumunun artmasıyla ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet puanlarının da arttığı bilinmektedir. Eğitim düzeyine master-doktora programlarına kadar devam eden annelerin çocuklarında siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları, ilköğretim ve ortaöğretim mezunu olan anneye sahip ergenlere göre daha yüksek olarak saptanmıştır. Serin'in (2012) yaptığı araştırmayla paralellik gösteren sonuçlar elde edilmiştir.

Baba eğitim durumunda anne eğitim durumuna benzer anlamlı farklılık göstermektedir. Boşanmış ebeveynlere sahip olan ergenlerin baba eğitim düzeyi üniversite olanların siber zorbalık ve mağduriyet puanları, baba eğitim durumu ilköğretim ve ortaöğretim olan öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Bu sonuçların yanı sıra Serin (2012) tarafından baba eğitim düzeyi ile ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Babanın eğitim seviyesi düşüldükçe çocukların daha fazla siber zorbalık ve mağduriyet puanlarına sahip olmaları, elde edilen sonuçlarla bağdaşmamaktadır. Serin'in (2012) yaptığı çalışmayla bu araştırma arasındaki farklılaşma nedeni olarak boşanmanın bireylerin üzerindeki etkilerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Sosyal medya kullanım süreleri göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynleri evli olan ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet puanlarında anlamlı farklılık görülmezken, ebeveynleri boşanmış ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet puanları günde 5 saat ve üstü sosyal medya kullanan öğrencilerin 1 ve 2 saat sosyal medya kullananlardan yüksek bulunmuştur. Literatür taramaları (Baştürk-Akça, Sayımer ve Ergül, 2015; Taş ve Öztosun, 2018) ile ergenlerin internet kullanımlarının büyük bölümünü sosyal ağların kapsadığı belirlenmiştir. Ergenlerin sosyal ağlarda geçirdikleri süre arttıkça siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları arttığı görülmüştür. Bu veriler yapılan çalışma bulgularıyla tutarlılık göstererek doğrular niteliktedir. Yapılan literatür taramalarında internet kullanım sürelerinin siber zorbalık ve riskli internet kullanımını etkilemediği verileriyle de karşılaşılmıştır.

(Ünver ve Koç, 2017). Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin evli ebeveynlere sahip ergenlere göre sonuçlarının farklılaşması boşanmanın ergenler üzerindeki etkisi olarak düşünülmektedir.

Evli ebeveynlere ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerde siber mağduriyet puanlarında internet kullanım sürelerine göre anlamlı farklılık bulunurken siber zorbalık puanlarında internet kullanım sürelerine göre anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Ergenlerin internet kullanım süreleri arttıkça siber mağduriyete maruz kalma oranları arttığı saptanmıştır. Yapılan literatür taramaları siber mağduriyet sonuçlarını doğrular nitelikte olduğu görülmüştür. Erdur-Baker ve Kavşut (2007), internet kullanım süreleri ile ergenlerin siber mağduriyet puanları arasında pozitif yönlü bir ilişki saptarken, elde edilen sonuçların aksine siber zorbalık puanlarının da internet kullanımıyla arttığını belirtmektedir. Ünver ve Koç (2017) yaptıkları çalışmada internet kullanım sürelerinin ergenlerin siber zorbalıkta bulunma ve siber mağduriyet yaşamalarında herhangi bir etkiye sahip olmadığını belirtmektedirler. Literatür taramaları (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Ünver ve Koç, 2017) ile yapılan çalışma sonuçları siber zorbalık değişkeninde farklılık göstermektedir. Boşanmanın ergenleri siber zorbalık yapmaya yönelik eğilimlerini artırmadığı düşünülmektedir.

Yapılan çalışma sonucuna göre ergenlerin yaşlarının ve ebeveynlerinin boşandıklarındaki yaşlarının siber zorbalık, siber mağduriyet, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyi puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklara neden olmadığı saptanmıştır. Yapılan alan çalışmaları incelendiğinde Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından siber zorbalık ve mağduriyet puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı farklılaşmaya neden olmadığı belirtilmiştir. Ciminli ve Kağan'ın (2016) ise ergenlerin yaşları arttıkça siber zorba olma ve siber mağduriyete maruz kalma olasılıklarının arttığını belirterek yapılan çalışmanın aksi yönünde bulgular elde ettikleri görülmüştür. Literatür taramaları yapılan çalışmaların çoğunlukla ergenlerin yaşının ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet puanlarını etkilemediği görülmektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Ünver ve Koç, 2017).

Bu araştırmada boşanmış ve evli ebeveynlere sahip ergenlerin siber zorbalık, siber mağduriyet, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir.

Ebeveynleri evli ve boşanmış olan ergenlerin yetiştirildiği eğitim stili, siber zorbalık ve mağduriyet, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyi puanları üzerinde herhangi bir anlamlı farklılaşmaya yol açmadığı tespit edilmiştir.

Evli ebeveynlere sahip ergenlerin siber zorbalık düzeyleri ile görmezden gelinme, dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin siber mağduriyet düzeyleri ile görmezden gelinme düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ergenlerin siber mağduriyet ve görmezden gelinme düzeylerine ait puanlarından biri artarken diğer değişkenin de puanlarının arttığı görülmektedir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin siber zorbalık düzeyleri ile görmezden gelinme düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ergenlerin siber zorbalık ve görmezden gelinme düzeylerine ait puanlarından biri artarken diğer değişkende de artış olduğu görülmektedir.

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri ile dışlanma alt boyutu ve umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Ergenlerin siber mağduriyet düzeylerinin görmezden gelinme ve dışlanma düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkilendiği görülmektedir. Ergenlerin siber mağduriyet düzeyleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ergenlerin siber zorbalık düzeyleri ile görmezden gelinme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülürken siber zorbalık düzeyleri ile dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

1. Siber mağduriyet ve siber zorbalık puanlarında ergenlerin ebeveynlerinin medeni durumları değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmüştür. Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları ebeveynleri evli olan ergenlere oranla daha yüksek bulunmuştur.
2. Sosyal Dışlanma ölçeğinin görmezden gelinme ve dışlanma alt boyutlarına ait puanları bireylerin ebeveynlerinin medeni durumları değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Ebeveynleri boşanmış bireylerin görmezden gelinme puanları ebeveynleri evli olan bireylere oranla daha yüksek olduğu görülürken evli ebeveyne sahip ergenlerin dışlanma puanlarının boşanmış ebeveyne sahip ergenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır.
3. Beck Umutsuzluk ölçeği puanlarında bireylerin ebeveynlerinin medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
4. Ebeveynleri evli bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir.
5. Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları öğrencilerin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Kız öğrencilerin siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeyleri erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.
6. Ebeveynleri evli bireylerin Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır.
7. Ebeveynleri boşanmış bireylerde Dışlanma Ölçeğinin Görmezden Gelinme alt boyutuna ait puanları cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma gösterdiği bulunmuştur. Kız öğrencilerin görmezden gelinme puanları erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

8. Ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanlarının bireylerde cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmadığı görülmüştür.
9. Ergenler arasında ebeveynleri evli olanların siber mağduriyet puanları, algılanan ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ekonomik düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin siber mağduriyet puanlarının ekonomik düzeyini orta olarak algılayan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.
10. Ebeveynleri evli bireylerin siber zorbalık puanları, algılanan ekonomik durumları değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma göstermediği bulunmuştur.
11. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları algıladıkları ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Ergenlerin algıladıkları ekonomik düzeyleri arttıkça siber mağduriyet ve zorbalık düzeylerinde de artış olduğu görülmüştür.
12. Evli ebeveyne sahip ergenlerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme alt boyutuna ait puanları, algılanan ekonomik durumları değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
13. Ebeveynleri evli bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Dışlanma alt boyutuna ait puanları, algılanan ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan öğrencilerin dışlanma puanları, ekonomik düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.
14. Boşanmış ebeveyne sahip bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme alt boyutuna ait puanları algılanan ekonomik durumları değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan öğrencilerin görmezden gelinme puanları, ekonomik düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.
15. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Dışlanma alt boyutuna ait puanları algılanan ekonomik durumları değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.

16. Ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanlarında bireylerin algılanan ekonomik durumları değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma görülmemiştir.
17. Boşanmış ve evli ebeveyne sahip ergenlerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanlarında kardeş sayısı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür.
18. Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarının ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerde kardeş sayısı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaya neden olmadığı görülmüştür.
19. Beck Umutsuzluk ölçeği puanlarının ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerde kardeş sayılarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
20. Ebeveynleri evli bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanlarının bireylerin anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaya neden olmadığı görülmüştür.
21. Siber mağduriyet ve siber zorbalık puanlarının ebeveynleri boşanmış bireylerde anne eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi üniversite olan bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanlarının anne eğitim düzeyi ilköğretim ve ortaöğretim olan bireylere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.
22. Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarında ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin anne eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma görülmemiştir.
23. Ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk ölçeği puanları bireylerin anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
24. Siber mağduriyet ve siber zorbalık ölçeğinde ebeveynleri evli bireylerde baba eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma görülmemiştir.
25. Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi üniversite olan bireylerin siber mağduriyet ve siber

zorbalık puanları baba eğitim düzeyi ilköğretim ve ortaöğretim olan bireylere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

26. Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanların ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerde baba eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmadığı görülmüştür.

27. Beck Umutsuzluk ölçeği puanları ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerde baba eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

28. Ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanlarının bireylerin yetiştirildiği eğitim stiline göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.

29. Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanları ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerde bireylerin yetiştirildiği eğitim stili değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

30. Beck Umutsuzluk ölçeği puanlarında evli ve boşanmış bireylerde bireylerin yetiştirildiği eğitim stili değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaya neden olmadığı görülmüştür.

31. Ebeveynleri evli bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanlarında ergenlerin günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaya neden olmadığı bulunmuştur.

32. Ebeveynleri boşanmış bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları bireylerin günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. 5 saat ve üstü sosyal medya kullanımına sahip bireylerin siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeyleri 1 ve 2 saat sosyal medya kullanımına sahip bireylere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

33. Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanları ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerde günlük sosyal medya kullanım süreleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.

34. Beck Umutsuzluk ölçeği puanlarında ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin, günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma görülmemiştir.
35. Ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin siber mağduriyet puanları bireylerin günlük internet kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Günlük internet kullanım süresi 4 saat olan bireylerin siber mağduriyet puanları günlük internet kullanım süresi 2 ve 3 saat olan bireylere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
36. Günlük sosyal medya kullanım sürelerine göre ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin siber zorbalık puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmadığı görülmüştür.
37. Günlük günlük internet kullanım sürelerine göre ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Sosyal Dışlanma ölçeğinin Görmezden Gelinme ve Dışlanma alt boyutlarına ait puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamıştır.
38. Ebeveynleri evli ve boşanmış bireylerin Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları bireylerin günlük internet kullanım sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmadığı görülmüştür.
39. Ergenlerin yaşları ile siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir.
40. Ergenlerin ebeveynleri boşandıklarındaki yaşları ile siber mağduriyet, siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
41. Ebeveynleri evli olan ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri ile görmezden gelinme, dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.
42. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeyleri ile görmezden gelinme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.
43. Ebeveynleri boşanmış olan ergenlerin siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeyleri ile dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

44. Ergenlerin siber mağduriyet düzeyleri, görmezden gelinme ve dışlanma düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilendiği görülmüştür.

45. Siber mağduriyet düzeylerinin ergenlerin umutsuzluk düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı etkilenmediği görülmüştür.

46. Ergenlerin siber zorbalık düzeylerinin görmezden gelinme düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilendiği saptanmıştır.

47. Siber mağduriyet düzeylerinin ergenlerin dışlanma ve umutsuzluk düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı etkilenmediği bulunmuştur.

6.2. Öneriler

1. Ülkemizde ebeveyn boşanmasıyla ilgili ergenler üzerinde çeşitli çalışmalar bulunmaktayken dijital medyanın hızla yayılmasından sonra hayatımıza giren siber zorbalık ve mağduriyet kavramlarının yeterince çalışılmadığı düşünülmektedir. Yapılacak çalışmaların literatüre önemli fayda sağlayacağı ve eksik bir alanı dolduracağı düşünülmektedir.
2. Ergenler üzerinde yapılmış olan bu çalışmaya benzer başka çalışmaların diğer yaş gruplarında yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
3. Boşanma sonrası ergenlerle çalışılırken siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk kavramlarının birbirleri ile olan ilişkisi göz önünde bulundurularak ergenlerle ilgilenilmesinin önem arz ettiği düşünülmektedir.
4. Ebeveyn boşanması sırasında ve sonrasında ihmal edilen en önemli unsur olan ergenlerle ilgili farkındalık oluşturmak için daha fazla çalışmanın yapılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abalı, S. (2006). *Boşanmak için başvuran kadınların evlilikteki cinsel yaşamlarını boşanma nedeni olarak görme durumları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Abela, J. R., & Payne, A. V. (2003). A test of the integration of the hopelessness and self-esteem theories of depression in schoolchildren. *Cognitive Therapy and Research*, 27(5), 519-535.
- Akbıyık, C. ve Kestel, M. (2016). Siber Zorbalığın Öğrencilerin Akademik, Sosyal Ve Duygusal Durumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3): 844-859.
- Akdoğan, A. (2002). Geleneksel Geniş Aileden Modern Çekirdek Aileye Geçişte Dini Hayattaki Değişim. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3: 27-72.
- Akın, A., Uysal, R. ve Akın, Ü. (2015). Ergenler İçin Ostrasizm (Sosyal Dışlanma) Ölçeğinin Türkçe' ye Uyarlanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(2): 895-904.
- Akıntürk, T. ve Ateş Karaman, D. (2002). *Aile Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Akoğlu, Ö. A. ve Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma Nedenleri Ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Bir Araştırma: İzmir İli Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1): 153-172.
- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma Nedenleri Ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Amato, P. R. (2000). The Consequences Of Divorce For Adults And Children. *Journal Of Marriage And Family*, 62(4): 1269-1287.
- Amato, P. R. & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident Fathers And Children's Well-Being: A Meta-Analysis. *Journal Of Marriage And The Family*, 61(3): 557-573.
- Amato, P. R. & Hohmann- Marriott, B. (2007). A Comparison Of Highand Low Distress Marriages That End In Divorce. *Journal Of Marriage and Family*, 69: 621 – 638.
- Arıkan, A. (2014). *Ergenlerde Aile İçi Şiddet İle Benlik İmgesi Ve Umutsuzluk Düzeyi Arasındaki İlişki*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, B. (2015). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Aydın, M. (2016). Ailede Çocuk ve Ebeveynle İlişki. M. Aydın (Der.), *Sistematik Aile Sosyolojisi*, Konya: Çizgi, 195-213.

- Aydın, O. (2008, Eylül). Psikolojik Dışlanma Kavramı. *15. Ulusal Psikoloji Kongresi*, İstanbul.
- Bagwell, C. L., Newcomb, A. F. & Bukowski, W. M. (1998). Preadolescent Friendship And Peer Rejection As Predictors Of Adult Adjustment. *Child Development*, 69(1): 140-153.
- Barber, B. K. (1997). Introduction: Adolescent Socialization In Context-The Role Of Connection, Regulation, And Autonomy In The Family. *Journal Of Adolescent Research*, 12: 5-11.
- Baştürk Akca, E., Sayımer, İ. ve Ergül, S. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımları Ve Siber Zorbalık Deneyimleri: Ankara Örneği. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 5(10): 71-86.
- Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The Need To Belong: Desire For Interpersonal Attachments As A Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3): 497-529.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8): 101-129.
- Beale, A. V. & Hall, K. R. (2007). Cyberbullying: What School Administrators (And Parents) Can Do. *The Clearing House: A Journal Of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 81(1): 8-12.
- Beran, T. & Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A Study Of A New Method For An Old Behavior. *Journal Of Educational Computing Research*, 32(3): 265-277.
- Bernstein, M. J., vd. (2010). Being "In" With The In-Crowd: The Effects Of Social Exclusion And Inclusion Are Enhanced By The Perceived Essentialism Of Ingroups And Outgroups. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 36(8): 999-1009.
- Blackhart, G. C., vd. (2009). Rejection Elicits Emotional Reactions But Neither Causes Immediate Distress Nor Lowers Selfesteem: A Meta-Analytic Review Of 192 Studies On Social Exclusion. *Personality And Social Psychology Review*, 13(4): 269-309.
- Bogart, A.F. (2008). Menarche And Father Absence In A National Probability Sample. *Journal Of Biosocial Science*, 40: 623-636.
- Bonner, A. (2006). *Social Exclusion And The Way Out An Individual And Community Response To Human Social Dysfunction*, England: John Wiley & Sons Ltd.
- Burns, A. & Dunlop, R. (1999). "How Did You Feel About It?" Children's Feelings About Their Parents' Divorce At The Time And Three And Ten Years Later. *Journal Of Divorce & Remarriage*, 31(3-4): 19-36.
- Büyükıldırım, İ. ve Dilmaç, B. (2015). Siber Mağdur Olmanın İnsani Değerler Ve Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29): 7-40.

- Casey, B. J., Jones, R. M. & Somerville, L. H. (2011). Braking And Accelerating Of The Adolescent Brain. *Journal Of Research On Adolescence*, 21(1): 21-33
- Curtis, A. C. (2015). Defining Adolescence. *Journal Of Adolescent And Family Health*. 7 (2): 2
- Çağan, K. (2013). Ailenin işlevleri. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım(Der.), *Aile sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap, 83-89.
- Çaki, F. (2016). Aile Sosyolojisi. N. Avcı, E. Aksoy (Der.), *Farklılaşan Dünyada Aile Politikaları ve Ailenin Geleceği*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Çapulcuoğlu, U. ve Gündüz, B. (2013). Lise Öğrencilerinde Tükenmişliğin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Okul Türü Ve Algılanan Akademik Başarı Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1): 12-24.
- Dam, H. (2008). Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (14): 75-99.
- Demircioğlu, N. S. (2000). *Boşanmanın Çalışan Kadının Statüsü Ve Cinsiyet Rolü Üzerine Etkisi*. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Demirkıran, S., vd. (2009). *Boşanma Nedenleri Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Derman, O. (2008, Mart). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. *İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitim Etkinlikleri Sempozyum Dizisi*, İstanbul.
- DeWall, C. N. & Richman, S. B. (2011). Social Exclusion And The Desire To Reconnect. *Social And Personality Psychology Compass*, 5(11): 919-932.
- Dilbaz, N. ve Seber, G. (1993). Umutsuzluk Kavramı: Depresyon Ve İntiharda Önemi. *Kriz Dergisi*, 1(3): 134-138.
- Dilmaç, B. (2009). Psychological Needs As A Predictor Of Cyber Bullying: A Preliminary Report On College Students. *Educational Sciences: Theory And Practice*, 9(3): 1307-1325.
- Doğan, S. (2015). *Konusmak Lazım*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları, 35-37.
- Dolgin, K. G. (2008). *Ergenlik Psikolojisi: Gelişim, İlişkiler Ve Kültür* (D. Özen, 2014, Çev). İstanbul: Kaknüs.
- Duruarı, S. (1994). *İşkencenin Bazı Psikolojik Boyutları Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Elam, K. K., vd. (2016). Non-Residential Father–Child Involvement, Interparental Conflict And Mental Health Of Children Following Divorce: A Person-Focused Approach. *Journal Of Youth And Adolescence*, 45(3): 581-593
- Ellis, B. J., vd. (2012). The Evolutionary Basis Of Risky Adolescent Behavior: Implications For Science, Policy, And Practice. *Developmental Psychology*, 48(3): 598-623.

- Erdem, T. (2003). *Yoksulluk Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma 'Ankara Kent Yoksulları'* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27): 31-42.
- Ersevım, İ. (2008). *Aile Tedavisi*. İstanbul: Özgür Yayınları, 26-27.
- Gardner, W. L., Pickett, C. L. & Brewer, M. B. (2000). Social Exclusion And Selective Memory: How The Need To Belong Influences Memory For Social Events. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 26(4): 486-496.
- Gatins, D., Kinlaw, C. R. & Dunlap, L. L. (2013). Do The Kids Think They're Okay? Adolescents' Views On The Impact Of Marriage And Divorce. *Journal Of Divorce & Remarriage*, 54(4): 313-328.
- Gilman, R., vd. (2013). Validation Of The Ostracism Experience Scale For Adolescents. *Psychological Assessment*, 25(2): 319-330.
- Gottman, J. M. & Levenson, R. W. (2000). The Timing Of Divorce: Predicting When A Couple Will Divorce Over A 14-Year Period. *Journal Of Marriage And Family*, 62(3): 737-745.
- Gregory, N. Ö. (2016). Boşanma Mı yoksa Çocuk İçin Evliliği Sürdürmek Mi? Çocuğun Psikolojik Uyumu Açısından Önemli Bir Soru. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3): 275-289.
- Güler, D. ve Ulutak, D. (1992). Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi Ve Türk Toplum Yaşantısında Aile. *Kurgu Dergisi*, 11: 51-76.
- Halis, M. ve Demirel, Y. (2016). Sosyal Destegın Örgütsel Soyutlama (Dışlanma) Üzerine Etkisi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1): 318-335.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2007). Offline Consequences Of Online Victimization: School Violence And Delinquency. *Journal Of School Violence*, 6(3): 89-112.
- Hofmann, S. G., Heinrichs, N. & Moscovitch, D. A. (2004). The Nature And Expression Of Social Phobia: Toward A New Classification. *Clinical Psychology Review*, 24(7): 769-797.
- Holat, H., vd. (1994). İntihar Girişimlerinde Ümitsizlik Ve Depresyon. *Kriz Dergisi*, 2(2): 320-322.
- Jackson, A. W. & Andrews, G. A. (2000). *Turning Points 2000: Educating Adolescents In The 21st Century*. New York: Teachers College Press.
- Jorm, A. F., vd. (2004). Association Of Adverse Childhood Experiences, Age Of Menarche, And Adult Reproductive Behavior: Does The Androgen Receptor Gene Play A Role?. *American Journal Of Medical Genetics Part B: Neuropsychiatric Genetics*, 125(1): 105-111.
- Kağan, M. ve Ciminli, A. (2016). Ergenlerde Sanal Zorbalık Ve Mağduriyetin Cinsiyet, Sınıf, Okul Değişkenleri Ve Kişilik Özellikleriyle İlişisinin

- İncelenmesi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 3(2): 14-34.
- Kahraman, S. (2016). *Boşanma Sonrasında Genç-Ebeveyn İlişkilerinin Sürdürülmesi Ve Öğrencinin Akademik Başarısına Etkisi (Afyon İli Örneği)*. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Keskin, I. (2007). *Boşanmanın Sosyolojik Ve Psikolojik Nedenleri Ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar (Niğde İli Örneği)*. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Kiernan, K. (2002), *Disadvantage And Demography-Chicken And Egg, Understanding Social Exclusion*, J. Hill, J. L. Grand, D. Piachaud (Eds.). New York: Oxford University.
- Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi Ve Genel Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (17): 231-238.
- Krishnakumar, A. & Buehler, C. (2000). Interparental Conflict And Parenting Behaviors: A Meta-Analytic Review. *Family Relations*, 49(1): 25-44.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi (17.bs.)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurumu, B. A. A. (1998). Aile İçinde Ve Toplumsal Alanda Şiddet. *Bilim Serisi*, 113: 45-48.
- Lacey, B. (2007). *Social aggression: a study of internet harassment*. (Unpublished PhD Dissertation). Long Island University, New York.
- Laursen, B. & Collins, W. A. (1994). Interpersonal Conflict During Adolescence. *Psychological Bulletin*, 115(2): 197
- Melges, F. T. & Bowlby, J. (1969). Types Of Hopelessness In Psychopathological Process. *Archives Of General Psychiatry*, 20(6): 690-699.
- Millar, J. (2007). Social Exclusion And Social Policy Research: Defining Exclusion. *Multidisciplinary Handbook Of Social Exclusion Research*, 1: 1-16.
- Nazlı, S. (2014). *Aile Danışmanlığı (11. Baskı)*. Ankara: Anı.
- Öngider, N. (2006). *Evli Ve Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumunu Üzerindeki Etkileri (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Öngider, N. (2011). Anksiyete Düzeyleri Açısından Boşanmış Ve Evli Anneler İle Çocuklarının İncelenmesi. *Nöro-Psikiyatri Arşivi*, 48(1): 66-70.
- (2013). Bilişsel Davranışçı Terapinin Boşanma Sonrasında Kadınların Depresyon, Anksiyete Ve Yalnızlık Semptomlarında Etkinliği: Bir Pilot Çalışma. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Ve Araştırmalar Dergisi*, 2: 147-155.

- Özdemir, P. (2013). Boşanma Sürecindeki Çiftlerin Sorun Çözme Becerilerinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 70-92.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik Ve Aile Terapisi*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- (2010). *Ailede İletişim Ve Yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları
- Özmen, D., vd. (2008). Lise Öğrencilerinde Umutsuzluk Ve Umutsuzluk Düzeyini Etkileyen Etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9(1): 8-15.
- Öztosun, A. (2018). *Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek Ve Sosyal Dışlanma Deneyimlerinin İnternet Bağımlılığını Yordayıcılığı*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özyazıcı, K. (2018). *Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Dışlanmanın, Arkadaşlık Kalitesi Ve Sahte Kimlik Açısından İncelenmesi*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Ada, Ş. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalığın Ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12: 185-206.
- Petterson, J.M. (2013). *Aile Psikolojisi Bilimin Sanatı* (E.Gök, Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, 613-648.
- Pharo, H. (2011). *The Behavioural And Psychological Effects Of Ostracism In Adolescence And Emerging Adulthood* (PhD Dissertation). University of Otago, New Zealand.
- Pharo, H., vd. (2011). Age-Related Changes In The Effect Of Ostracism. *Social Influence*, 6(1): 22-38.
- Rideout, E. & Montemuro, M. (1986). Hope, Morale And Adaptation In Patients With Chronic Heart Failure. *Journal Of Advanced Nursing*, 11(4): 429-438.
- Riva, P. (2016). Emotion Regulation Following Social Exclusion: Psychological And Behavioral Strategies. In J. Erk (Eds.), *In Social Exclusion*. Milano: Springer, 199-225.
- Romans, S., vd. (2003). Age Of Menarche: The Role Of Some Psychosocial Factors. *Psychological Medicine*, 33(5): 933-939.
- Rubin, K. H., vd. (2003). Social Withdrawal In Childhood. *Child Psychopathology*, 2: 372-406.
- Santrock, J. W. (2012). *Ergenlik* (M. D. Siyez. Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sarı, Ö. (2016). Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı. Mustafa Aydın (Der.), *Sistemik Aile Sosyolojisi*, Konya: Çizgi Yayınları, 17-40.
- Savaşır, İ. ve Yıldız, S. (1996). *Depresyonun Bilişsel-Davranışçı Tedavisi Bilişsel-Davranışçı Terapiler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları Ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen Ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri*

- (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Steinberg, L. (2014). *Age Of Opportunity: Lessons From The New Science Of Adolescence*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Sticca, F. & Perren, S. (2013). Is Cyberbullying Worse Than Traditional Bullying? Examining The Differential Roles Of Medium, Publicity, And Anonymity For The Perceived Severity Of Bullying. *Journal Of Youth And Adolescence*, 42(5): 739-750.
- Sucu, İ. (2007). *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri Ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri Sakarya İli Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Syed, M. (2010). Developing An Integrated Self: Academic And Ethnic Identities Among Ethnically Diverse College Students. *Developmental Psychology*, 46(6): 15-90.
- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış Aile Çocuklarının Eğitimdeki Başarı/Başarısızlık Durumu (Malatya Örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29): 105-126
- Tanç, S. (1999). *Benlik Değeri, Umutsuzluk Ve Kariyer Beklentileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taner, D. (2008). *Öğretmenlerin Umutsuzluk Düzeyi İle Okul Kültürü Arasındaki İlişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tarhan, N. (2007). *Evlilik psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- (2014). *Son sığınak aile*, (21. Baskı). İstanbul: Nesil Yayınları.
- Taş, B. (2017). Short And Long-Term Negative Effects Of Parental Divorce On Children. *Researches On Science and Art In 21st Century Turkey*, 2: 2784-2790.
- Taş, B. ve Öztosun, A. (2018). Predictability Of Internet Addiction With Adolescent Perception Of Social Support And Ostracism Experiences. *Turkish Online Journal Of Educational Technology-TOJET*, 17(4); 32-41.
- Taş, İ. (2018). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı Ve Psikolojik Belirtilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1): 31-41.
- TDK (1945-2019). *Aile*. Ankara: Türk Dil Kurumu. Erişim 09.02.2019, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts
- (1945-2019). *Boşanma*. Ankara: Türk Dil Kurumu. Erişim 17.06.2019, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.5d936e6084dac7.02402488

- Thomas, D. A. & Woodside, M. (2011). Resilience In Adult Children Of Divorce: A Multiple Case Study. *Marriage & Family Review*, 47(4): 213-234.
- Trumbull, E., vd. (2001). *Bridging Cultures Between Home And School: A Guide For Teachers*. New York: Routledge.
- TUIK (2005-2019). *Yıllara Göre Boşanma Ve Boşanma Hızı*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim 21.06.2019, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30698>
- Tümkiye, S., Çelik, M. ve Aybek, B. (2011). Lise Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar, Otomatik Düşünceler, Umutsuzluk Ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2): 77-93.
- Twenge, J. M., Catanese, K. R. ve Baumeister, R. F. (2002). Social Exclusion Causes Self-Defeating Behavior. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 83(3), 606-615.
- UNESCO (1942-2019). *Youth Definition*. Paris: United Nations Educational, Scientific And Cultural Organization. Erişim 20.02.2019, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/>
- Uyar, S. (1999). *Boşanmış Bireylerin Evlilik Süreci Ve Bugüne İlişkin Psikolojik Sorunları Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ümit, E. (2007). *Mekândan İmkâna Çocuk Suçluluğunun Habitusu Ceza Ehliyeti İlişkisi*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Ünver, H. ve Koç, Z. (2017). Siber Zorbalık İle Problemlı İnternet Kullanımı Ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2): 117-140.
- Walker, L. J. & Taylor, J. H. (1991). Family Interactions And The Development Of Moral Reasoning. *Child Development*, 62(2): 264-283.
- Wallerstein, J. S. (1991). The Long-Term Effects Of Divorce On Children: A Review. *Journal Of The American Academy Of Child & Adolescent Psychiatry*, 30(3): 349-360.
- Wallerstein, J. S. & Lewis, J. M. (2004). The Unexpected Legacy Of Divorce: Report Of A 25-Year Study. *Psychoanalytic Psychology*, 21(3): 353.
- Walzer, S. & Oles, T. P. (2003). Accounting For Divorce: Gender And Uncoupling Narratives. *Qualitative Sociology*, 26(3): 331-349.
- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annual Review Of Psychology*, 58 (1): 425-452.
- Wood, J. J., Repetti, R. L. ve Roesch, S. C. (2004). Divorce And Children's Adjustment Problems At Home And School: The Role Of Depressive/Withdrawn Parenting. *Child Psychiatry And Human Development*, 35(2): 121-142.

Yaman, E., Karakülah, D. ve DİLMAÇ, B. (2013). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Değerlerini Yordayan İki Önemli Değişken: Siber Zorbalık Eğilimleri Ve Okul Kültürü Arasındaki İlişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26): 323-337.

Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de Boşanma Ve Sebepleri. *Bilgi Dergisi*, (28): 59-81.

Yusufoğlu, Ö. ve Kızmaz, Z. (2016). Parçalanmış Ailelerde Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma Elazığ Örneği. *Social Sciences*, 11(1): 27-40.

EKLER

EK 1

31.10.2019 tarihli ve 2019/09 sayılı Etik Kurulu Kararı ekidir.

 İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU																	
ARAŞTIRMA ETİK KURUL ONAY FORMU																	
Tarih:	31.10.2019																
Sayı:	2019/09																
Ekler:	EK 1: Başvuru Dilekçesi EK 2: Etik Davranış Beyan Formu EK 3: Etik Kurul Başvuru Formu EK 4: Anketler (5 Sayfa)																
Yer:	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü																
İlgi:	Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 18.10.2019 tarihli ve 5621 sayılı yazısı																
Katılımcılar:	<table border="0"><tr><td>1. Prof. Dr. Nasuh USLU</td><td>Kurul Başkanı/Rektör Yardımcısı</td></tr><tr><td>2. Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ</td><td>Üye/Dekan V.</td></tr><tr><td>3. Prof. Dr. Mustafa ATEŞ</td><td>Üye/Dekan V.</td></tr><tr><td>4. Prof. Dr. Kadir CANATAN</td><td>Üye/Öğretim Üyesi</td></tr><tr><td>5. Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU</td><td>Üye/Öğretim Üyesi</td></tr><tr><td>6. Prof. Dr. Ömer ÇAHA</td><td>Üye/Müdür V.</td></tr><tr><td>7. Bilal ŞAMAT</td><td>Üye/Hukuk Müşaviri</td></tr><tr><td>8. Zeyneb Funda TEZ</td><td>Raportör</td></tr></table>	1. Prof. Dr. Nasuh USLU	Kurul Başkanı/Rektör Yardımcısı	2. Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ	Üye/Dekan V.	3. Prof. Dr. Mustafa ATEŞ	Üye/Dekan V.	4. Prof. Dr. Kadir CANATAN	Üye/Öğretim Üyesi	5. Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU	Üye/Öğretim Üyesi	6. Prof. Dr. Ömer ÇAHA	Üye/Müdür V.	7. Bilal ŞAMAT	Üye/Hukuk Müşaviri	8. Zeyneb Funda TEZ	Raportör
1. Prof. Dr. Nasuh USLU	Kurul Başkanı/Rektör Yardımcısı																
2. Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ	Üye/Dekan V.																
3. Prof. Dr. Mustafa ATEŞ	Üye/Dekan V.																
4. Prof. Dr. Kadir CANATAN	Üye/Öğretim Üyesi																
5. Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU	Üye/Öğretim Üyesi																
6. Prof. Dr. Ömer ÇAHA	Üye/Müdür V.																
7. Bilal ŞAMAT	Üye/Hukuk Müşaviri																
8. Zeyneb Funda TEZ	Raportör																
Planlanan araştırma önerisi özeti aşağıdaki gibidir.																	
Araştırmanın Niteliği:	Yüksek Lisans Tezi																
Araştırmanın Başlığı:	Boşanmış ve Evli Ebeveynlere Sahip Ergenlerin Siber Zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi																
Araştırmacılar ve adres bilgisi:	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Ercan GÜR Mail adresi: ercangurpdr@gmail.com Tel: 05326068888																
Araştırmanın Süresi (ay):	6 ay																
Araştırmanın Amacı:	Araştırma ebeveyni boşanmış ergenlerin ve ebeveyni evli olan ergenlerin siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla yapılmaktadır. Türkiye’de boşanma ve boşanmanın ergenler üzerindeki etkilerinin incelenmesi alanında yeterli araştırma bulunmadığı öngörülmüştür. Evli ebeveynlere sahip ergenlerin siber zorbalık, sosyal dışlanma ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmediği saptanmıştır. Bu araştırmayla birlikte, boşanmanın ergenlerin sosyal hayatlarındaki etkisi gösterilmek istenmektedir. Siber zorbalık ve mağduriyet gibi güncel bir problemin boşanmış ebeveyne sahip ergenler üzerindeki etkileri ve evli ebeveyne sahip ergenler üzerindeki etkileri incelenecektir.																

 1 / 3

31.10.2019 tarihli ve 2019/09 sayılı Etik Kurulu Kararı ekidir.

Araştırma Etiği:	Ergenler üzerinde yapılan anketler bilimsel çalışma amacıyla oluşturulup anketler gizlilik ve gönüllülük ilkesi esas alınarak yapılacaktır. Yapılan çalışma ve çalışmalarla bilimsel veri toplama amaçlanmaktadır. Araştırmada katılımcılardan kişisel veriler toplanacak olmasından dolayı 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca toplanan kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tedbirler alınacak olup her türlü yükümlülük özenle yerine getirilecektir. Yapılan çalışma katılımcıların aleyhine kullanılmamakta, katılımcıların gönüllü olarak katılması ve anketlere verilen cevaplar gizlilik ilkesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin kimliklerini açık edici davranışlardan kaçınılacaktır. Özellikle çalışmada örneklem öğrencileri herhangi bir rahatsızlık hissetmeleri halinde bu çalışmaya katılmayabilirler. Ayrıca çalışmaya istedikleri zaman katılımlarını sonlandırabilecekleri ile ilgili bilgi anketlerin başında yer almaktadır. Bu araştırma yapılacak kurumlardan izin alındıktan sonra yapılacaktır.
Araştırmada Kullanılacak Ölçme Araçları (adları):	Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği Beck Umutsuzluk Ölçeği
Araştırmaya Katılacak Örneklem Sayısı, Örneklem Nereden ve Nasıl Seçileceği:	Araştırmaya katılacak örneklem sayısı:800 kişi Araştırmanın yapılacak örneklemini İstanbul ilinde bulunan okullar seçilerek yapılmıştır. Arnavutköy ilçesinde bulunan Mehmet Akif Ersoy Çok Programlı Anadolu Lisesi ile Sultangazi ilçesinde bulunan Habibler Anadolu Lisesi ve Nuri Pakdil Anadolu Lisesi öğrencileri oluşturacaktır. Bu araştırma evrenini Türkiye’de öğrenim gören lise öğrencileri, örneklem olarak ise İstanbul’da öğrenim gören lise öğrencileri rastgele seçilerek oluşturacaktır. Yapılan çalışmada elde edilen bilgiler bilimsel çalışmada kullanılacak olup, araştırma katılımcıların gönüllülük ve gizlilik esasına göre yapılacaktır.
Uygulamanın veya Ölçeklerin Doldurma Süresi	20-30 Dakika
KARAR	ARAŞTIRMA İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİNİN ETİK DURUŞUNA AYKIRI DEĞİLDİR.

Tarih: 31/10/2019

Sayı: 2019/09

İlgi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 18.10.2019 tarihli ve 5621 sayılı yazısı

 2 / 3

31.10.2019 tarihli ve 2019/09 sayılı Etik Kurulu Kararı ekidir.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu tarafından hazırlanmıştır.

Başkan
Prof. Dr. Nasuh USLU

Üye
Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ

Üye
Prof. Dr. Kadir CANATAN

Üye
Prof. Dr. Ömer ÇAHA

(İzinli)

Üye
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ

Üye
Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU

Üye
Av. Bilal ŞAMAT

EK 2

Sevgili Öğrenciler,

Hayatlarımızın en orta yerinde kendisine yer bulan internet ve sosyal paylaşım alanları bireyler üzerinde çeşitli etkilere sahiptir. Olumlu kullanımının dışında farkında olunmadan da olumsuzluklara yol açabilen internet ve sosyal platformlar, psikolojik boyutlarıyla ele alınmaya başlanmıştır. Bu çalışma bu konuların da içinde bulunduğu farklı bakış açılarına cevap aramaktadır. Bu çalışma yüksek lisans tez çalışmasına yardımcı olacaktır. Tez çalışmasının amacını 'Boşanmış ve Evli Ebeveynlere Sahip Ergenlerin Siber zorbalık, Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi' oluşturmaktadır.

Ergenler üzerinde yapılan anketler bilimsel çalışma amacıyla oluşturulup anketler gizlilik ve gönüllülük ilkesi esas alınarak yapılacaktır. Yapılan çalışma ve çalışmalarla bilimsel veri toplama amaçlanmaktadır. Araştırmada katılımcılardan kişisel veriler toplanacak olmasından dolayı 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca toplanan kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tedbirler alınacak olup her türlü yükümlülük özenle yerine getirilecektir. Yapılan çalışma katılımcıların aleyhine kullanılmamakta, katılımcıların gönüllü olarak katılması ve anketlere verilen cevaplar gizlilik ilkesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Özellikle çalışmada örneklem öğrencileri herhangi bir rahatsızlık hissetmeleri halinde bu çalışmaya katılmayabilirler ve çalışmaya istedikleri zaman katılımlarını sonlandırabilirler. Bu araştırma yapılacak kurumlardan izin alındıktan sonra yapılacaktır.

Aşağıda bilimsel bir çalışmada kullanılmak üzere hazırlanmış bazı sorular yer almaktadır. Soruları titizlikle cevaplandırmanızı ümit eder, hayatınızda başarılar dilerim. Doldurulan anketler bilimsel çalışmaya katkı amaçlı yapılmakta ve gizlilik çerçevesinde değerlendirilmektedir.

ERCAN GÜR
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü,
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1) Cinsiyetiniz:

Erkek () Kız ()

2) Yaşınız:.....

3) Ebeveyninizin medeni durumu:

Evli () Boşanmış ()

4) Ebeveyniniz boşandığında kaç yaşındaydınız?

.....

5) Alanınız:

Sözel () Eşit Ağırlık() Sayısal()

6) Öğrenim gördüğünüz okul türünüz:

Ortaokul () Anadolu Lisesi () Mesleki ve Teknik Lise () Fen Lisesi ()

7) Şu an içinde yaşadığınız ailenizin algılanan ekonomik durumu nedir?

Düşük () Orta() Yüksek ()

8) Kaç kardeşiniz:

1 () 2 () 3 () 4 ve üzeri ()

9) Annenizin eğitim durumu nedir?

Okur-yazar değil () İlkokul () Ortaokul () Lise ()Yüksekokul ()
Üniversite () Yüksek Lisans () Doktora ()

10) Babanızın eğitim durumu nedir?

Okur-yazar değil () İlkokul () Ortaokul () Lise ()Yüksekokul ()
Üniversite () Yüksek Lisans () Doktora ()

11) Hangi eğitim sitilinde yetiştirildiniz?

Demokrat () Aşırı Koruyucu () Otoriter () Mükemmeliyetçi () Tutarsız ()
İhmalkar ()

12) Hangi sosyal medya programlarını kullanıyorsunuz?

Facebook () Twitter () Whatsup () Youtube () Swarm () Periscope ()
Telescope () İnstagram () Blogger () LinkedIn () Başka.....

13) Günde kaç saat sosyal medya kullanıyorsunuz?

Hiç () Bir saat () İki Saat () Üç saat () Dört saat () Beş ve üstü ()

14) Günlük internet kullanım sıklığınız?

Hiç () Bir saat () İki Saat () Üç saat () Dört saat () Beş ve üstü ()

EK 3

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM					
		Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman	
1	Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama											
2	Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj,											
3	Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.											
4	Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.											
5	Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.											
6	Kasıtlı olarak virüslü mail yollama											
7	İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.											
8	Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme											
9	Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme											
10	Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.											
11	İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.											
12	Mail, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan kişisel bilgileri yayma.											
13	Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.											
14	İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.											
15	Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille											
16	Gizlice çektiği uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma											
17	Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp											
18	Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama											
19	İnternet ya da telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.											

EK 4

ÖLÇEK: SOSYAL DIŞLANMA ÖLÇEĞİ		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
1	Başkaları genellikle bana görünmezmişim gibi davranırlar					
2	Başkaları genellikle bana sanki ben yokmuşum gibi bakarlar					
3	Başkaları genellikle karşılaştığımızda selamımı almazlar					
4	Başkaları genellikle sohbet esnasında beni görmezden gelirler					
5	Başkaları genellikle beni görmezden gelirler					
6	Başkaları genellikle evimde benimle vakit geçirirler					
7	Başkaları genellikle beni kendi etkinliklerine çağırırlar					
8	Başkaları genellikle beni tatil planlarına dahil ederler					
9	Başkaları genellikle ilgimi çekmek için çaba gösterirler					
10	Başkaları genellikle yemeğe giderken beni de çağırırlar					
11	Başkaları genellikle beni hafta sonu etkinliklerine dahil ederler					

EK 5

EVET HAYIR

1-Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.		
2-Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur.		
3-İşler kötüye giderken bile her şeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.		
4-Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.		
5-Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım var.		
6-Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.		
7-Geleceğimi karanlık görüyorum.		
8-Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha çok yararlanacağımı umuyorum.		
9-İyi fırsatlar yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağıma inanmam için de hiçbir neden yok.		
10-Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe iyi hazırladı.		
11-Gelecek benim için hoş şeylerden çok tatsızlıklarla dolu görünüyor.		
12-Gerçekten özlediğim şeylere kavuşabileceğimi ummuyorum.		
13-Geleceğe baktığımda şimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum.		
14-İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.		
15-Geleceğe büyük inancım var.		
16-Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallık olur.		
17-Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.		
18-Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.		
19-Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.		
20-İstediğim her şeyi elde etmek için çaba göstermenin gerçekten yararı yok, nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.		

ÖZGEÇMİŞ

Ercan GÜR

Mustafa Kemal Paşa Mahallesi

Eski Edirne Asfaltı Caddesi

No: 1552A, C3 Blok

Arnavutköy, İstanbul

Email: ercangurpdr@gmail.com

Tel: 0532 606 8888

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İZÜ, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 2019, İstanbul

Lisans: Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık, 2015, İstanbul

B. YAYINLAR

Taş, B., Gür, E. ve Akpınar, İ. (2018). Boşanmış Ve Evli Bireylerin Maneviyat İle Yaşamın Anlamları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *ICONASH 2018 İstanbul: The Book Of Proceedings &*